

Görüş

EKONOMİ VE
POLİTİKADA

AYLIK DERGİ OCAK 1989

Yeni bir yıl. Demokrasi açısından gerçekten yeni bir yıl olabilecek mi? Baskının, işkencenin yerini tüm yurttaşların özgür bir biçimde bedenlerine, haklarına saldırlımadan onurla yaşayabilecekleri bir ülke olabilecek mi yurdumuz? Bu soruların cevabını sadece demokrasiye ihtiyacı olanların etkinliği belirleyebilir. Yine de yeni yılınız kutlu olsun!

SADUN HOCA'YA
MEKTUP

BİRLİK VE YASALLIK

Başlangıçta sol parti sektöründe adlandırılan öngörü hem yasal mücadele olanaklarını değerlendirme hem de mücadeleleri böyle bir üst örgütlenme aracılığıyla biraraya getirme noktasından hareket ediyordu. Son üç yıllık süre amaca nan yasal partinin kapsam ve niteliği konusunda netleşmeler, yakınılaşmalarla neden oldu; meşruiyet zemininin genişlemesiyle birlikte yasal örgütlenme ve birlik sorununun bir defa çözümu gündeme geldi.

BİR İŞKENCE SÖYLEŞİSİ:
Aziz Çelik, Hüseyin Baş

İÇİNDEKİLER

- 3 DARBENİN SUÇLUSU
DARPHANE OLURSA
SÜREYYA ÖRGEN
- 4 1990'LI YILLARA BİR ADIM KALA
TEVFİK ÇAVDAR
- 6 1988 TÜRKİYESİ'NDE
İNŞAN HAKLARI
M.SEMİH GEMALMAZ
- 8 AZİZ ÇELİK, HÜSEYİN BAŞ İLE
BİR İŞKENCE SÖYLEŞİSİ
- 10 BİRLİK İÇİN NE DEDİLER?
OKTAY ETİMAN, ARSLAN BAŞER
KAFAOĞLU, CAN YÜCEL
- 11 SOSYAL DEMOKRASİNİN
EN SON BUNALIMI
- 12 YÖK BİR YANILGI MI?
RONA AYBAY
► SAĞLIK ALANINDA SESLER
DR.ŞÜKRÜ GÜNER
- 14 ÖZAL'IN FRansa ZİYARETİ
KENAN ÖZTÜRK
- 15 GORBAÇOV'UN YENİ ÇAĞRISI
AYŞE SARI
- 16 YENİ DÜŞÜNCE TARZI
CELAL A.KANAT
- 18 TÜMAS'I ANIMSAYIN
GENÇAY GURSOY
- 19 SIYASAL İKTİDARIN ÖZLEMİ
PROF.ÜLKÜ AZRAK
- 20 YEREL YÖNETİCİLERDE
YETKİ KORKUSU MU VAR?
SEMA KÖKSAL, NIHAL KARA
- 22 MUZAFFER SHERİF ÖLMÜŞİ
İLHAMİ SOYSAL
- 23 Umutsuzluk ve UMUT
ERDAL ATABEK
- 24 BİRLİK VE YASALLIK
YALÇIN YUSUFOĞLU
- 25 İŞKENCE STANDARDIMIZ
- 26 SADUN HOCA'YA MEKTUP
ÇAĞATAY ANADOL
- 28 YOL AYRIMINA DOĞRU
OYA BAYDAR
- 30 MARX KESİKE YANILMASAYDI
ÖMER B. CANATAN
- 31 HERKESE YETER
HALİM TOĞAN
- 32 BÜTCENİN GETİRDİKLERİ
PROF.DR.ÖMER FARUK BATIREL
- 33 ARJANTİN'DE YENİ AYAKLANMA
- 34 1989'DA EKONOMİ DAHA SIKINTILI
VEŞİ SEVİĞ
- 35 KASITLI GREV YAPMAK?
NÄZİM ALPMAN
- 36 REDDEDİLEN SIKİYONETİM
ZAFER ÜSKÜL
- 38 KİŞİ TAPINCI VE SOSYALİZM
AHMET KAÇMAZ

YENİ YILİNİZ KUTLU OLSUN

Kötü bir yıl geçirdik. Demokrasiyi hak edecek bir etkinlik, yeterli bir örgütlenme çabası gösterilemedi. Baskılar, tutuklamalar, hapisanedekilere çile çektiler, kitap-dergi toplamalar ve işkence tüm hızıyla sürdürdü. Böyle bir yılı geride bırakan okurlarımıza 1989 için iyi bir yıl dileğinde bulunmamız garip gelebilir. Ama insanoğlu en kötü anlarında bile umutlu olabilmeyi bilir. Yeter ki bu umut, kendisini gerçekleştirmek için gerekilen mücadele azminden ve mücadelede yoksun olmasın.

İşte bu yüzden Görüş Dergisi'ne 1988 yılında katkıda bulunan; Sadun Aren, Erdal Atabek, Tektaş Agaoglu, Mehmet Akdag, Öztin Akgün, Mehmet Aka, Nurcan Akça, Tülay Arın, Özén Aşın, Asaf S.Akat, Mustafa Altuntaş, Aydim Aybay, Sina Akşin, Korkmaz Alemdar, Ömer Aşın, Zeynep Avcı, Oya Baydar, Nabi Belekoğlu, Ergin Cinmeh, Mümin Ceylan, Ömer B. Canatan, Gülcük, Besim Çeçener, Tevfik Çavdar, Halit Çelenk, Murteza Çelikel, Mehmet Domaç, Güney Dinç, Mahmut Dikerdem, Gönül Dinçer, Koray Düzgören, Reşit Ergec, Semih Gemalmaç, Gültæk Güzioğlu, Gencay Gürsoy, Şükrü Gürel, Haluk Gerçek, Şehmus Güzel, Ethem Gönenç, Veli Gürcan, Arif Güloksüz, Tahir Hatipoğlu, Guss Hall, Alpaslan İşik, Reha İsvan, Yüksel İnel, Rasih Nuri İleri, Erol Kulaksızoğlu, Ahmet Kaçmaz, Mehmet Karaca, Celal Kanat, Ahmet Kahraman, Nuri Karacan, Arslan Başer Kafaoglu, Yakup Kepenek, Cem Kinalı, Emre Kongar, Uygur Kocabasoglu, Yıldırım Koç, Sami Kirkagaç, Uğur Kökden, Şükran Ketenci, Zülal Kalıcı, Sabahattin Kerim, Herkul Millas, Aziz Nesin, İlber Ortaylı, Baskın Oran, Oğuz Oyan, Kenan Orçun, Süreyya Örgen, Coşkun Özdemir, Güray Tekin Öz, Kenan Öztürk, Musa Özdemir, Yavuz Subuncu, Ayşe Sarı, Kenan Somer, Emil Galip Sandalçı, Mehmet Sonuç, Mehmet Salım, İzzettin Silier, Mustafa Sönmez, Veysi Sevgi, Muzaffer Sencer, İlhami Soysal, Nail Sathgan, Semay Taneri, Halim Toğan, Sezgin Tütün, Taner Timur, Zafer Toprak, Saffet Uygur, Tomris Uyar, Zafer Üsküld, Sait Üner, Yaşar Yiğit, Haluk Yavuzer, Nergis Yazgan, Yalçın Yusufoglu ile birlikte sizlere daha iyi bir yıl diliyoruz. Yeni yılınız kutlu olsun.

Ismail Şentürk öldü. DİSK Tekstil Sendikası'nın 3. Bölge temsilcisiydi, İnsan Hakları Derneği İzmir Şubesi'nin kurucusu ve yöneticilerinden. İzmir'deki tüm sendikacıların ağabeyidir.

Ismail Şentürk öldü. Yalnızca ekonomik mücadeleyle yetinen bir işçi olmadı. Yalnızca demokrasıyla, insan haklarıyla ilgilenen bir aydın olmadı. Ismail Şentürk siyasi mücadeleye katılmıştı, işçi sınıfı bilimine bağlıydı, Türkiye Sosyalist İşçi Partisi'nin üyesiydi.

Ismail Şentürk öldü. Onunla birlikte işçi sınıfının bir parçası da öldü. Evet, işçi sınıfı her gün yeni parçalar kazanıyor. Ama bu parçaları uzun bir sınav bekliyor; kendilerini geliştirmeleri, yarının sosyalist toplumunun bir prototipi haline gelmeleri için zaman, emek, dayanıklılık gerekiyor. İyi günleri geride bırakıp kötü günlere dayanabilemek gerekiyor. Herkesin "her şey yıkıldı" umutsuzluğuna kapıldığı günlerde "daha her şey yetişiyor" diyebilmek gerekiyor. İşsizliğin, çocuk-cocuk geçiminin karabasanında "bu dünyayı değiştirmek bana mı kaldı" dememeyi gerektiriyor. Kisacası işçi sınıfı bilime bağlanmak yetmiyor. Ona bağlı olarak ölebilimizi bocermek gerekiyor. İşte bu yüzden Ismail Şentürk olduğunda işçi sınıfının kaybettiği parçaya, aynı gün kazandığı yeni parçaların değeri aynı değil. İşte bu yüzden Ismail Şentürk'ler oldu.

İşte bu yüzden onun anısını GÖRÜŞ okurlarıyla paylaşmak gerekiyor.

Görüş

A S İ K D E R G İ

Kapak ve İllüstrasyonlar: Uğurcan Ataoğlu

► Sahibi: Şükrü Çelikyapı ► Yayın Yönetmeni: Çağatay Anadol ► Yazı İşleri Müdürü: Erdal Şahin ► Yazişma: GÖRÜŞ Nuruosmaniye Cad. 5/2 Çagaloğlu-İstanbul ► Fiyatı: Yurt içi 2000.-TL Yurt dışı 3 DM. ► Yıllık Abone Ücreti (12 Sayı): Yurt içi 18.000.-TL Yurt dışı 35 DM. Abone bedelleri Yayın-Dizgi Merkezi'nin Yapı ve Kredi Bankası Çemberlitaş Şubesi'ndeki 002846-4 numaralı hesabına yatırılmalıdır. ► Dizgi: Yayın-Dizgi Merkezi Tel: 527 03 40 ► Ofset Hazırlık: SOS Ofset Tel: 511 25 36 ► Baskı: Teknografik ► Genel Dağıtım: GAMEDA

GÖRÜŞ

DARBENİN SUÇLUSU DARPHANE OLURSA

Türkiye 12 Eylül askeri darbesiyle girmiş olduğu rejimden çıkışlığından ki şimdiden yeni bir darbeyle o rejime geri dönsün?

Son zamanlarda gene darbeden sözde diliyor. İşveren kuruluşlarının düzenledikleri panelerde ya da çeşitli vesilelerle verilen demeç ve mülaatılarda darbe sözüğü ekonomik krizle birlikte anlıyor. Gazeteler, haftalık dergiler darbe hakkında görüş soruyorlar. Bu arada, eski darbeciler hangi koşullarda darbe yapabileceğini bile açıklıyorlar. Köşe yazarları darbe ihtimallerini irdeliyorlar vb., vb.

Büyük çoğunluk darbeye karşı çıkmıyor. Biz de bu sayede, demokratik bir ülkede yaşadığımız için, darbe olasılıkları reddedildiği ve demokrasiye sahip çıktıığı için gönencip duruyoruz. Demek ki, diyoruz, demokrasınız simdi teklike altında değilmiş. Demokrasının nimetlerinden bol bol yararlanmaya devam edebilecekmişiz!

Tabi, aklımıza şu sorular da gelmiyor değil: Türkiye ekonomisi 1970'lerin sonlarında girdiği ekonomik krizden çıkışlığından ki, şimdiden yeni bir ekonomik krize girmiş olsun?

Ve de Türkiye 12 Eylül askeri darbesiyle girmiş olduğu rejimden çıkışlığından ki, şimdiden yeni bir darbeyle o rejime geri dönecek olsun?

Darbeye tartışmalarının iş çevreleri ve onların akademik titre sahip birtakım sözcüler tarafından başlatılmış olması, darbe ihtimalinin -kimişine göre gereğinin- ekonomik duruma bağlanması, argümantasyonu güçlendirmek için 12 Eylül öncesindeki ekonomik durumun, % 100'lük enflasyonun, yatırımların durmasının ve sosyal patlamalar olasılığının örnek gösterilmesi 12 Eylül darbesinin gerçek nedeninin ekonomik bunalım olduğunu, 12 Eylül'e gerekçe yapılan anarşî-terör tekerlemesinin bir bahanneden başka bir şey olmadığını itirafından başka bir anlama gelmiyor.

Nitekim, darbeye ilk davetiye 12 Eylül'den bir yıl önce, 1979 kışkı seçimi öncesinde ilk kez İşveren Sendikaları Konfederasyonu genel başkanı tarafından ekonomik durum ve işçi grevleri gerçekçe gösterilerek "ara rejim" talebiyle çıkarılmış ve iş çevrelerine yakınılığı

bilinen birtakım profsörler tarafından işlenmeye başlanmıştır.

12 Eylül öncesindeki perde arkası gelişmeler üzerine yayından incelemeler ise o zamanki Başbakanlık Müsteşarı Turgut Özal'in generalerle briefing yaptığı, ekonomik durumu anlatarak, 24 Ocak kararlarının başarıya ulaşması, ekonomiyi düzlige çıkarabilmesi için onları bir an önce harekete geçmeye, askeri müdahaleyi geciktirmemeye ikna etmeye çalıştığını ortaya koymuştur.

12 Eylül ekonomisinin baş düzeycisi Turgut Özal halen iktidardadır. 12 Eylül'le kurulmuş olan rejimin başbakanıdır. 24 Ocak kararlarından bu yana dokuz yıl, bu ekonominin birincik uygulanabilme koşulu olan rejimin kurulmasından bu yana ise sekizi aşkın yıl geçmiştir. Sonuç % 100'lük enflasyondur, "ekonomik dar boğazlar" edebiyatıdır, kemer sıkma (daha doğrusu siktirme) politikasının derinleştirilmesinden ve 1989'un daha da zor bir yıl olacağının herkesçe dile getirilmesidir. Veriler gösteriyor ki, darphane 89'da 88'dekinden daha az çalışmayaacaktır. İşverenlerimiz ise darbe gerekçesi olarak en çok darpinanın yoğun faaliyetini göstermektedirler.

Darbe daha gitmeden yeni bir darbeden söz edilebilir mi? Aziz Nesin bir konferansında "yeni bir darbe olabilir mi?" şeklinde kendisine sorulan bu soruya yanıt vermiş, "Darbe mi? Ne darbesi? Özal kendi kendisine karşı mı darbe yapacak?" diye durumu veçiz bir şekilde özetterlemiştir.

Darbe gitmemiştir, yanı miyadını dolduramamıştır, ama on yıllık sürenin sona ermesine sunun sırasında fazla bir zaman da kalmamıştır.

Her on yılda bir askerin gelmesinin 1990'si, 91'i çağrılmıştır konunun ironik yamdu, ama bu acı bir ironidir. Çünkü her on yılda bir gelen darbeler - ve son gelenin henüz gitmemiş, yanı gönderilememiş olması - askeri darbeleri ve askerin politika üzerindeki vayetini geniş kesimlerin gözünde pek de olağanlaşmıştır, adeta meşrulaştırmıştır.

Darbeler ülkemizin politik yaşamının mutad bir parçası haline gelmiştir. Herkes buna o denli alışmıştır ki, "darbe olur mu, olmaz mı?", "darbenin koşulları var mı, yok mu?" diye tartışmaktadır. Pek çok kimse, sanksi erken seçimden bahseder gibi darbeden sözetsmektedir. Hatta son günlerde darbe konusu erken seçimden çok daha fazla konuşulmaktadır.

Darbeye karşı çıkanların büyük çoğunlu-

ğu da, askeri müdahaleleri peşinen, kökten ve her koşulla reddetmemekte, sadece bugünkü konjonktürü incelemekte, darbe koşullarının bulunmadığını söylemektedir. Talat Aydemir'in 22 Şubat 1962 ve 21 Mayıs 1963 darbe girişimlerinin başarısızlığını örnek vermektedir.

Sanki ülkemiz ilanıhaye askeri darbelere mahkummuş, sanki askeri müdahaleler ülkemizin kara yazısı gibi herkes peşinen askerin yönetimine el koyma hakkını ona tamamakta, sadece bu hakkı hangi koşullarda kullanabileceğü üzerinde tartışmaktadır. Böyle olunca, hem iş çevreleri başları her sıkışığında askere başvurmayı mütekkeşep hak gibi görmektedirler, hem de askerin içinde kendilerine görev düşüğünde koruma ve kollama nöbetini devralma ateşi yakıcılığını korumaktadır.

Sayıt sosyal demokrat ana muhalefet partisinin başkanı 12 Eylül'ü kaçınılmaz ilan ediyorsa, parti yönetimi bazı milletvekillerinin 12 Eylül'ü parlamentoda tartışma taleplerini parti disiplini yoluyla bastırıversa, sayıt iki kez darbeye muhatap olan eski başbakan ve partisi "orduyu kızdırmayayım, iş çevrelerini turkütmeyeceyim" diye darbelerle ve darbecilerle hesaplaşmaya girmiyorsa ve sayıt demokrat ya da liberal bilinen yazarların, çizerlerin büyük çoğunluğu askeri müdahaleyi ilkesel olarak reddetmemeyip, ona konjonktürel açılarından bakıyorlarsa ve bu oglular toplumun geniş kesimlerinin bilincinde her türlü darbenin ve darbeciliğin kesinlikle reddedilmemesine, darbelerin politik yaşamı alt olagan - hatta periyodik - fenomenler olarak görülmemesine hizmet ediyorsa ve nihayet 12 Eylül'ün sekizinci yılında toplumun önüne 89 sonrası Çankaya için 12 Eylül'ün iki liderinden başka bir alternatif çıkarılmayısa durum tek kelimeyle açıklandı.

Son zamanlardaki darbe tartışmalarının en ibret verici yanı budur. Çok partili rejime geçildiğinden bu yana az gitmiş, uz gitmiş, ama yönetim ve politikanın sivilleşmesi yolunda bir arpa boyu yol gidememiş demektir.

1990'LI YILLARA BİR ADIM KALA

Önümüzdeki yıl da demokrasinin savunulması, Türkiye'nin dünyadaki gelişmelerle paralel bir şekilde yeniden yapılanması ise sol düşüncenin ve onun siyasi örgütlerinin görevidir.

D

eşim ve yeniden yapılanma çağımızın simgesi haline geldi. İkinci Dünya Savaşı'ni izleyen yıllarda, kapitalist ve sosyalist evren arasındaki yarışma, bilimsel ve teknolojik alanda düşünme gücünü bile bulamayacağımız inanılmaz atımları oluşturdu. Yüz yılının son on yıllık dillimine girerken onümüzde açılan bu yeni ufugun değerlendirilerek kesin bir barışa ve toplumsal ilerlemeye, refah donatıstırulması insanlığın ilk görevi haline geldi. Kabul etmemiz gerekiyor ki barış insanlığı hiçbir kez böylesine yakın olmayıştır. SSCB Devlet Başkanı Gorbacov'un Birleşmiş Milletler Assembllesi'ndeki konuşması, savunma paktları olsusunu da sarsacak gelişmelerin ilk adımı olarak nitelenmektedir.

Çevre sorularına karşı duyarlılık beklenenin de ötesinde er-

tarken buzlar arasında sıkışan balinaların kurtarılması sırasındaki Sovyet-Amerikan işbirliği bu doğrultudaki uluslararası dayanışma düşüncesini güçlendirmiştir. Nihayet Ermenistan Cumhuriyeti'nin Güney Bölgesindeki deprem nedeniyle gün ışığına çıkan uluslararası yardımlaşma da insanların barışa, dayanışmaya bunların da ötesinde refah paylaşmaya ne denli hazır olduklarını ortaya koymustur. Dünyada böylesine umut dolu gelişmeler olurken Türkiye'de neler olmaktadır? Başka bir deyişle Türkiye değişen, yeniden yapılanan, demokrasinin, açılığın yeni boyutlarını yaşama geçirmeye çalışan böyle bir dünyada nasıl yer alacaktır, hatta alabilecek midir? Aydınların ve toplumsal kesimlerimizdeki bütün insanların öncelikle düşünmesi ve harekete geçmesi gereken bir sorudur bu...

Geride bıraktığımız yıl, ülkemizde bir çok sorunun doruklaşmasına başlığı, buna karşın bazı umut ışıklarının da görüldüğü bir yıl olmuştur. Şurası gerçekmiştir ki Türkiye'deki toplumsal dinamikler ağır da olsa harekete

geçmeye başlamıştır. Ne var ki bugünkü iktidar her türlü toplumsal devrimi engelleyici tutumunu sürdürmektedir. Muhalefeti oluşturan siyaset partiler de böyle bir devrimi yakalamaktan, canlandırmaktan, hatta bir yerde yönlendirmekten uzak bulunuyor. Sendikaların önemli bir bölümünü ekonomik mücadelenin kısıt dengesi içerisinde çırpinırlarken, bir avuç aydın ve yürekli kişi bir kaç derneğin çevresinde demokrasi, insan hakları doğrultusunda savasım vermeye çalışmaktadır. Görülür odur ki demokrasi ve hüriyet savaşımında dernekler ve dergiler, tarihte olduğu gibi, yeniden öncülüğü almışlardır. 1988 yılı içerisinde gelişen olaylara baktığımızda, şu noktalarda yoğunlaşmalarının olduğunu göremekteyiz:

İnsan hakları ihalleri aynı şiddete sırnamektedir. Sorgulamadaki işkencelerin yanı sıra, hapishanelerdeki yaşam koşullarını daha da kötülestiren Ağustos genelgesinin yarattığı açlık geyiği bu konudaki duyarlılığını da erteye çıkarmıştır. Basın organlarının, biri dışında, inanılmaz suskulluğu yanı sıra solda olduğunu ileri süren ana muhalefet parti ile grevleri şiddet olayı biçiminde nitelendirmekten kaçınmamıştır. Buna karşın yurdun dört bir yanından vatandaşlar gazeteye verdikleri ilanlarla, çeşitli gösterilerle olayı kimnamaktan korkmamışlardır. Özette, bu konuda toplumun duyarlılığına karşı kurumlar duyarlılığı tercih etmişlerdir. Politik göçmenlerin havaalanlarından ve eeri gönderilerek, ya da tutuklanarak karşılaşması da gene insan hakları ihlalinin bir başka göstergesi olmuştur. Kutlu ve Sargin'in bir yıl ekin tutuklulukları bütün dünya gözünde ülkemizi yaralayacak bir olgu olmaya devam etmektedir.

Demokraside yapıyılık devam etmektedir. Son halkoylaması sonuçları bu yapıyı hedefi boyutunu sergilemiştir. % 35 evet oyyla bir iktidar yerini koruyabilmektedir. Son bütçe tartışmalarında Sayın Başbakan, Bush'un ABD başkanlık seçimlerinde ancak % 26 dolayında oy aldığı söyleyerek kendini, daha doğrusu söz konusu çarpılığı savunmuştur. Oysa olayın ABD'de de olması demokrasının yapıyılık olusunu değiştirmeye. Bu yapıyı sürdürmeli bilmek için toplum kesimlerinin, özellikle emeği ile yaşamın kazanan kesimlerin peşteleştirilmesi doğrultusunda bütün kitle iletişim araçları elbirliği ile çalışmaktadır. Yaşamı içeredeyse olanaksız hale getirecek olanlarla mücadeledeki zaferlerin bir sonucu olarak 1989'da ortalama dolar değeri üç bin lira düzeyinde olursa bunun yaratacağı ek finansman gereksinimi 4 trilyondur. Görülüyör ki

tiren zamlar ve insan haklarının ayaklar altına alınması karşısında sessiz duran yiğinlar bir Galatasaray maçı için ayaga kalkması bu peşteşmenin en somut örneğidir. Demokrasi açısından tek olumlu işaret Anayasa Mahkemesi'nin Sosyalist Parti'nin kaputlanması isteğini reddetmesidir. Bu olay gelecekteki gelişmelere umutla bakmamızın belki de tek nedenidir.

Ekonomiðeki dar boðaz şiddetlenerek sürülmektedir. 1988 yılında enflasyon % 90 düzeyine ulaşmıştır. Gelir dağılımındaki adaletsiz yapı kökleşmeye devam etmið, işsizlik artmıştır. Dış ve iç borçlanma ise ekonomideki tüm kararları etkileyebilecek konuma erişmiştir. Bu sorunların, uygulanan ekonomik model ya da onun paralelindeki bir başka model tarafından çözümlemesi söz konusu değildir. Böylece ekonomik sorunlar bütün ağırlığı ile gelecek yılları devredilmektedir.

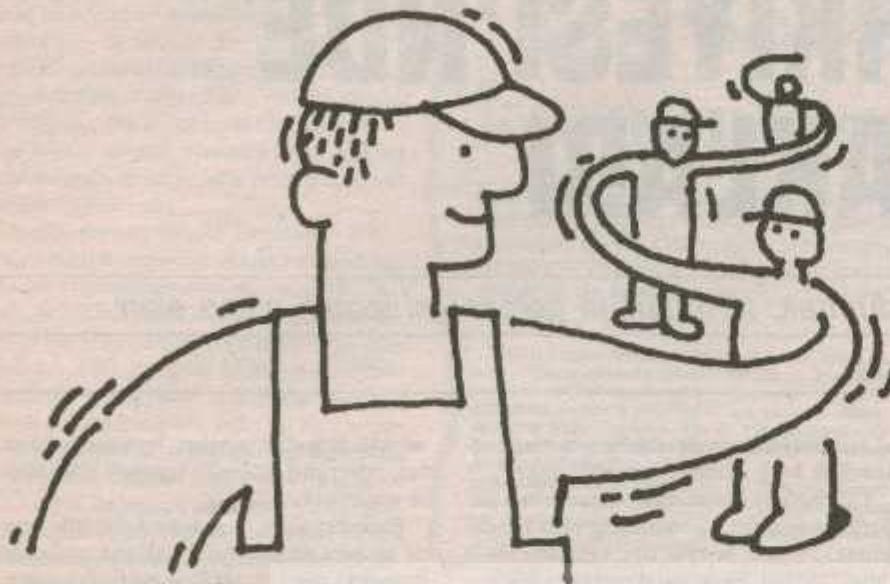
Eðitim ve sağlık alanındaki metaþama ve vozlaşma olanaða hızıyla devam etmektedir. Başbakan bütçe müzakereleri sırasında, Meclis kursusundan bu metaþamanın süreçini açıkça ifade etmiştir. Özellikle sosyal güvenceden yoksul kesimlerin, dar gelirli vatandaşların bundan etkilenmemesi düşünülmelidir.

Siyasal partilerdeki sikintılar had safhadadır. Özellikle ana muhalefet partisindeki orta sağ kimlik arayı kendisine bağlayan umutları sarsacak düzeye erişmiştir. 1989'un solda yeni arayışlara gebe olduğu iyiçe ortaya çıkmıştır.

Temel sorunları bir anlamda düzeltmeden devir alacak olan 1989'daki bekâtlerimiz neler olabilir? Bunları da özet olarak aşağıdaki gibi yansıtabiliriz:

1989 bütçesi, bu yıl boyunca karşılaþıacak ekonomik sorunların habercisidir. Bilindiði gibi 32,9 trilyonluk bu bütçede yaklaşık % 50 oranında transfer harcamaları yer almaktadır. Bunlar geniş ölçüde iç ve dış borç ödemelerine yönelikir. Öte yandan savunma harcamalarının dışında eğitim, sağlık ve yaðıma gülünç denenecek miktarlar ayrılmıştır. Bütün bunların yanı sıra bütçenin resmi açığı 4,4 trilyon olarak belirtilmektedir. Buna dış borç ödemelerinde dolar paritesinin ikibin lira olarak tespitinin gerçekçi olmamasından doğacak açığı da eklememiz gereklidir. Eğer 1989'da ortalama dolar değeri üç bin lira düzeyinde olursa bunun yaratacağı ek finansman gereksinimi 4 trilyondur. Görülüyör ki

Türkiye değişen, yeniden yapılanan demokrasinin, açılığın yeni boyutlarını yaşama geçirmeye çalışan bir dünyada nasıl yer alacaktır?

sadece borç ödeyen ve savunma harcamaları yapan bu bütçenin görünen açığı 8-10 trilyon arasındadır. Bu nereden karşılanacaktır. Yeni vergi yasaları bu açığı kapatacak nitelikte görülmektedir. KİT zamları, fonlara yönelik ek istemler de bu öbekteki bir açığı kapatamaz. Geriye kalan iki yoldan biri borçlanma, diğeri de yeni emisyondur. İktidarın ötmüzdeki yil bu iki yolu da deneyeceği açıklıktır. Borçlanmanın % 100 dolayındaki bir faiz oranıyla mümkün olabileceği meydandadır. Gerek bu düzeydeki bir faiz oranı, gerekse yeni emisyon, enflasyon oranının da % 100 dolayında olabileceğini gösteren kanıtlardır. Faiz oranındaki yükseklik yatırımları doğrudan etkileyecektir. 1989'da gerek özel, gerekse kamu yatırımlarının gerileyeceğine, dolayısıyla işsizliğin daha da şiddetleneceğine kesin gözüyle bakılabilir. Dış borçlanmadada bir tıkanıklığın olmaması, süresi gelen borç dilimlerinin ve faizlerinin ödenmesine bağlıdır. İktidar yetkililerinin israrla borç ertelenmesine karşı olduklarını söylemeleri bu borç ödemelerinin vaktinde yapılacağını göstermektedir ki bu durumda ihracatı daha da artırmak için TL'nin dolar ve diğer yabancı paralar karşısında değer yitirmesi vazgeçilmez olmaktadır. Bu da enflasyonu kamçılayacak bir diğer olaydır.

Görilen odur ki 1980'den bu yana israrla uygulanan ekonomik model tıkanmıştır. Uluslararası alanda bu tutucu ekonomik modelin hâlâ savunulmakta oluşu bizde de bir model değişikliğini, en azından bugünkü iktidar ve onu destekleyen kesimler açısından, olanaksız kılmaktadır. Bu durum tıkanlığı açıkça ortada olan bu modelde direnileceği izlenimini güçlendirmektedir. Buna benzer bir durumda 1930'lu yılların başında karşılaşılmıştı. Dünya ekonomik bunalımının rüzgarı Türkiye'ye ulaşığı zaman ülke büyük sorunlarla karşı karşıya kalımı. Başlangıçta bu dar boğazı aşmak için yapay da olsa bir özgürlük ortamına gereksinim duyduğu için "Serbest Fırka" kuruldu. Ne var ki bu özgürlük ortamından kısa sürede vazgeçildi ve

kati, ideolojik bir baskı döneme girildi. İsmet İnönü'nün desteğiyle çıkan Ali Naci Karacan'ın inkılâp gazetesinde, bir başmakalede, açıkça fasizme övgü düzüldü. Falih Rıfkı, Moskova-Roma adlı yapıtında gene benzeri bir yaklaşımı sergiledi, nitekim bu baskıcı yapı CHP'nin kurultayında tek partile övgü, çok partili yaşama söyleyişine kadar getirildi. Ne var ki siyaset anlamda böylesine baskıcı bir düzen yaratırken ekonomik anlamda "serbesti"nin reddedildiği devletçi ve programlı bir modele kayıldı. 1989'da da benzeri bir gelişmeye karşılaşacağız demek yanlış olur, ama tutucu ekonomik politikanın bu dar boğazı aşabilmek için yeniden yapay demokrasının güçlendirildiği bir baskıcı dönemde karşılaşması olasılığı gözden irak tutulmamalıdır. Hatta bu arada seçici ve özgürlük odaklarını kuşatıcı bir siyaset yapıyla da karşılaşabiliriz.

Yerel yönetim seçimleri Türkiye'deki siyasal yapı yönünden önemlidir. Bu seçimlerin sonucunda üç olasılıkla karşılaşmamız mümkündür:

i- ANAP'in oyların % 35-40'ını alması durumu. Böyle bir durumda ANAP sivil toplumda sağ ideolojik tabanını daha da güçlendirici politikalarla iktidarı südürecek, yığınların kısmı de olsa onayına dayanarak yeni ekonomik tedbirlerle tıkanlığı aşmağa çalışacaktır.

ii- SHP'nin % 30'un fizerinde oy alması ve ANAP'in % 30'un altında kalması halinde yeni bir seçim gündemine gelebilir. Bu seçimle iktidar ve tüm ekonomik sorunlar SHP'nin tek başına, ya da bir ortakla kuracağı koalisyonu bırakılabilir. Bu gerçekleşmesi zor olan bir olasılıktır.

iii- ANAP'in oy kaybı ve SHP ile Doğru Yol'un oy kazanması halinde ise bugünkü meclis içerisinde bir ulusal koalisyonu girdilmesi düşüncesi one çakacaktır. Hatta ekonomideki bunalımın Israel'de olduğu gibi geniş tabanlı bir koalisyonu çözülmüş fikri dolaşılacaktır. Bu olasılık diğerlerinden daha güçlü görülmektedir. Nitekim son günlerde

ış çevrelerinde yapılan konuşmalar, siyasi alanda bazı yaklaşımlar bu düşünmenin şimdiden oluşturulmaya ve kökleştirilmeye başlandığını gösteren kanıtlardır.

1989'un bir başka önemli olayı Cumhurbaşkanlığı seçimidir. Bu konuda da çeşitli olaşılıklardan söz edilebilir. Ama bunların hepsi yerel seçimlerin sonuçlarıyla sıkı sıkıya bağlıdır. Özal'ın ya da ANAP'in göstereceği bir adayın Meclis'e seçilmesi, yerel seçimlerden ANAP'in güçlü çıkışıyla doğru orantılıdır. Akş takdirde ister halk tarafından seçilsin, isterse Meclis kararıyla seçilsin Evren'in Cumhurbaşkanlığı gündeme gelecektir. Özellikle geniş tabanlı bir koalisyon halinde Evren'in süresinin uzatılması kaçınılmaz bir olsa gibi karşımıza çıkmaktadır. Böylece yeni Cumhurbaşkanının seçimi 1992'deki yeni meclise bırakılmış olacaktır. Eğer geniş tabanlı bir koalisyon SHP katılacak olursa (ki durum onu göstermektedir) tutucu ekonomi politikanın girdiği dar boğazın bütün yükü sosyal demokratlar tarafından sırtlanılmış olacaktır. O takdirde, halka daha bir bol gömlek vaadeden sağ partilerden biri 1992'de kolaylıkla iktidara gelebilecek, belki de 21. yüzyila kadar sürecek bir sağ iktidarı temeli atıfacaktır.

Açıkça görülmektedir ki ötmüzdeki yıl da demokrasi gündemin birinci maddesini oluşturacaktır. Demokrasının savunulması, Türkiye'nin dünyadaki gelişmelere paralel bir şekilde yeniden yapılması ise sol düşünmenin ve onun siyasi örgütlerinin görevidir. Sağın demokrasiye gereksinimi yoktur ve gerçek anlamdaki bir demokratik yaşamdan da korkmaktadır. Türkiye'de sol bugünkü görmümüyle böyle bir görevi üstlenebilecek midir? Bir kere sol derken neyi anladığımızı sergilememiz gerekir. Şurası kesindir ki sol düşünme ve onun siyaset yaşamındaki örgütleri ilk çağlardan günümüzde kadar tüm sol düşünülerin uzantisıdır, mirasıdır. Bunların herhangi birini reddetmek, gelişim çizgisini yadsımak demektir. Türkiye'de sol düşünce Batı'daki sosyalist düşüncenin mirası olduğu kadar, Şeyh Bedrettin'den, Anadolu'daki özgürlük direnişçilerinden, Nazım'a kadar uzun bir yolu izleyicisi olmak zorundadır. İşte bu nitekteki sol düşünmenin ve siyasal örgütlerinin ortak hareketidir ki Türkiye demokrasisinin tüm kurum ve kurallarıyla işbirlik kazanmasına yardım edecektir, yol açacaktır, sahip olenecektir ve gelişirecektir.

Soldaki birliliğin önemi-hatta yasallığın önemi bu noktada açıkça ifadesini bulunmaktadır. Soldaki yasal birlilik ve ortak hareket bir önce altı çizdimiz dar boğazların aşılmasında, ekonomide ve siyasal yapıda yeni seçeneklerin yaşama geçirilmesini sağlayacak tek yoldur. Bu bağlamda Türkiye işçi sınıfına ve onun örgütlerine yanı sendikalara da büyük görevler düşmektedir. 1989 Türkiye işçi sınıfının ve sol düşünceli evlatlarının sınav yıldır. Bu da başarılacaktır.

**1989'daki
cumhurbaşkanlığı seçimi,
yerel seçimlerin
sonuçlarıyla sıkı sıkıya
bağlıdır.**

1988 TÜRKİYESİ'NDE İNSAN HAKLARI

İnsan hakları ihlallerine karşı durmak, tüm ulusun geleceğini ipotek altına alan sapmaları da önlemek çabasıdır.

Bir yerde ve bir zamanda insan hakları durumunu araştırmak demek, insan haklarının ne denli kurumsallaştırdığını, daha açık deyişle, hakların tanınıp, korunması ve geliştirilmesi için ne yapılp yapılmadığını saptamak demektir. Daha da basite indirgenirse, insan haklarına saygı gösterilip gösterilmemişini gözlemek çabasıdır bu.

İnsan haklarının tanınması, korunması ve geliştirilmesi biçimindeki koparılmaz üçlü siyasetçi, bir zorlama ile yapay biçimde parçalasak ve örnek olsun sadece koruma süreci bakımından baksak bile, 1988 Türkiye'sinde hak ihlalleri olgusunun kabarıkhı tüketici boyutlardadır.

Serinkanlı her hâkının olgusal gerçeğe ilişkin bu saptaması karşısında şunu düşünmek olanaklıdır. Türk insanının 1988'de de çevreleyen bir temel açmaz, devingen olaylar sürecinin yoğunluğu içinde, hak ihlallerinin boyutlarını gözden kaçrmak olmuştur.

Belki bu aylaklıktır, son sekiz yılın dinmeye korku rüzgarı, istenildiğinde gidip oy kullanın sınırlar içerisinde bir siyasetçi insan olgusu ve bütün bunları kısmen yaratın ama en çok pekiştirip körünün bir hukuksal-siyasal toplumsal örgütlenim modeli ve insanları bu modelde uyarlayan bir kültür siyaseti nedenler olarak usa gelebilir.

Ne var ki, bu nedenle illesti ne denli uzatılırsa uzatılabilisin ya da etkisinin boyutları ne olursa olsun, sadece sağduyunun bile insanlara "dur" dedirceği insanlık dışı eylemler vardır. İşte bunların başında işkence ve her tür kötü muamele gelmektedir. Ve Türkiye'de, dar bir zaman dilimi içerisinde, en azından son sekiz yıldır sistemli bir çığlık olan işkenceye uğrama şikayeti olgusu vardır. 1988'de, azalmak yerine yükselen, ölümler, achat grevleri, onulmaz sakatlıklar, gösterme-lik mahkumiyetler ve ikiyüzlüce insan hakları

sözleşmelerine imza atmalar ile somutlaşan işkence ve kötü muamele gerçeği vardır.¹⁾

Türkiye'nin demokratik unsurlarının her düzlemdeki özverili savaşını bir yana konduğunda, Türkiye'de 1988'de çıkan karşı ses, o "dur" tepkisi, paradosal olarak, yıldırının boyutlarıyla orantılı olmamıştır denebilir.

Hatta, yüzeydeki belirişi bakımından o denli orantısızdır ki, eski gasiplar demokrasi hâvâriyâne hayâzca soyundu, pastadan yeniden büyük paylar almanın hesaplaşmasını açıkça yapabileceklerdir. 1988 Türkiye'sinde uykuları kaçanlar, yalnızca eski maşalar, piyonlar olmuştu²⁾.

Yüzeydeki tepkisizliğin orantısızlığını pekiştiren başka insan haklarına aykırı uygulamalar da görülmüştür 1988 Türkiye'sinde. Ölüm cezasına mahkum edilen 150'yi aşkın kişinin yazgısı halen Meclisin elindedir. Siyaset ortamın dengeleri içerisinde infaz edilemeye bu mahkumiyetler, bu kişilerin kurtulmuş sayılacakları biçimindeki hastalıklı bakıştan arınlabilirse, hukuki durumun belirsizliği ve tek tek bu kişilerin yaşamı üzerinde çekimsizce oynanan kumarın dehset verici boyutları içinde kavranabilecektir.

1988'de 12 Eylül yargılaması sürmüştür³⁾. Halen tahliyeyi (aklanması demiyorum) bekleyen sanıklar vardır. Bu yargılamanın amacılığı ve getirdiği adaletin ipliği pazar çıkmıştır⁴⁾. Dahası hangi ölçüte bakarak anladıkları sadece söyleyenlerce bilinmiyor olan demokratik - sivil yönetim geçildiği övünüşü ortakta dolamaktadır, ama olağantıstır yargı tüm kurumları, süreçleriyle sürdürmektedir. Bunun meşru olmasa da yasal temeli vardır ve 1988'de bu konuda bir yasa değişikliği yapmak girişimi bile söz konusu değildir⁵⁾.

Öğrenci ve çalışan gençlik, 1987'nin, 1986'ının, daha öncesinin tüm sorunlarını 1988'de de yaşamaktadır. Örnek olsun, üniversite gençliği, vize kabusundan kurtulmak, demokratik bir üniversite istemek suçlarını işlediği için her türlü provokasyona getirilmiş⁶⁾ ve sonuçta okuma haklarının gaspından, tartaklamış yargılanmaya dek bir dizi uygulamıyla karşılaşmıştır.

Düşünceli açıklama, 1988'de de, Anaya-şâ'nın sözüne ve ruhuna da tamamıyla koşut olarak, ciddi "gözealma"ları gerektiren bir atan olmuştur. Sansür, gizli açık her biçimle vardır. Kültürel yaşamda tek seslilik, renksizlik, hegemonya dizesizliği ve hatta yer yer bayagılık söz konusudur. Ama sistem o denli hoşgörüsüzdür ki, birakin sanatsal ve bilim-

sel yetkinliği olan yapıtları, bu sistemin öz evladi "devrimci arabesk" garabeti bile sansürre uğramıştı.

Pasaport alma, ülkeden çıkışma, ülke içinde bir yere yerleşme gibi hakların kullanımı önündeki engeller 1988'de kaldırılmıştır. Tersine, bunlara ek olarak, ülkeye girme hakkı önünde ciddi sorunlar gözlenmiştir. Sayıları binler bulan ve ülke dışında yaşayan siyasal göçmenlerin büyük bölümü ülkeye dönmeye başlamıştır. Bu dönüşler, 1987'de dönemlere yapılan uygulamalar karşısında yeni bir riski göze almıştır. Kötü muameleye uğramama güvencesi pratikte yoktur. O kadar ki, önceki dönemler, kötü muamele ve temel hak ihlallerini, Avrupa İnsan Hakları Komisyonu önüne götürüp kabul ettirerek, bu durumu uluslararası düzeye tescil etmişlerdir⁷⁾. Öte yanda, 1988 dönünü risk kılan bir başka olgu, yargılanacak olanların adil, tarafsız, demokratik ve olağan bir yargı önünde bulunmaları hakkının, ne hukuksal ne de pratik koşulları 1988'de yoktur. Dahası, siyasal göçmenlerin bir kısmı yurttaşlığından çıkarılmıştır. İnsan Hakları Hukuku açısından bakıldığından, bu nitelikteki uygulamaların ülkeye girme hakkını ihlal etti, çünkü bir tür "zorunlu sürgün" tasarrufu anlamına geldiği kabul edilmektedir.

1988 Türkiye'sinde bir olay insan hakları bakımından tarihe geçmiştir. Türk Başbakanı, seçimler nedeniyle gündeme gelen Anayasa tartışmaları bağlamında, Anayasa'nın açık bir hükmü için "bir kerecik uygulamayız" demiştir. Yazılı ve görsel basın-yayın aracılığı ile Türk kamuoyu önünde yapılan bu açıklama, sadece yönetim egemen keyfiliğin us almadır işareti değildir. Bundan daha ötede, çok değil üç-dört yıl önce anayasal düzeni ihlal succundan ölümme mahkum edilen insanların gerceği karşısında trajik bir çelişkidir.

Yönetimdeki bu anlayışın Meclis önünde bekleyen idam cezası dosyaları için şu formülü önerisi 1988'in bir işaret olarak belirginleşmiştir. Başbakan, "yeni bir formül bulup simdiye kadar Mecliste bekleyen dosyaları müebbetçe çevirir, bundan sonra geleceklerden bir kaç tanesini infaz ederiz" demiştir⁸⁾. Ölüm cezasının kaldırılması söz konusu olmadığı gibi, kapsamlı bir genel af da yönetimin gündeminde değildir; dahası böyle bir niyet bile yoktur. Nitekim Adalet Bakanı da, hikmeti kendinden menkul biçimde, "toplumda aslında cezaların az olduğu yönünde bir temayül bulunduğu" görüşünü ileri sürmüştür⁹⁾.

1988 Türkiye'sinde kronikleşen yalnızca insan hakları ihlalleri degildir; kaçınılmaz biçimde bu siyasanın resmi formülleri de kronikleşmiştir. Örnek olsun, "geçiş dönemi", "hızla demokratikleştiği", "insan hakları sözleşmelerinin onaylandığı", vb. gibi savsözlərdə bunlar. Ne ki, ne kurumsal düzeye ne de pratikte, sistemi evrensel insan hakları standartlarına uyumlu hale getirecek somut adımlar atılmamıştır.

Üstelik, mevcut sınırlar içerisinde - genişletici, amaçsal yorumlamalarla hakların korunması ve geliştirilmesinden vazgeçik - kalarak, hak ihlalleri karşısında mağdurları körücü kararlar pratiğini yargı yerleri üretememiştir. Türk Anayasa Mahkemesi, bireylerin insan haklarından çok devleti koruma işlevini o denli benimsenmiş oldu ki, bazı üyelein 12 Eylül hukuk rejiminin ideoloğluına ve savunmağına soyunarak açıkları yolu¹⁰, 1988'de yüksek mahkeme yargılığının emeklilik sonrasında yönetimin hukuk danışmanlığına atanmayı kurumsallaştırmıştır. Ulaşılan bu aşamada sorun, yargıçların saygınlık ve geçmiş hizmetlerini değerlendirme boyutunu almıştır. Bireylerin kişisel tassusu anlamına indirgenmez. Aralanan bu kapıdan geçen, yargının, insan haklarını korumada birincik, meşru, etkin, çağdaş insan hakları standartlarının işgâlde dirençli kararlı üretebilmesine dayalı saygılılığı üzerinde kuşkuların doğması olmuştur.

Sadece temel hak kategorileri açısından bakıldığında bile görülen bu kapsamlı insan hakları ihlalleri listesi, insan haklarının bütünlüğü bağlamında irdelediğinde çok uzun bir içerik kazanıyor. Bu oğular, uluslararası düzlemdede, insan hakları alanında çalşan örgütler, hatta diplomatik misyonlar tarafından saptanıyor, doğrulanıp kayda geçiriliyor, kinanıyor, samıldığından çok daha ciddi biçimde gelecekte Türkiye'ye karşı izlenecek siyasetleri belirleyecek birikim oluyor. Bu anlamda düşünüldüğünde 1988 ihlalleri yalnızca acılarını verdiği o yıl belirlemiyor, ama Türkiye'nin zorlu gelecek dış siyasa gerçeklerini de oluşturuyor.

Bu nedenle ihlallere karşı durmak, bir tek, somut vak'ada acısı dindirmek, mağduru kurtarmaktan ibaret değildir. Tüm ulusun geleceğini ipotek altına alan sapsızları da önlemek çabasıdır.

Türkiye'nin 1988'de İnsan Hakları durumu bir kara tablo olarak kısmen aydınlatan bu verilere karşın, neden gelecek umut varıdır? Ihlal yoğunluğu ile tepki düzeyinin orantılılığı, Türkiye'nin üzerine ölü toprağı serpildiğini mi gösteriyor?

İnsan haklarının kurumsallaşması istemini yoğunlaşma bakımından gelecek umut vericidir ve yüzeyle gözlenen oransız tepkisizlik aldatıcıdır.

Çünkü Türk halkı 1988'de, 1980 darbesi ile nelerin amaçlanmış olduğunu; bunun uzun, kapsamlı düşünülmüş bir plana dayandığını; meşruiyet kalkanı yapılan anti-terör gerekçemesi için yıldırının tırmanmasının beklenliğini; hatta bu tırmanışa, sükünetim ilan edilmiş olmasına karşın, "yetkimiz yok ya da az" savları ile dolaylı katkıda bulunulduğunu; gerek askeri yönetim gerekse sonrasında üst düzey yöneticiler arasındaki kamuya ve yargı önüne yansyan - Rabita olayı, MİT Ra-

Yaşı 15, suçu komünizm övgüsü

İzmir Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde komünizm propagandasından yargılanan 15 yaşındaki Melih Çalayoğlu, hâkimle söyleyordu: "Hâkim amca biz bu konuları Almanya'da hep konuşurduk, Türkiye'de suç olduğunu bilmiyordum."

İZMİR (Cumhuriyet Ege Bürosu) — "Hâkim amca, biz Almanya'da bu konuları hep konuşurduk. Bâdim Türklerin çok olduğu semtlerde Deniz Gezmiş'in, Melih Çayhan'ın resimleri de vardı duvarlarında. Türkiye'de de komünizm normal sandım, Türkiye'de demokrasî var sandım. Ben de bâsim suç olduğunu bilmiyordum..."

Bu sözler ve

terin başına hiçbir şey gelmiyor. Burada da suç olacağını düşünmemiştüm. Türkiye'de de demokrasî var sanıyordum.

"Naş! Türkiye'de demokrasî olmadığımı mı söyleyorsun sen?"

— Yanı bunları konuşmanın suç olduğunu bilmiyordum. Evet, ben arkadaşlarımıza komünizmden

söz ettim, ama bunda ne var bilmiyorum...

Melih Çalayoğlu'nun savunmasını boyice sürüyor. Hakkında TCK'nın 141/S. maddesi gereğince 5 yıl hapis cezası istenen Melih Çalayoğlu, ilk duruşmada ardından cezaevinde düşüğü buna hâlin nedeniyle geçen hafif E.U. Tip Fakültesi Hastanesi'ne kaldırıldı. Burada haftanın belirli günleri tedavi görecek.

Çalayoğlu'nun ilk duruşmada avukatlığını yapmış Cengiz Dipoç, son gelişmeler konusunda "Melih için çok kaygıhim" diyerek sunları söyledi:

"Bu çocuğun içinde bulunduğu

poru olayı, vb. gibi - iç hesaplaşmaların niteliğini görmüştür.

Cünkü Türk halkı 1988'de, sivil yönetim görünümü altında, gerçekte insan haklarına saygı gösterilmemişti; genel af çıkarılmıştı; ölüm cezasının, olağanüstü yargının kaldırılmıştı; temel hak ve özgürlükler öndeki, evrensel standartlarla açıkça çelişen sınırlamaların, Anayasa'dan disiplin yönetmeliklerine dek mevzuatın bütünü içerisinde yer almaya devam ettiğini; pratikte ise bu içi boşaltılmış hak ve özgürlüklerin bile işlevsiz hale getirildiğini; yapılan ve yapılamayan seçimlerde oy pusulalarının rengiyle oynamaya dek varan keyfi erk kullanımlarını; 1989'da boşalacak cumhurbaşkanlığı için daha 1988 başında yürütülen kampanya ve hesaplaşmaları; Yarı-Başkancı nitelikleri olan rejimi Başkancı rejime dönüştürme çabalarını görmüştür.

"Seçimden önce zam yapacak kadar enayı olmayan" bir yönetim altında Türkiye, 1988'de katlanarak artan dış borç - yönetime göre bu, katlanarak artan dış itibarımızdır aslında - ve % 100'lere vuran enflasyon gerçekleşti.

Bütün bu gözlemler, yaşamalar, deneyimler, içinde barındırdığı kendi tepkisini biçimlendirmekte ve Türkiye'de sadece demokratik unsurların görünürdeki savaşını değil, ama kitleSEL düzeye insan haklarını kurumsallaştırmaya yönelik bir birikim ve çaba¹¹ söz konusudur. Geleceği tüketmeye de bu gerçekdir.

DİPNOTLAR

- 1) 1988'in ilk altı ayında işkence nedeniyle olen 5 kişinin vak'ası Af Örgütü'ne rapor edildi. 1987'nin bu döneminde ise 17 vak'a raporu ulaşmıştır. Amnesty International, Turkey Briefing, Nov. 1988, sf. 10
- 2) Örnek olsun, Mamak Askeri Cezaevi eski müdüri Albay Raci Tetik'in açıklamaları.
- 3) Adalet Bakanı verilerine göre, Nisan 1988'de, 5300'den fazla kişi Askeri Mahkemelerde yargılanmaktadır. Bunların yaklaşık 1400'ü halen gözaltında ve bazıları da yedi yıldır askin bir süredir cezaevindedir.
- 4) Örnek olsun, 811 kişinin yargılanıldığı Fatsa olayları davasında, 1985 yılında dava yargıcının mahkeme de aktarmasına göre, Erzincan Sükünetim Adli Mâşvûrluğu Adli Sekreteri su açıklamayı
- 5) Aynı suç için sanıklar, suçun işlendiği zamanla da başlı olarak değişik yargı manzameleri arasında bulunmaktadır. Yukarıdaki dip nota belirtildiği gibi, hâlen sükünetim mahkemelerinde yargılananlardan başka, 1984 Mayıs'ından bu yana faaliyet gösteren DGM'ler ile sükünetimin kalkması ile Mayıs 1984 arasında işlenen suçlar için sivil mahkemelerde yargılananlar vardır. Anayasal kurum haline getirilen DGM bölümünde, olağanüstü yargının sâremes sorunu olana karışıklık ile 1988'in de gündeminde kalmıştır.
- 6) Polisin, kız öğrencilere provokatif sarkıtlıckı eylemleri şikayet'e konu olmuş ve basında çıkan haberlere göre, fakülte yönetimleri "her iki tarafın da genç olduğu" biçiminde bu şikayetlere yaklaşmıştır. Bu haberler, tekrar edilmemiştir.
- 7) Cumhuriyet, 28/7/1988, "Kutlu ve Sargin'ın İşkence Başvurusu Kabul Edildi" başlıklı haber.
- 8) Cumhuriyet, 18/2/1988, "İdamlara Ozal Formülü" başlıklı haber.
- 9) Cumhuriyet, 14/2/1988, Adalet Bakanı O. Sungurlu'nun açıklaması, "Vatandaş Cezaları Azaltıyor" başlıklı haber raporlu.
- 10) Cumhuriyet, 5/3/1987, Anayasa Mahkemesi Baykan Orhan Onar, kattığı AYMI Konferansı'na ilişkin izlenimlerini bir basın toplantısı ile açıklarken, Avrupa ülkelerinin Türkiye'ye bakış açısının değiştiğini, bazı kısıtlamaların anlayışa karşılandığını ve Türkiye'de bütün temel hakların yasalarda bulunduğu ve bunlara uyulduğunu savunmuştur.
- 11) Bireysel başvurusun kabulünden sonra, "dul maaşının bağlanması" ja da "kiracının tahliyesi" gibi nedenlerle Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na başvurular yapılmıştır. Hürriyet, 16/4/1988. Bu olgu, adı geçen sistem konusunda bilgilendirilmesi gereğini gösterdi (bkz. Mehmet Semih Gomålaz, "İşkencenin Önlenmesinde Uluslararası Hukuk", Gözde Dergisi, Ekim 1988, s.23, sf. 6-7) gibi, Türk insanların, hukuksal sorumlu olanak bulduğunda uluslararası yargı yerlerine de görmeyeceğini tereeddüt etmeyeceğini ve bir de, Türk yargıtana, belki de bir anlamda, arıksın güveninin sarsıldığı düşündürün son derece önemli anekdotlardır.

▲ 15 yaşında, demirparmaklıklar ardında. Suçu:

Almanya'da doğduğu için Türkiye'de komünizmi övmenin suç olduğunu bilmemek; okul koridorlarında ne olduğunu dahi pek iyi bilmediği bir düşüncenin kendi gibi 15 yaşındakiyle konuşmak. İste 1988 Türkiye'sinde insan haklarından bir görünüm.

BİR İŞKENCE SÖYLEŞİSİ

"Türkiye İşkenceye Karşı Uluslararası Sözleşmeyi İmzaladı..."

Hüseyin Baş, Aziz Çelik. Her ikisi de sendikacı. Her ikisi de işkence gördüler. Türkiye'nin işkenceye karşı uluslararası sözleşmeleri imzalamaından sonra gerçekleşti bu işkence.

Hüseyin Baş 1974'te Metal İş kolunda işçiliğe başlamış, 1980 yılına kadar işyeri temsilciliği yapmış. Maden-İş Sendikası'nın Genel Yönetim Kurulu'na seçilmiş. 1980 darbesinden sonra işten çıkarılmış, tutuklanmış, yargılanmış ve beraat etmiş.

Aziz Çelik İstanbul Siyasal Bilgiler Fakültesi mezunu. Kristal-İş Sendikası'nda eğitim konularında çalışmaya başlamış, sendikanın bütün basın, yayın ve eğitim faaliyetinin sorumluluğunu üstlenmiş.

► Sizler gözaltına almadan önce Türkiye işkence sözleşmesini imzalamıştı ve ilk imzalayanlardan biri olduğunu söyleyerek övünüyor. Gözaltı sürenizi İstanbul ve Ankara emniyetlerinde geçirdiniz. Başımıza gelenleri ayrıntılı olarak anlatmanızı dillyoruz sizden. Hüseyin, önce sen tutuklanmayı anlatır musun?

1988'in 24 Martı'nda bir sivil memur gelerek emniyete gelmem gerektiğini, ifademin alınacağını söyledi. Beni Gayrettepe 1. Şube'ye götürdüler. 1. Şube'deki sorgularda sürekli sen eski sendikacısın, Komünist Parti üyesi sindir, Kutlu'y'u tanırsın vb. şeyleri soruyordular. Ben de sendikacılık yaptım, yargılandım ve beraat ettim, sizin son sorduğunuz şeyle herhangi bir ilgim yoktur, ben kendi işimle ilgileniyorum dedim. Bu söylediklerime inanmadılar. Beni bir merdiven aşağıya indirip oda gibi bir yere soktular. Bana soyunmamı söylediler ve ben soyunmayacağıni söyleyince kendileri soydular. Yatırarak ayaklaruma vurmaya başladılar. Tahtadan değil lastikten vurdular sopa. Yaklaşık 40-50 sopayı saydım ama bir yerden sonra ayaklarım hissizleştiğinden ne kadar vurdularını bilmiyorum. Daha sonra ayağa kaldırıldılar beni. Yere su dökerek suyun içinde zıplamamı söylediler. Ayakların sızmaması için kendilere göre "düzeltme" yapıyordular. Ve bu bir hafta boyunca tabanların altına hamur açar gibi sürekli devam etti. "Hamur açma" deymiş onların deyişi.

Bir hafta boyunca anlattığım işkence yön-

temleriyle söylediklerini kabul ettirmeye çalışılar. Bir hafta sonra, bana Ankara'ya gitmek istediler. Perşembe gecesi saat 10'da Ankara'ya geldim. Beni Ankara Emniyeti'ne 6. katına çıkardılar ve orada hücreye attılar. Sabah 10-10.30 civarında gözlerimi bağlayarak bir odaya getirdiler ve "anlat bakanım" dediler.

Ben anlatacak bir şey yok, İstanbul'da ifade verdim dedim. Beni orada çırılıplak soydular. Cinsel organımı ayak parmağıma elektrik bağladılar. Üzermi su dökerken ıslatılar ve sürekli elektrik vermeye başladılar.

► Elektriği nasıl veriyorlar?

Gözler bağlı olduğu için göremiyordum. Ama anladığım kadaryla manyetik bir aleti çevirerek yapıyorlar. Her çevirisiye vücutta elektrik doluyor ve tahammül edilmez bir ağrı duyuluyor. Çok hızlı çevirdiklerinde akım çok şiddetli oluyor ve seni iki kişinin tutması güçleşiyor. Çırpmıyor ve yere yıkılıyorsun.

Uzunca bir süre elektrik işkencesinden sonra yeniden hücreye koydular beni. Hükümeden gece 10-11 saatlarında yeni bir sorgulama için beni yine dışarı çıkardılar. Bu sefer aynı yere

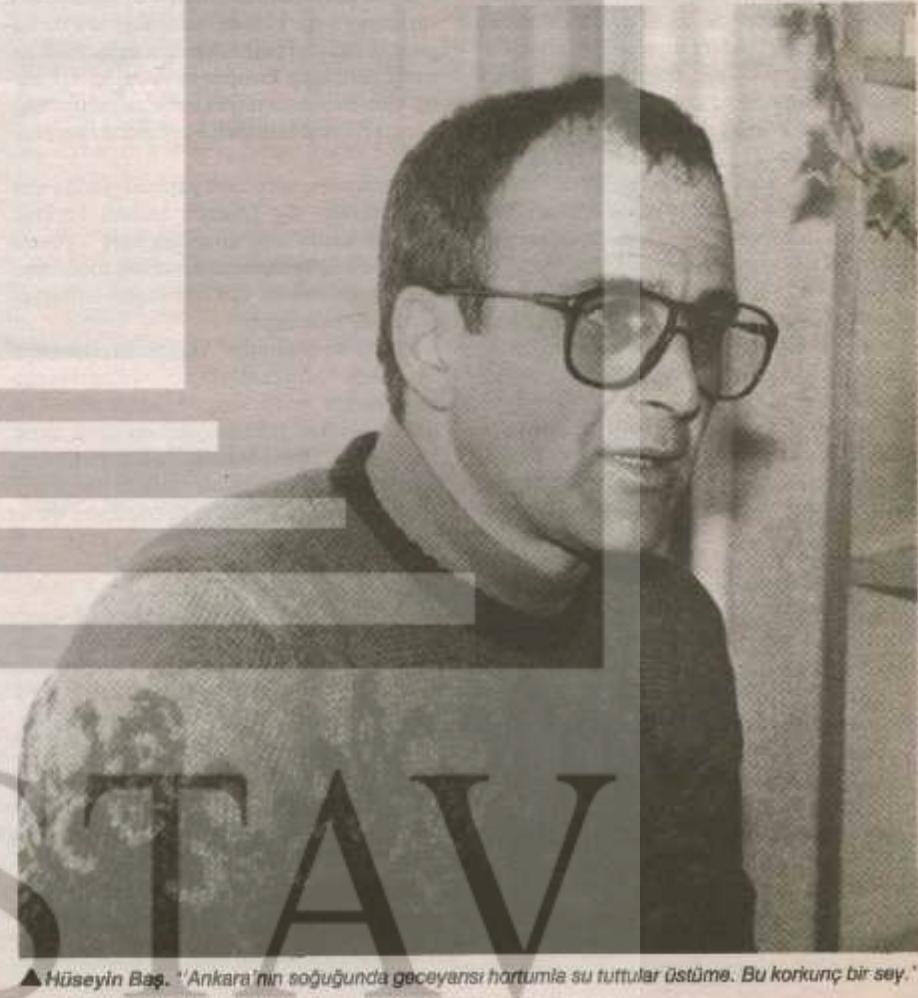
değil, tuvaletin yanında demir kapılı bir odaya götürdüler. 6. katın tuvaletinin yanında olduğumu daha sonra tuvalete gidip gelirken öğrendim odayı. O odada aynı şekilde "suyun" dediler bana. Reddedince zorla kendileri soydular. Düşünebiliyormusunuz, Nisan'ın başında, Ankara'nın soğukundan gece yarısından sonra soğuk bir suyun içerisindeydim.

► Suyun içine mi sokuyorlar?

Hayır, hortumla su tutuyorlardı üzerime. Bu korkunç bir şey! Yani insanın bütün vücudunun hareketi duruyor. Biraz da sarhos gibiydiler. Uzun süre su tuttular üzerime ve donacak gibi olduğumda biraz ara verip tekrar su tutuyorlardı.

Uzun süre soğuk su tuttuktan sonra "Sen hiç Filistin Askısı'mı duydun mu?" dediler bana. Gazetelerden okudum ama ne biçim bir şey olduğunu bilmiyorum dedim. "Birazdan öğrenecesin" dediler. Ellerimi bileklerime bant gibi birşey sararak arkadan bağlayıp tavanda makara gibi birşeye asıyorlardı. Çektiler zaman vücutum arkadan kasılıyordu. Burada asılı olarak uzun süre tutmuyorlardı, çünkü insanların kükük kemiklerinin çökmesi söz

"İşkence sözleşmesine güveniyorsan o burda geçmez. Onu Dışşeri imzaladı. Biz İçişlerine bağlıyız!"

▲ Hüseyin Baş. 'Ankara'nın soğukundan gece yarısından soğuk bir suyun içerisindeydim. Bu korkunç bir şey.'

konusu. Belli bir süre tutup tekrar bırakıyorlar. Çekiyorlar, bırakıyorlar. Ve sonunda askıdan indirip kenara bırakıltılar beni. Yeniden soğuk su tutuyorlar ve hep aynı şeyi soruyorlardı.

Bir zaman sonra tekrar hücreye bırakıltılar beni. Bir gün boyunca titremekten uyuyamadım ve isınamadım.

Gündüz herhangi bir kimse gelip soru yapmadı. Gece, sanırı yine aynı saatlerde, 12-01 aralarında, yine soğuk suya tutup askıya asarak ve askidayken elektrik vererek işkence yaptılar. Bu böyle bir hafta boyunca devam etti.

6 Nisan'da DGM'ye çıkarıldım. Orada savcının da yazdığı ifade ile 6 Nisan'da tutuklandım, Ankara Merkez Kapalı Cezaevi'ne gönderildim. Altı aya yakın cezaevinde kaldım.

► Aziz Çelik, bir de senin başına gelenleri dinleyelim.

Ben sendikada çalışıyordum, aşağıdan telefon edip Paşabahçe'den iki işçi gelmiş görüşmek istiyorlar dediler. Gelsinler dedim. Gelenleri hiç tamımıydum. Size nasıl yardımcı olabiliriz dedim. Biz Paşabahçe'de çalışıyoruz, sendikaya üye olmak istiyoruz dediler. Sonra bir tanesi, ben komiserim hemşirim, burayı arayacağız dedi. Kimliklerini göstermelerini istedim. Sonra odayı, defterleri ve benim özel eşyalarımı aradılar. Mümkün olduğu kadar sessiz davrandım kimseye sezdimeden görmek istiyorlardı beni. Ben dirence yöneticilerden birini çağrıştıp birlikte Gayrettepe'ye götürdüler bizi.

Istanbul Emniyeti'nde aşağıya indirip 14 no'lu hücreye koydular beni. Havasız ve işiksiz bir hücreydi.

► Ranza var mıydı?

Evet ranza ve doşek vardı. Benim bulunduğu yerde 15 kadar hücre vardı ve benim hücremle hemen hemen aynıydı. Daha içeri-

lerde daha karanlık ve havasız yerler-hücreler vardı.

O gece kaldıktı. Ertesi günü evime götürdüler beni. Evde arama tarama yaptılar, sonra tekrar emniyete döndük.

Akşam trenle Ankara'ya gittik. Ankara Emniyeti'nde 6. kata çıktılar beni. 6. kat, DAL grubuna bağlı özel D masası dedikleri bir yemiş. Kapıda GIRİLMEZ yazılıydı. GIRİLMEZ yazan kapıdan girdik. 6. katta siyasi bölüm uzunca bir yer. Buranın bir bölümünde hücreler var. Epeyce yürüdüktün sonra arada odalar ve tuvalet, onlardan sonra da işkence yapılan yer var.

► İşkence yapılan yer tuvaletin yanında mı?

Tuvaletin ve lavaboların hemen yanında. Onu söyle çıksam. Arada tuvalet'e giderken yürüdüğüm sile ile o demir kapılı odaya kadar yürüdüğüm yol aynıydı. Ayrıca oradan sayanslar görüntüyüordu. İşlemelerim bitikten sonra gözlerim bağlı olarak sorguya alındılar beni, sözli sorgu odasına. Bilinen iddiaları yinelediler. Ben bu iddiaları reddedince, "Nokta dergisi okuyor musun?" dediler, okuduğumu söyledi. "Peki Sedat Caner'in anlatıklarını okudun mu?" dediler. İddiaları yinelemeye başladılar. Yine reddedince gözlerim bağlı olduğu halde tekme tokata dövmeye başladılar. "İskence sözleşmesine güveniyorsan, o burada geçmez. Burası Ankara Emniyeti. Akşam seninle görüşeceğiz" dediler. Bir duvarın önünde başparmaklarını duvara dayanarak saatlerce ayakta durdurduktular beni. Ayaklarım ve ellerim korkunç derecede karıncalanıyor ve uyuşuyordu. Saat 11'de sorguya alındılar beni. Yine aynı iddialar. Sendikacılara korkunç küfürler, aşaglayıcı ve korkutmayla yönelik sözler söylüyorlardı. Ben yine iddiaları reddedince, birisi "onbaşı, ameliathaneyi hazırla" dedi birine. Çok büyük olasılıkla, daha sonra gözlerim açıldığımda da

muhatab olduğum bu sesin İbrahim Dedeoğlu'na ait olduğunu sanıyorum. Gözlerim bağlı olarak götürüldüm bu "amelianeyeye". Yere yatırdılar beni. Basınçlı bir su sıkırmaya başladılar üzerine. Öyle basınçlıydı ki bu su, bazen ağızından ya da burnumdan girdiğinde beyne kadar gidiyordu. Ellerimle yüzümü kapatmaya çalışığında korkunç küfürlerle kollarına vuruyorlardı. Suyla yapılan işkencenin en kötü yönlerinden biri de, cinsel organlara su sıkıldığında korkunç bir acı veriyor insana. Öyle korkunç ki bu su işkencesi, abartma olmasın, bir ara suyun tazyikiyle yeden yukarıya havalandığımı hissettim. O gece yoğun olarak su işkencesine tabii tuttular beni, sonra saat kaçını bilmiyorum, tekrar hüreme götürdüler.

Bana yapılan sorgulama gündüz sözü ve çok yönlü, gece ise işkence şeklindeydi. Gündüz 4-5 grup tarafından sözlu sorgulanıyorum. Beni genellikle gece geç saatlerde çıkarıyorlardı. Yine beni gece işkence odasına alırlar. Kollarımı ıslak havlularla sarırlar. Onbaşı diye hitap ettikleri sarıyordu havluları. Daha sonra tamam onu, Karşı birisi, dazla kafalı.

► İşkencelerin hepsini tamıyor musun? Tarif edebilir misin?

Dört tanesini tanıyorum. Birisi İbrahim Dedeoğlu olduğunu biliyorum. Sesinden bağırmadan, küfüründen. Daha sonra beni DGM'ye götürdüğünde, doktoran getirildiğimde açıkça gördüm onu ve ismini öğrendim. Birisi şımanca, Adanah, kambur suraklı, 35-38 yaşlarında, saçları gür ve siyah, kara benzilli. Bunların fotoğrafları 7-8 Ekim tarihli Sabah gazetesinde çıktı. Kartal Demirag'ın sağında, solunda ve arkasında yer alan üç kişi. Bana işkence yapan timin elemanları bunlar.

En çok uygulanan işkence yöntemi Filistin Askısı. Ellerimi kalın bir iple arkadan bağlayıp beni sandalyenin üzerine çıktılar. Şehpa gibi. Sandalyeyi yavaş yavaş çektiler zaman omuz kaslarınımda korkunç bir kasılma oluyordu. Yavaş yavaş yere indiriyorlardı sonra. Vere sadece ayak başparmaklarını basacak kadar indiriyorlar ve bu parmaklar ağırliği kaldırılamadığı için yükleniz yine omuzlarınızda korkunç bir kasılmaya ve acıya neden oluyor. Bağırmak, bütün gücünüzle bağırmak ihtiyacı duyuyoruz. Askidayken aynı zamanda hem tazyiki suyla isıtıyorlardı hem de elektrik veriyorlar ve bir yanında da sorgulamaya devam ediyorlardı.

İskenceli sorgum Salı gününden Cuma'ya, 4 gün sürdü. Son gece bana artık senin işin bitti, DGM'ye göndereceğiz dediler. Fakat o gün DGM'ye çıkmadım. Yetişiremediler. Pazartesi günü DGM savcığına çıktılar tutukluluğuma karar verildi ve cezaevine kondum. İşkence sonrasında gerek psikolojik baskı, gerekse gördüğüm fiziki işkence etkisiyle sarılık oldum ve on gün tedavi gördüm. Tutuklandıktan 4,5 ay sonra da çıktığım ilk duruşmada tahliye edildim.

▲ Aziz Çelik. "Filistin askısında sandalyeyi yavaş yavaş çektilerinde omuz kaslarınımda korkunç bir kasılma oluyordu."

BİRLİK İÇİN NE DEDİLER?

*Birlik konusundaki soruşturumuzu gelen ya-
ntları yayımlamaya devam ediyoruz.*

Oktay Etiman: Senteze ulaşmak

TİP ve TKP'nin varlıklarını ayrı partiler olarak sürdürmeleri bana mahiyetini pek anlayamadığım bir olgu olarak görünmüştür. Bundan dolayı, iki partinin birleşme kararını almış olmaları bende doğal olmayan bir sürecin sona ermeyi izlenimini bıraktı. TSİP de eğer ortaya konan yaklaşımı benimsiyorsa bu birliğin dışında durmasının mantıklı bir açıklaması olamaz. Ancak, izleyebildiğim kadrıyla TSİP bazı konularda farklı tutumlar içinde.

Öz parti, eğer ortak bir platformda görüş birliğine varır ve yeni bir yapı ortaya çıkarırsa, bu, aynı fikirlerin birden fazla örgüt tarafından dile getirilmesi gibi bir yanlış içine girilmemesi bakımından olumludur. Ancak, bence, bugün devrimci hareket sadece eski kılıf ve düşüncelerini koruyan parti, grup ve kişilerin yanyana gelmeleriyle Türkiye'nin öndeği sorunlarını çözümlüne katkıda bulunmayı bekleyemez. Bu, olsa olsa, farklı akımların kendi aralarında yakınlamaları sonucunu doğurur. Bir boyutuya birlik getirirken, öteki boyutuya da bölünmeliğe yararır. Farklılıklar olmayacağı mı? Kuşkusuz olacak. Fakat, içinde bulunduğu bu ağır koşullarda, bence, tarih bizden bütün eski baskı tarzları ve kopuklukları aşarak devrimciler arasında ilişkilerde yeni bir yaklaşım içine girmemizi bekliyor. Önümüzdeki soruları aşmamızın akla uygun yolu, parti, grup, çevre kimliklerinin üzerinde ve dışında başka bir senteze ulaşmaktır. Bu sentezi demokratik engellerin aşılmasını öngören bir platform olabilir kanaatindeyim.

TBKP'nin bir yaklaşımı var. Dünyayı ve Türkiye'yi yeniden değerlendirek değişik bir öneride bulunuyor. Ben bu yaklaşımı katılmıyorum. Türkiye'de bu baskı tarzını benimsemeyen ve değişik biçimlerde düşünden devrimcilerin de varolduguına inanıyorum.

Yasallaşmanın Türkiye'deki devrimci hareketin önemli sorunlarından biri olduğunu ve bu ilkenin bu konuda zengin bir deneyim birikimi olduğunu hepimiz biliyoruz. Fakat, yasalar karşısında özgürce davranışabilme ne kadar önemliyse, bence, halkın ve ilerici, Marksist aydınların vicdanlarında ve yüreklerinde yer etmek de en az birinci kadar önemlidir. İkincisini gerçekleştirmeden elde edilecek

bir yasallaşma, uluslararası ilişkilerin ya da ülke içi ilişki ve çelişkilerin değişmesiyle birlikte kolaylıkla geri alınabiliyor. Konjonktürel değişiklikler kuşkusuz değerlendirilmeli. Ancak, belirli bir tarihsel-toplumsal momentin edilen bir unsuru olarak sisteme dahil olmak acaba ne ölçüde olumlu sonuç doğurur.

Ayrıca, yasallaşma, ancak işçi sınıfının ileri unsurlarının ve Marksist düşünceli aydınların büyük bir coğullığının birleşerek ya da belirli bir hedef için birleşerek birlikte hareket etmeleri halinde, bugün için sosyalist solun birliğine katkıda bulunabilir kanaatindeyim.

Ülkede, demokrasiye götürecek yol, devrimciler arasında demokrasi ve Özgür tartışma ortamını gerektiriyor bence. Türkiye'de bütün grupların çıktıığı ve çekmekte olduğu bunca kahir bize birşeyler öğretmelidir.

Aşlında, daha geniş çaplı bir birliğin ipuçları bugün mevcut. Ortak açıklamalar biçimindeki direk temasları geliştirilebilir. Demokrasiyi hedefleyen eylemlerde daha sağlam ve kalıcı bir birlik yaratmak olanaklı bence. Orta yol yok, bunu biliyorum. Ama ortak hedef neden olmasın. Demokrasi için mücadele, yasal parti ya da sosyalistlerin düşünelerini özgürce ifade edebilecekleri ortamın toplumsal dayanışının da yaratılmasını olanaklı kılsabilir. Devrimcilerin birliğine giden yolda hareket noktası, bence yasallaşma ve yasal parti sorunu değil, devrimcilerin bugünün koşullarında üzerinde anlaşılabilecekleri ortak noktaların araştırılması olmalıdır kanaatindeyim. Bence, yasallaşma ve yasal parti önemlidir. Ama, birlik, mücadele içinde, eskinden daha farklı bir diyalog ortamı ile gerçekleştirilebilir.

Solun mümkün olan geniş kesimini kucaklayacak bir partinin hem birliği sağlayabilmesi hem de ülkemizin siyasal yaşamında etkili bir rol oynayarak güçler dengesinde emekçiler lehine değişiklik yaratılmasına için devrimci ideolojinin temel doğrularını hayatı geçirmeye çalışması gereklidir. Bu konudaki fikrimi daha önce söylediğim için tekrar etmek istemiyorum.

Bu yetenekte bir örgütün programını burada ayrıntılı olarak tartışmak olanaklı olmadığı gibi, bu sorumluluğun bana düşüğü kanaatinde de değilim. Ama, genel hatlarıyla, antodemokratik uygulama, yasa ve kurumlarla karşı, ulusal baskıların ortadan kaldırılmasına yönelik, dünyada birleşen ve ülke içinde devrimci ideolojinin savunulması ve gereklerinin yapılması öngören bir program gerektiği kanaatindeyim.

Birlikte davranışmanın önkoşulu her konuda fikir birliği içinde olmak olmadığını göre, ortak hedeflere karşı bir arada olmaya çalışmak, bu özel koşullardır akla sığar bir yoldur. Eğer, farklı eğilimdeki devrimciler, bundan sonra da birlikte hareket etmenin koşullarını yaratmaya çalışıp bunu gerçekleştiremezlerse, yaşayacağımız yaşadıklarımız olacak.

Arslan Başer Kafaoğlu: Üyesine güvenmek

► TBKP (TİP - TKP) ile TSİP'in başlatıkları birleşme çalışmalarını Marksist solun birliği açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?

TSİP, TIP ve TKP'nin birleşme çabaları ve variılan sonuçlar kuşkusuz tek bir Marksist-Leninist sol parti oluşması yolunda olumlu bir adımdır. Ancak umarız ki bu birleşme her birleşenin kendi programı ve yapılarından içine sindiremediği, ileride tepkimele yaratacak bazı "vazgeçmeler" karşılığı olmasın ve birleşme tabana yapılabilse.

► Söz konusu partiler "yasallaşma ve yasal parti sorununda en geniş Marksist çevreler tarafından yürütülecek çalışmanın desteklenmesi" ni ifade ediyorlar. Yasallaşma ve yasal parti konularını sosyalist solun birliği açısından nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bana göre dünya ve ülkemiz koşullarında sola hak verilecek, yığınları inandırıcı fikir ve kadrolara sahip partilere akitabilecek koşullar 1990'lı yıllarda daha da gelecektir. Bu nedenle yasallaşmanın her gereği yerine getirilerek tamamlanmasını gönülden isteriz. Yasallaşma yumoşuma değildir. Bu ölçü içinde biz daima yasal yoldan her fikrin söylenebileceği hukuk koşulları olmasa da, yasal yoldan birçok fikir ve eylemin toplumun kamuoyunu etkileyebilecek başarıya ulaşmasına inanırız.

► Solun mümkün olan geniş kesimini kucaklayacak bir partinin hem birliği sağlayabilmesi hem de ülkemizin siyasal yaşamında etkili bir rol oynayarak güçler dengesinde emekçiler lehine değişiklik yaratılmasına için hangi programatik hedefler, hangi temel politikalar benimsenmelidir?

Kuşkusuz ilk belirtmesi gereken noktalar, programın anti-emperyalist, tütüğün ise en demokratik (parti içi demokrasiyi en iyi yanıt) biçimde olmasıdır.

Ekonomide kâr amacı planlama, halkın ekonomik alanda yönetimine el koymasını sağlayacak bir demokratik düzen, devlet-halk zıtlaşmasının giderilmesi, anti-militer bir dış ve iç politika, etkili önlemlerle gelir dağılımının kısa zamanda düzeltilmesi, eğitimde fırsat eşitliği, sağlık sosyalizasyonu, yerel ve yörensel dil ve folklorun serbestçe kullanılması geliştirilmesi programda mutlaka yer almazı gereken vazgeçilmez koşullardır.

Örgütlenen ve bu yolda epeyce ileri gitmiş, sanayi ve ticaret burjuavazisine karşı yerel ve işlevsel alanda emekçi halkın örgütlenmesi en

önemli politika olmalıdır.

► Böyle bir partiyi özleyen, isteyen ve içinde yer alabilecek olan herkesin bu oluşuma azami katkısını ve etkin katılımını mümkün kılmak için ne gibi çalışmaları ve hangi yöntemleri benimsemek gerektiğini düşünüyorsunuz?

Bence böyle bir partinin başarısının ilk koşulu tıyesine güvenmesidir. Partiye güvenli, açık ve cesur fikirli, tartışmayı ve karşı fikri dinlemeyi sever üyeler kazanılır ve bu üyelein olayları değerlendiririne kulak verilirse, aşılacak engel yoktur. Parti içi demokrasi, her türlü evhamdan uzak bir kadrolaşma, üyeye güvenen ve güven veren bir parti oluşturmak ilk koşul olmalıdır. Üyeler sadece parti içinde değil kendi yöre ve işyerlerinde de bu anlayış ve ruhu yaymalı ve halk, tepki verip tavrı koymaya alıştırılmalıdır. ■

Can Yücel: Önce cephe!

Sorularınıza topluca yanıt vereceğim.

Şimdide dek baltanerek üreme eğilimi gösteren Toplumcu Sol'un (Toplumcu tabirini kullanıyorum; değil mi ki İşçi Partisi bile 1965'te Rüzgar Gülu Çetin Altan'ın TBMM'deki konuşmasıyla "toplumculuk"tan "sosyalistlik"'e terfi etmiş!) şimdilerde birleşme yönünde adımlar atmasına sevinmemek elde değil. Yalnız bu sevincin sağlıkhlığı, dünya üzerindeki ve memleket içindeki koşulların doğrudan irdelenmesine bağlıdır. Dünya sosyalizmine üç çeyrek yüzyıldır Vatikanlık eden Moskova'nın teoride ve pratikte girişiği değişimeler, Sovyetler Birliği dışındaki hareketlerde paralel ya da karşıt dalgalanmalar yaratmaktadır. Türkiye'de ise bu değişimelere tepki, pasif bir bekleyişten aktif bir tartışma aşamasına henüz geçmiş değildir. İçten içe süren dışavurucu ve içevurucu kanatlar arasındaki çekişme de gözönüne alınırsa, ilerideki tartışmaların ne gibi değişikliklere yol açacağını simiden kestirmek kolay değil. "Yasallık" sorununda da bu tartışmaların tozu yataştıktan sonra ancak çözüme varılabilir kanımdayım. Kaldı ki memleket içindeki siyasal durum zımadır ve zamandaların bütün mavrularına karşın, "fasızan" yumurtasını çatlatmış bile değildir. Oysa su anda sosyalist solun üzerindeki baş görev, içine düştürüldüğümüz yalıtlanmışlık çukurundan kendimizi kurtarmak ve antiemperyalist, antifaşist bir cephe oluşturarak yasalar yapısının istenen doğrultuda kökten değiştirilmesini sağlamaktır. Böyle bir cephe yukarıda dejindığım tartışmaların da birleşme ivmesine doğru olusmasına katkıda bulunacak, böylece hareketin, ölümden devrimciyle, gençliği elden gitmeden devrime ulaşmak için sabırsızlaşan gençler arasında çalkalanmasına son verecektir. Böyle bir cephe politikası, ayrıca, sosyal demokrat yumuşakçaların kıvam tutmasında, peltelikten kurtulmasında da yararlı olacaktır.

I

Sosyal demokrasinin en son bunalımı

Cezaevierindeki açık grevlerinin yarattığı daha doğrusu yansittığı soruna SHP içinde "partiyi gerçek doğrultusuna oturtma" harekatının gerçekleştirmiliş arasındaki bağlantı çok açık. SHP yöneticileri, Genel Başkan ve Baykal'cılar, sinisizmin dikâsını sergilemeye kimseden aşağı kalmadıklarını gösterdiler. Doğrusu bu ya, helâolsun! Kimse onlardan bu kadarını beklemezdi. Bundan sonra artık herşey beklenir. İktidar Ozal'ın yerini almaya yâmid "aday" değil, ehl ve lâyik olduktan da gözlerine sokarsına ortaya koyular!

Parti örgütünde temizlik, iktidarın eşiğine geldiği hep söylenilip duran SHP'nin başını çekenlerin iktidardan ne anladıklarını ve ne yapmak için iktidar olmak istediklerini kanıtlıyor. İşin bu yanı, onlara atfedilen "kimi çevrelerle yaranma" hesabından çok daha ilginç. Yaranmakla iktidar olunabilsaydı mandalar sôğut dalına yuva yapardı! Nasıl iktidar olunacağına ve dolayısıyla ne biçim bir iktidar olunacağına anlaşılması daha önemlidir. Çünkü hem insan haklarına saygı, demokratik ve özgür bir Türkiye özlemi içinde olup, hem de bunun için ve aynı zamanda, çalışan kıtelerin ekonomik çıkarlarının en azından "kollarlanması" için SHP'nin iktidar olmasını isteyen, bütün umutlarını buna bağlayan, başka her birseyi buna feda etmeyi "tek çare" sayanlar var ve coğuluktalar.

SHP yöneticilerini tedirgin eden ne?

Herhalde "örgütde sizmiş aykırı unsurlar" değil. Partinin eski genel başkanının ya da mesela İstanbul İl yöneticilerinin SHP'ye sizmiş "komünistler", "anarşistler" ya da "bölgücüler" olduğunu Ali Topuz'a bile söyletemezsiniz. Yöneticilerin cerdi, örgütte kim yerde bir hayli yaygın ve giderek de güçlenen belli bir sosyal demokrasi anlayışıyla niyetleri, sosyal demokrasının de kendi devlet ve iktidar anlayışlarıyla uyum göstermeyen sol ya da radikal yorumlannı ve o yorumlardan kaynaklanan eğilimlere, terchlere, politikalara duvar çekmek. Bu na, ülkenin onlara dayatılan politik "réalite"lerle -iktidarın yapısı, ekonomik öncelikler, sınıfsallıklar, dış bağlantılar, vb. ile- çelişen bir sosyal demokrat alternatif arayışına duvar çekmek de你以为。 Bir başka deyişle, bugünkü yönetim ve rejime alternatif arayışını "ülke gerçekler" zemininde sosyal demokrasının en geri mevkilerinde sürdürmeyi öngörüyorlar. Parti, genel başkanının ve Baykal'cı ekibin gazetecileri iktidar hedefi ve sürdürdükleri muhalefet arasındaki uyuma uygun düşen bir zemine oturtulmak isteniyor. Bunun sonunu, alternatif sorunun gündem dışı kılınmasıdır. Bu da, yöneticilerin "ülke gerçekler" ni partidekiçileri işlev bağlamında değerlendirmelerini açısından basbaba gibi gerçekçi bir yaklaşımdır.

Dolayısıyla sosyal demokrasının yalnız bir iktidar programı olarak değil, iktidarı hedefleyen bir muhalefet hareketi olarak da ülkenin ve toplumun gerçeklerine ayak basabildiği kadarıyla sahip olduğu dinamizmi heften yitireceği olgu onları hiç irgalamıyor. Onlar rejimin ANAP yönetimine "alternatif" mutlu uzungası olmaya dünden razilar.

SHP Genel Başkanı'nın "Açık grevleri şiddet etmemidir", sözü işte burada yerine oturuyor. Tespitin doğruluğu yanlışlığı hiç önemli değil. SHP Genel Başkanı, devletin şiddet etmemi karesinde her-

kesin boynunun kıldan ince olduğunu, olması gerektğini söylüyor. Devlet terörünü kutsuyordu. Böylece ödedenberi sürdürdüregeldiği ve bundan sonra da sürdürecegi mülâyim muhalefetin gerçekesini bir kere daha vurguluyordu. Yani kendisine ve partisine ve bütün topluma, "Sert olsanız ne yazار!" diyenler karşısında teslimiyetin gerçekesini.

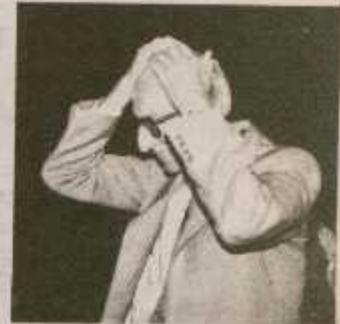
Buna, aç tavşun rûyusu kabilinden bir iktidar hazırlığı da denilebilir. Ne ki rejime ve ANAP yönetimine muhalefet bugünün somut, real, acil sorunudur. SHP yakın bir iktidara gerçekten aday olsa da, olmasa da sosyal demokrat muhalefetin zaptı rapt altına alınması SHP yöneticilerinin gündeminde gelmiştir. Onların gündemine gelmiştir, çünkü enflasyon yüzde yüz yaklaştığı, Ozal'ın bir seçim arifesinde dari IMF diktârlarına harflî harfine riyate zorlandığı, yeni yılda rejim-içi hesaplaşmaların ortaklı kâşifâracâğı koşullarda rejimin gündemiştir.

Burda, başkalarına da söylenek bir çift sözümüz var.

SHP'nin iktidar olmasına şunun şurasında bir yere seçim kaldırımları sananlar ve ANAP yönetiminin temsil ettiği tüm mazarrattan kurtuluş adına umutlarını buna bağlayanlar, sosyal demokrasının bu en son bunalımı iktidara getirmesini zorlaştıracak diye bol bol hayırlandılar. Öyle yapacak yerde, "tek çare" sayılan bir SHP iktidarına böylesine bel bağlamakla kendilerini ve ülkeyi şimdiden neye mahküm ettiklerini görseler daha iyi olurdu. Bugüne kadar SHP muhalefetinin onları ve ülkeyi nelere mahküm ettiği gözler önünde dururken, SHP yöneticilerinin bu en son tutumları karşısında da yine ayımadıkları anlaşıyor. Alışmış kudurmuştan beterdir: "Ucu görünen" SHP iktidarı hulyasının sonunu, SHP iktidar olsa da olmasa da hûsrân oğunu bu gidişle hiç görmeyecekler.

SHP'de patlak veren bu "en son" bunalımının altında, yine, iktidara yönelik sosyal demokrat çözümlerin Türkiye koşullarında geçersizliği yatıyor. SHP'de radikal sosyal demokrat eğilimlerin dışlanması olgusunda rejimin ve rejimin sahiblerinin bütünü olarak sosyal demokrasiye güvensizliği yansıyor. Hiç bir politik manevra bu güvensizliği güvene çeviremeyeceği gibi, başlar kuma gömülükle de hiç bir yere varılamaz. Açık grevlerini desteklemeyi yalnız insanlık görevi değil, politika yapmanın da bir gereklî sayanlara aynı parti içinde "Açık grevi şiddet etmemidir", diyenlerin tahammülü yok; tekeli burjuvazının ve devletin çıkarlarının ise onlara bile tahammülü yok. Yöneticiler sosyal demokrasiyi Ozal'ın "alternatifszılığı" ni SHP'nin alternatif olarak sunacak kadar geri mevkilerin de perîne çekmediğe de olmayacağı. O zaman da ülkenin ve toplumun sorunları çalışan kıtelerin yaşantisina yansırı ölçüde sosyal demokrasının sebebi mevcudiyeti kalmayacak.

Ülkenin demokrasi güçlerinde hâlâ daha hakim "eğitim" olarak SHP'ye ve bir SHP iktidarına bağlanan umutlar her bakından bir serapbaşlanmış umutlardır. Temel tâhilârlar ve terchlere bugünden SHP'nin solunda olanlar kadar, yöneticilerin partidekiçileri rotadan giderek daha solda kalanlar olurlar da bu gerçeği, hem de aynı, hem de hep birlikte görmedikleri sürecek daha çokoz Ozal'ın ve Özalçılığın "alternatif"liğine katlanıladurulur.

▲ Vay başum. "Ucu görünen SHP iktidarı hulyasının sonu, SHP iktidar olsa da olmasa da hûsrân." ■

YÖK BİR YANILGI MI?

*YÖK'ün dayandığı zihniyet, demokratik çoğulcu bir anlayış değil,
adi konulmamış bir tek parti zihniyetidir.*

Cok farklı siyasal görüşlere bağlı insanların ve çevrelerin YÖK'e karşı olmakta birleşiklerini görüyoruz. Böyle bir "mutabakat" çok sık görülen bir şey değil. Çok küçük bir azınlık dışında, YÖK'ün getirdiği düzeni savunan kalmamış gibi. Bu durumda, YÖK'ün *zararları, sakincaları, münasebetzsizlikleri* gidererek *tehlükeleri* üzerinde durmak yerine; YÖK'ten nasıl kurtulacağımızı ve kurtulduktan sonra yeni bir düzeni nasıl kuracağımızı konuşmak daha yerinde sayılabilir.

Ancak, YÖK'ün ne olduğu, ne yaptığı iyi-ce anlaşılmadan, YÖK'ün nasıl yenileneceği de tam olarak tartışlamaz. Onun için, YÖK'ün ne olduğunu, nasıl bir "zihniye" dayandığını anımsamakta bugün için de, yarın için de yarar vardır.

Once su "YÖK" sözüğü ne anlama geliyor? Onu görelim:

-Bakıyorsunuz YÖK, bir kanunun adı;

2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu MGK tarafından çıkarılmış. Kabul tarihi, 4 Kasım 1981.

Sonra bakıyorsunuz, YÖK denilince, bu kanunla kurulmuş "sistem" anlaşılıyor. Tabii bu karmaşa ve "keyfilipler", "münasebetzsizlikler" yığınına "sistem" denilebilirse!

-YÖK'ün bir anlamı daha var: Bu kanunla kurulmuş bir kurulun adı YÖK. YÖK denilen kanunla kurulmuş "Yüksek Öğretim Kurulu" da bazen YÖK diye anılır.

Ancak, YÖK'ü hangi anlamda alırsanız alın, bir İhsan Doğramacı var ki, YÖK'le bütünlüksel olarak karşımıza çıkıyor. Ama, Doğramacı'yı YÖK'le bu kadar özdeşleştirip, eleştirmeleri onun üzerinde yoğunlaştırıkmak ne kadar doğru acaba? YÖK'ün başı Doğramacı, davranışları, icraati ve sözleriyle Üniversiteyi, bilimi alaya almaya çüret ediyor; biz de Doğramacı'yı alaya alarak Üniversiteye, bilime saygımları gösteriyoruz! Bunun ötesinde

Doğramacı'nın fazla bir önemi yok. Çünkü, Türkiye'nin, 12 Eylül'den sonra, başta anayasaya olmak üzere bütün kurumlara içine sokulduğu yapı değişikliği gözönlüne alınırsa, YÖK'ün de, "YÖK'ün başı"ının da fazla bir orijinalliği olmadığını görüyoruz. Değerli bilim adamı dostum Prof.Dr.Gencay Gürsoy'un deyişiyle, Doğramacı bu korkunç yapının mimarı değil, olsa olsa taşaronu!

YÖK, aslında, 12 Eylül'den sonra Türkiye'ye dayatılan yapı değişikliğinin bir parçası. 12 Eylül 1980'den sonra, Türkiye -başa anayasaya olmak üzere- bütün kurumlara geriye doğru bir yapı değişikliğine zorlandı. Demek ki, genel bir bakışla değerlendirildiğinde, YÖK ülke çapında uygulanan belli bir "model"in üniversitede uygulanmasıdır. Kısaca söylemek, gereklidir: Özgürüğün, demokratikleşmeyi tehdilki ve zararlı gören bir zihniyetin ürünüdür YÖK.

Çok önemli bir hareket noktası var 12 Eyl-

Dr.Şükrü Güner
*İst. Tabipler Odası
Genel Sekreteri*

SAĞLIK ALANINDA SESLER

Ülkemizde 12 Eylül'den beri ilk kez bir meslek grubu kendi meslek kuruluşlarının öncülüğünde halk sağlığı ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi için yürüdü.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışından hemen sonra ilk kurulan bakanlıklar arasında Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı'ni görmekteyiz. Bu, o dönemdeki sağlığa verilen önemini bir göstergesidir. Cumhuriyetin ilk yıllarında sağlık alanımızda Batılı ve modern anlamda sağlık hizmetlerinin verilebilmesi için yoğun çalışmalar verilmiştir.

Günümüzde halen yürürlükte olan sağlık alanındaki yasaların çoğu Cumhuriyet'in ilk 30 yılı içinde yapılmıştır. Tedavi edici sağlık hizmetlerinde yurt içinde dağılmış devlet hastanelerinin temeli 1925'lerde oluşturulmuş "Numune Hastanesi"leridir.

Böyle bir başlangıçla birlikte ne yazık ki, sağlık alanında istenen gelişme gösterilememiştir. Bulunduğumuz noktada, sağlık hizmeti alan halkımız ve hizmeti veren sağlık personeli rahatsızıdır. Bu durum artık, yönetimi-leri de rahatsız edici boyutlara ulaşmıştır. Sağlık alanımızdaki bu rahatsızlıkların göstergesi ilki Ankara'da olmak üzere İzmir ve İstanbul'da bir buçuk ayda yapılan üç "Beyaz Yürüyüş" ile dile getirilmiştir.

Evet, ülkemizde 12 Eylül'den beri, ilk kez bir meslek grubu kendi meslek kuruluşlarının öncülüğünde halk sağlığı ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi için yürüdüler. Belki de

kendi tarihlerinde son otuz yılda ilk kez...

Sağlık alanımızdaki rahatsızlıkların giderek artması ve nihayet kamuoyuna ardarda yapılan yürüyüşlerle sorunların duyurulması noktasına gelinmesini yaratın etkenler nelerdi? Kısaca değerlmeye çalışalım.

Yillardan beri yönetimi-ler sağlığa verilen önemi azaltmıştır. Konuya iki örnekle açmak istiyorum.

Birincisi; sağlıkta yapılan yasal düzenlemelerdir. Son otuz yılda sağlıktaki yapılan en önemli yasal düzenleme 1961 tarihli "Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi"dir. Ülke koşullarına uygun, deneyimli ve sağlık politikalarını bilen kadrolarca yapılan bu düzenlemeye, yıllar içinde yeterli ilgi ve desteği görmediği için istenilen sonuca ulaşmamıştır.

Tam Süre Yasası 1978-79 yıllarında gündeme gelmiş, doğru ilkeleri içerdigi halde, başlangıçtaki verilen haklar geri alınmış, uygulanmaması ve başarılı olmaması için elden ne gelirse yapılmış ve zaten yasanın ömrü de çok kısa sürmüştür.

Bundan sonra, sağlık sorununda başarılı olamayan yönetimi-lerin arayış içine girdiklerini görmekteyiz;

Mecburi Hizmet Yasası ile sorun çözülecek zannediliyor, olmuyor...

Genel Sağlık Sigortası ile sorun çözülecek

zannediliyor, çıkartılmaya bile cesaret edilemiyor. (Çünkü, çözüm değil.)

Büyük ümitlerle Temel Sağlık Yasası çıkarıldı, Anayasa Mahkemesi en önemli madde-lerini iptal ediyor ve iki yıl geçmesine rağmen hiçbir maddesi uygulanamıyor...

Yönetimi-lerin sağlığa bakış açısını, genel bütçeden ayırdıkları para ile başka bir yön-ten ele alabiliyor. Sağlığı verilen önemi devletin sağlığa bütçeden ona ayrıdiği payla değerlendirmek yanlış olmaz. Ülkemizde de genel bütçeden sağlığa ayrılan pay giderek azaltılmış ve % 2.7'lere düşürülmüştür. Bu son bütçe ile kişi başına yılda 20 bin lira ayrılmış demektir. Yılda kişi başına 20 bin lira ayrılarak sağlık hizmeti verilebilir mi? Asgari ölçüde sağlık hizmetlerinin verilebilmesi için pek çok ülke % 10'ların üzerinde pay ayıralıken niçin ülkemizde bu başarılama-yor?

Bugün ülkemizde verilen sağlık hizmetinden memnun kimseyi gösterebilir miyiz? Verilmekte olan sağlık hizmeti, hastanelerimizde para demektir, sıra demektir, olağan demektir.

Kamu hastaneleri ücretlidir. Ücretler halkın ödeme gücünü aşmıştır. Tedavi için ilaç giderleri karşılanamaz durumdadır. Ortalama bir kişinin bir kez doktora başvurma bedeli bir aylık asgari ücretre ulaşmuştur. Bu ra-

lül zihniyetinin: Üniversiteler, anarşî ve terörün kaynağıdır, yuvasıdır. Bu insafsız ve yanlış iddiayı ileri sürenerin bildikleri ya da bilmeleri gereken gerçek ise sudur: Üniversiteler, terör olaylarının kaynağı değil, kurbamıdır. Bu nokta çok önemli, burada hiç yanılmamak gerekiyor! Terör ve yıldırma olaylarının kurbam olmuş nice öğrencimiz, nice öğretim üyesi var. Bu cinayetleri önlemek; katilleri bulup, ortaya çıkarmak üniversitelerin görevi midir?

İste YÖK denilen kanun, 12 Eylül'ün estirdiği üniversitelere yönelik bu, gerçekle ters düşen baskı ortamı içinde, 5 konsey üyesi general ile onların şakşakçıları tarafından çıkarıldı. Dili bozuk, ifadesi bozuk, yasa tekniği bakımından iler tutar yeri olmayan bir kanun bu... Bilime, üniversitede bakışı temelden bozuk. Bu kanunun uygulanması, üniversiteler üzerinde estirilen tam bir yıldırma ve baskı rüzgarı altında başlatılmıştır. Kimi öğretim üyelerinin görevine doğrudan son verilmiş, kimi de istifa zorunda bırakılmıştır. Türk bürokrasisinin geleneksel ve esrarlı kavramı "kadro"larla oynanmış, öğretim üyeleri kadrosuz kalmak tehdidi altına sokulmuştur. Sonunda bir kisim genç öğretim üyesi ve asistan da bu yoldan tasfiye edilmiştir.

Üniversite çağında gelen genel ekonomik ve sosyal konumu gereği, kendisini doğrudan veya dolaylı olarak ilgilendiren birçok sorunla karşı karşıyadır. Demokratik bir toplumda genç insan, en yakın çevresindeki olaylarla,

en uzaklında gibi görünen olaylar arasında bağlantı kurabilecek biçimde yetişir. Gencin, kendi barınma ve beslenme sorunlarından, uluslararası sorunlara kadar çeşitli konular arasında boğulmamak için; tekilden tümele, tümden tekile gidip gelerek düşünme yeteneğini geliştirmesi gereklidir. Bu da ancak demokratik bir tartışma ve hoşgörü ortamı içinde mümkünündür. Böyle bir ortamda, üniversite öğrencisi dersini çalışırken genel kültürünü geliştirir, genel kültürünü geliştirmesi derini daha iyi anlamasını sağlar.

İste böyle bir ortam yaratmak, düşünmesini bilen, "aydın" kişi yetiştirmek Türkiye için asla vazgeçilmeye bir amaç olmalıdır. Çünkü, azgelişmiş kafalarla, azgelişmişlikten kurtulmak mümkün değildir!

Özgürce tartışmalar yapılabilecek, hoşgörüye dayanan bir üniversite ortamı aydın kafaların yetişmesi için en elverişli ortamdır. Bu ise, en başta **çoğulculuk** (pluralizm) demektir. Böyle bir üniversitede öğrencilerin kurup yönettiği çeşitli fikir kulüpleri ve dernekler, sanat, kültür ve spor etkinlikleri sürekli canlılık sağlar. Öğrencisi ile, öğretim üyesiyle, çalışan ile herkes birbirinden etkilenir, bir şeyler öğrenir.

İste YÖK denilen kanunun en başında üzerinde durulması gereken özelliği bu çoğulcu anlayışa temelden karşı olmalıdır. YÖK'ün dayandığı zihniyet, demokratik çoğulcu bir anlayış değil, adı **konulmamış** bir tek parti zihniyetidir. Şöyle bir örnekle açıklayayım:

YÖK kanununa göre, yükseköğretimimin amacı, "toplum yararını kişisel çıkarının üstünde tutan" öğrenciler yetiştirmektedir (madde 4/3).

Öğrenci kişisel çıkarının üstünde tutması beklenilen "toplum yararının" ne olduğunu nasıl bileyebilir? "Büyüklerimiz bilir; toplum yararının ne olduğunu onlar bize söyle" demek ancak tek parti yönetimlerinde geçerli olabilir. Çok partili demokratik yaşamda ise "toplum yararı" denilen şeyin ne olduğu konusunda çok farklı görüşler vardır. Örneğin, "liberal" anlayış "toplum yararı"nı sağlamayan en iyi yolu olarak herkesin (toplum yararına filan bakmadan) kendi kişisel çıkarının ardına düşmesi gerektiğini savunur! Tabii, bu liberal görüşün derece derece karşıtı olan çeşitli siyasal akımlar ve partiler de vardır.

Şimdi üniversiteli genç, "toplum yararı"nın ne olduğu konusunda kendi kanısını nasıl oluşturacak? Dernekler, fikir kulüpleri gibi tartışma ortamlarında mı? Ama, Dernekler Kanunu "tek dernek" ilkesini benimsemiş Kanuna göre, "Yüksek öğretim kurumlarında birden fazla öğrenci Derneği kurulamaz" (Dernekler Kanunu, m. 5/son f.) Kurulan öğrenci Derneği de kanunda belirtildiği sınırlı amaçlar dışında faaliyette bulunamaz (madde 38). Öğrencinin, öğrenci Derneği dışında herhangi bir derneğe üye olması bile "rektöre yazılı iznine baglıdır". (Kanun bu noktada, öğretim üyeleri için de aynı yasağı ontomis ve öğrenci-öğretim üyesi eşitliğini sag-

kam giderek de artmaktadır. Hastane başvuran hemen muayene ve tedavi şansına sahip değildir. Poliklinik, eczane, laboratuvar, röntgen ve yatak sıralarının beklemek zorundadır. Ve ülkemizde hasta sevk zinciri oluşturulamadığı için hastalar gerekli teknik olanaklardan yararlanamamaktadır. Burada hastanelerimizin ve teknik olanaklarımızın yetersizlikleri de gündeme gelmektedir.

Ülkemizde sağlık personelinin durumu diğer çalışanların durumundan değişiklikler göstermemektedir. Sağlık personeli içinde en iyi olanaklara sahip hekimlerdir. Hekimlerin koşullarını yazarak konuyu açmaya çalışıyorum.

Ülkemizde **tip eğitimi** son yıllarda giderek bozulmuştur. İlkokul açar gibi tip fakülteleri açılmıştır. Sayıları 24'ü bulan bu tip fakültelerinin ancak üçte birinin alt yapısı yeterlidir. Bu tip fakültelerine hekim sayımızı artıracağımız gibi, Devlet Planlama Teşkilatının masa başı hesapları ve YÖK uygulaması ile öğrenci kapasitesi iki misline çatırmıştır. Tip fakültelerinden yetersiz eğitimle hekim yetiştirmektedir.

Mezuniyet sonrası koşullar da ağırdir. İki yıl zorlu hizmet... Ülkemizde pratisyen hekimliğin yanlış değerlendirilmesi sonucu artan uzmanlaşma arzusu... Bu arzuya ancak her on hekimden birinin kavuşabilmesi...

Hekim çalışma ve tayininde belirsizlikler... Hizmetin organizasyonundaki bozukluklar yüzünden poliklinikte çalışan hekimin günde 80-100 hastaya bakmaktan bitkin düşmesi... Öte yandan işlerin iyi dağıtılmamasından doğan, giderek de artan hekimler arası gizli işsizlik...

Kamuda çalışan hekimlerin ekonomik koşullarına gelince; 657'ye bağlı ise, yeni başlayan 300, son kademeyle ulaşan 480 bin lira ücret. Sözleşmeli ise pratisyen hekimine net 180, uz-

man hekime net 220 bin TL civarında ücret. Hepsi içinde.

Düşünelim bir kez. Bu hekim nasıl geçinecek, nasıl ev geçindirecek, çocuk büyütücek, okutacak, kendi okuyacak? Hastası mı tedavi edecek, ay sonunu nasıl denkleştireceğini mi düşünecek?..

Evet, hekim ücretleri bu durumda. Bu nedenle uzman hekimler kamu hizmetinden ya ayrılmakta ya da part time çalışarak muayenehane açma haklarını kullanmaktadır. Ya hekimlerimizin yarısını teşkil eden asistan ve pratisyen hekimler? Asistan hekimlerin muayenehane açma hakları yok, pratisyen hekimlerin açma hakları var ama kazanma şansları çok az. Böylece çalışan hekimlerimizin yarısının yukarıdaki ücrette mahküm etmişiz. Bazi diğer meslek gruplarına verilen yüksek yan ödeme ve kira yardım gibi ek ödemelerden mahrum bırakarak.

Devlet Memurları Yasası'nda haftalık çalışma süresi 40 saatdir. Hekimlerin çalışma süresi **nöbet hizmeti 45 saatdir**.

Kamu hizmetinde çalışan bir hekim ortalamaya 5 nöbet tutmaktadır ve bu durumda haftalık çalışma saatı 60-65 saatı bulmaktadır. Ve bu nöbeti çoğu zaman her türlü olanaksızlıklar içinde tutmaktadır. Laboratuvarı kapalı, röntgeni çalışmayan, yardımcı sağlık personeli yeterli olarak bulundurulmayan gecelerde hekimler fedakârca nöbet tutmaktadır. Nöbet sonrası izin uygulanmamaktadır. Olanaksızlıklar içinde görev yapmaya çalışan hekim hasta karşısına yönetimini tek sorumlusu olarak gösterilmek istenmektedir. Bununla birlikte nöbet güvenliği sağlanmamıştır. Nöbet hizmetinde saldırtıcı uğrayan hekimler sık sık hasunda da yar almaktadır. Ve bu koşullarda tutulan nöbet hizmetlerine ücret ödenmemektedir. (sadecce

SSK hastanelerinde saat brüt 260 TL asgari saat ücretinin üçte biri bitti ödemektedir.)

Ulke sağlık hayatına kısaca değindiğimiz bu yazımızda aklımıza mutlaka şu soru gelmektedir: Çözüm yolu ne?... Çözüm iddialı bir söz, ama sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi olanaklı mı? Tabii ki hayır...

Bu ulkenin sağlık hizmetlerine ayıracak para da vardır, sağlık hizmetlerinin organizasyonunu yapacak sağlık bilimci de. Halk sağlığı hizmeti her hizmetten önce verilmelidir. Sağlıklı bir toplum üretken olabilir mi?, yaratıcı olabilir mi?, başarılı olabilir mi?..

O zaman ne yapmalı?

Sağlığın iyileştirilmesinin kuralları vardır. Dünya Sağlık Örgütünün tüm dünyadaki deneyimlerden faydalananak hazırladığı, bizim gibi ülkeler için tavsiyeleri vardır. Ülkemizde bu kuralları bilen uzmanlarımız vardır. Meslek kuruluşumuz olan tabip odalarında yıllarca yonetim yapmış, ülke koşullarına göre sağlık hizmetlerinin nasıl iyileştirileceğini bilen meslektaşlarımız vardır.

Son söz olarak sağlık kinisenin tekeline önemlidir diyoruz. Her değişim yönetimine göre sağlık politikası da değişimemelidir. Sağlıkta kalıcı bir politika çizmek zorundayız.

Bu da siyaset iktidar, muhalefet partileri ve konunun uzmanı, alanında demokratik kurallara göre seçilmiş tabip odalarının oluşturduğu Türk Tabipleri Birliği'nin ortaya koyması, belirli bir hoşgörü ve anlayış içinde bir plusal anlaşma ortamının sağlanması gereklidir. Bu ortam içinde ulusal sağlık politikamızı belirlememiz zamanı çoktan gelmiş ve geçmektedir. Evet, ulusal anlaşma yollarını aramak zorundayız, çünkü kazanan veya kaybeden, bu ulkede yaşayan insanlarımız, halkın sağlığı ve geleceği olacaktır.

▼ "Her Insana Sağlığı Olma Hakkı". Sağlık alanındaki rahatsızlıkların göstergesi. Ankara, İzmir ve İstanbul'da yapılan üç "Beyaz Yürüyüş" oldu.

lamıştır!) (YÖK Kanunu, m.59)

Öğrencilerin "siyasi partilere ve bunların her türlü yan kuruluşlarına üye olması" da kesinlikle yasaktır. (madde 59), esasen, Siyasi Partiler Kanunu partilerin gençlik kolu kurmalarını da yasaklamıştır. Kanunun deyimine göre gençlik kolu, kadın kolu ve bosphorus kolları "ayrılık yaratıcı" kuruluş almıştır (madde 91)

Bunun, çok parti anlayışına tamamen ters düşen bir yaklaşım olduğu apacaktır. ("Ayrıcalık" sözcüğünün, yanlış kullanılması üzerinde durmuyoruz.) Bunu biraz ileri götürürseniz partileri toptan yasaklamak ya da tek parti ile yetinmek gerekir. Çünkü, siyaset partilerin her biri ayrı bir dünya görüşüne dayanır: mevcut aynılıkları örgütlemek için kurulur.

Ozette, "toplum yararı" denilen şeyin standart bir reçetesini yoktur. Çok partili demokratik yaşam denilen şeyin temelinde de bu yatar. Ama, YÖK döneminde genç, yasağa göre "kişisel çıkarının üstünde tutması" gerekten toplum yararının ne olduğunu araştırma olağanından yoksundur.

YÖK döneminin sonu görünmüştür. YÖK gidicidir. Ama, arkasında büyük sorunlar bırakarak gidecektir.

Universitelerin YÖK öncesi döneminde de elbet bir takım aksaklılar ve kusurlar vardı. Ama, YÖK bunların hiçbirine çözüm getirmemiş, tersine kusurların sayısını ve boyutunu ölçülemeyecek kadar artırmıştır. Kayırmacılıklar, "hile-i seriyeler" meslek ahlaki bakımından büyük yıkıntılar meydana getirmiştir. Öğretim üyesliği meslenin "dogal kaynağı" olan asistanlık kurumunun, doçentlik tezinin kaldırılması gibi uygulamalar, üniversitelerin geleceği bakımından çok sakınca olmuştur. Bunları basit "yamılı"lar saymak kolay değildir. Bilgisiz, özensiz keyfi davranışları YÖK, zliccadıycı dükkanına giren bir fil gibi dalmıştır üniversitelere!.. Türk üniversitelerinin ve kimi fakültelerin, yıllar yah uğraşarak, bin bir emekle sağlanmış uluslararası saygınlığı, yanılıyla açıklanması çok zor bir umursamazlıkla tüketilmiştir.

YÖK'in yarattığı bu büyük sorunlar, onun kendi çerçevesi içinde yapılacak ufak-tefek değişikliklerle düzeltilemez. YÖK'un hareket noktaları ve temelleri, çağdaş bilim ve üniversiteleri kavramıyla bağdaşmamaktadır.

Türkiye, demokrasije ulaşmadıkça YÖK ve onun zihniyeti sürecekdir. Ancak demokratik Türkiye'de YÖK, yok olur.

Seçimle gelen siyasetler, bu "tepeden inmeći" YÖK döneminin sakincalarını gideren, özerk üniversitedi kurulan bir ulaşımına varmalıdır. Böylece, demokrasinin tepede inmeçiliğe üstünlüğü kanıtlanmış olacaktır. ■

Özal'ın Fransa ziyareti hiç de "başarılı" değildi

Fransız hükümetinin davetlisinden 28-30 Kasım tarihlerinde Paris'e gelen Başbakan T. Özal, Türkiye'ye dönüştür Fransa gezisinin başarılı geçtiğini açıktadır. Basında çeşitli gazeteciler bu görüşü destekleyen yazılar yazdır.

Bilindiği gibi, Özal'ın Fransa ziyareti ana hedefi Avrupa Topluluğu'na girebilme için topluluğun en güçlü üyelerinden Fransa'nın desteğini elde edebilmekti. Bu konuda Fransız yetkililer topluluğun şu anda üye almayıcağını, ancak Türkiye'deki ekonomik, özellikle de özgürlüklerle ilgili gelişmeleri yakından izlediklerini açık bir biçimde Başbakan Özal'a bildirdiler. Doğramacı AT konusunda Fransa'dan eli boş döndü. Buna karşın görüşmelerde, Türkiye'de önemli bazı ihaleler konusunda Fransız işverenlere birtakım sözler verildi.

Gözün dikkat çeken yanlarından biri, genel olarak başnimizin Özal'ın ziyaretini abartarak Türkiye kamuoyuna sunmasıydı. Gazeteler Başbakan'ın Fransa'da "büyük" bir ilgi ile karşılandığını yazdılar. Halbuki Fransız Hükümeti, Başbakan'ı üç gün boyunca adeta kamuoyundan gizlemeye çalıştı. Halquina demokrasiyi çok gören, ülkesini baskı rejimi ile yöneten politikacılar nasıl ağrılıyorsa, Başbakan Özal da Paris'te böyle ağırlandı. Örneğin Fransız basını, başbakanı, Elysée Sarayı girişinde geleneye göre Cumhurbaşkanı Mitterrand yerine, onun katibinin karşılaşmasına, iki hükümet arasında ortak açıklama yapılmamasına, onlarca Fransız demokratik kuruluşunun girişimleriyle Türkiye'de insan hakları konusunun görüşmelere dahil edilmesine dikkat çekti. Ayrıca, Özal'ın basın toplantısına kabul Fransız basın mensubu sayısı, teknisyenler de içinde 10'u geçmiyordu. Televizyonun 2 kanalı sabah erken yaptığı kısa bir yayın dışında, toplam 6 kanaldan ana haberlerinin hemen hemen hiçbirinde Özal'ın ziyaretinden bahsedilmedi veya tek cümle ile verildi. Özal, Fransa'da şimdiye kadar az sayıda konuk başbakana nesip olan, onlarca demokratik örgütün çeşitli biçimlerde tepki ve gösterilerle karşılaştı.

Başbakanın ziyaret haberlerini veren Fransa basını istisnásız Türkiye'de insan haklarının ihlallerinden de bahsettiler. Tutucu "Figaro" ve liberal "Le Monde" gazetelerinin gezi öncesi Özal ile yaptıkları söyleşilerde "Komünist-partinin yasallaşması", "Kurt sorunu", "özgürlükler ve insan hakları" konularına ağırlıkla yer verdiler. Liberation gazetesi Özal'ın görüşmelerle başladığı ilk gün, Türkiye hapsanelerinde yürütülen açık grevleriyle ilgili geniş bir yazı yayınladı.

30 Kasım Çarşamba günü yapılan, Özal'ın basın toplantısı sanksi Fransız besinden çok Türk basınına yönelikti. Salonda coğuluğu başbakana Türkiye'den refakat edenler ve Paris'teki Türk gazeteciler oluşturuyordu. Basın toplantısının ilginç yanı ise Fransız meseleştajlarına soru sorma fırsatı vermeme için eten püftün sorularla kendi aralarında adeta yarışan bazı basın mensuplarının oluşturduğu tablo idi. Bu gazetecilerimizin arasında, insan kendini basın toplantısından çok, dış sahada oynayan milli takımımızın maçında hissediyordu.

Sonunda başbakan lütfedip Fransız gazetecilere bir ilgi soruluk imkânı tanıdığında, ilk soru İnsan hakları ile ilgilidir. Gazeteci, Kutlu ve Sargin'in ne zaman serbest bırakılacağı ve hapisanelerdeki açık grevleri hakkında Özal'dan bilgi istedii. Başbakanı benzer başka sorulardan korumak için görevli memurlar süresinin dolduğunu, patronlar sendikasındaki görüşmeye geç kalındığını belirterek toplantıya son verdi.

Basınımızın deignumemeye özen gösterdiği başbakanın asıl ilgi ise Türkiye'de çağdaş bir demokrasinin kuruluşunu bekleyen, milyonlarca kişi temsil eden, çok sayıda Fransız örgütünün gösterdiği duyarlılığı. Özal'ın ziyareti vesilesiyle, çeşitli siyaset partileri, sendikalar, barolar, gençlik, meslek kuruluşları, insan hakları vb. örgütler, Türkiye'deki özgürlükler sorununu Fransa'nın bir daha gündemine getirdiler.

"Türkiye'nin demokratikleşmesine katkı" amacıyla bu yıl başında kurulan "Fransa'da kamuoyunu çok önemli bir kesimi temsil eden 35 örgütün desteklediği 'Türkiye Özgürlük Komitesi'" * 25 Kasım Cuma günü, insan hakları örgütünün Paris'teki merkezinde bir basın toplantısı düzenledi. Toplantıda Kutlu, Sargin ve Dev-Yol davalarına gözlemci olarak katılan çok kişi, basına Türkiye'de görüldükleri olayları anlattılar, Özal'ın Fransa'ya gelişyle ilgili görüş ve tepkilerini dile getirdiler.

Türkiye'de insan hakları ve özgürlükler konusunda, tüm Fransız basın yayın kurumlarını, Fransız kamuoyunu temsil eden her görüşten tüm örgütleri ve kişilikleri düzenli bilgilendiren "Türkiye Özgürlük Komitesi" birlikte çalıştığı kuruluşlardan oluşan bir heyete, Özal'ın Paris'te bulunduğu gündede, Fransız Dışişleri Bakanlığı tarafından kabul edildi.

Başbakanın gezisinden üç gün önce, 25 Kasım Cuma günü ise, 24 Fransız örgütü kamuoyuna ortak bir çağrı yaptılar.

Özal'ın ziyaretinin başıldığı 28 Kasım'da, çağrıyı yapan kuruluşlar, insan hakları alanında Türkiye'de demokratik bir rejim ve özgürlükler için nöbetini tuttular. Aynı pünüm akşamı 12 Türkiyeli siyaseti örgütün çağrısı üzerine nöbetin tutulduğu alandan başlanarak yüzlerce kişinin katıldığı bir posteri yürüyüşü gerçekleşti. Ertesi gün çeşitli gösteriler devam etti.

Başbakanın Fransa gezisi bir daha gösterdi ki, içinde baskılan sürdürerek, alaturka demokrasıyla, dışarıyla iyi ilişkiler geliştirmek mümkün olmuyor. Çünkü dışarıda Türkiye halkın da demokratik bir rejime layık olduğunu düşünün ve ülkede yürütülen demokrasi mücadeleyle dayanışma içinde olan uluslararası kamuoyu bulunuyor. ■

* Turquie-Liberte Bourse du Travail, 9-11 Rue Génin 93200 Saint Denis-Fransa.

Kenan Öztürk
Paris

TÜRKİYE

GORBAÇOV'UN YENİ ÇAĞRISI

*Sovyetler Birliği'nin konvansiyonel silahlarda tek yanlı indirim yapması
dünya kamuoyunda büyük yankı uyandırdı.*

Mihail Gorbaçov'un 7 Aralık günü Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda yaptığı konuşma

konvansiyonel silahsızlanma yönünde güçlü bir adımı duyurdu. Açıklamaya göre Sovyet konvansiyonel güç ve silahlarda yapılacak tek yanlı koşulsuz indirimle, önümüzdeki iki yıl içerisinde Sovyet asker mevcudu 500 bin kişi azaltılacak, Sovyetler Avrupa'daki kendi ve millîeflik topraklarından 10 bin tank, 8500 top ve 800 savaş uçağıını çekecek, Demokratik Almanya, Çekoslovakya ve Macaristan'dan çekilecek altı tank tümeni dağıtılacek, Asya'daki topraklarında da benzer bir indirime gidilecek, Moğolistan Halk Cumhuriyeti topraklarındaki birlikleri de azaltılacak. Bazı Sovyet askeri tesislerinin sivil üretime dönüştürülmesi girişimlerinin de başlığı açıldı. Konvansiyonel güç dengesinin NATO tarafından sıkça ve demagojik biçimde gündeme getirildiği, nükleer silahlanma gerekçesine dönüştürüldüğü koşullarda Sovyetlerin bu son ve tek yanlı indirim girişimi dünya kamuoyunda büyük yankı uyandırdı.

Planlanan tek yanlı indirim Gorbaçov'un konuşmasında dile getirdiği Sovyet görüşlerini praktike destekleyen bir adım. En geniş uluslararası temsil platformu olan BM'ye hitap ettiği konuşmasında Gorbaçov 21. yüzyıl esliğinde insanlığın beklenileri ve çözüm önerileri üzerine Sovyet yaklaşımını ana çizgileriyle vurguladı. Gündümüz dünyasını, yüz yılın başındaki ve hatta ortasından çok farklı bir dünya olarak nitelenen Gorbaçov, nükleer silahlanmaya gündemde gelen insanlığın varlığını sürdürmeli sorununa, dünyada yer almaktan olan köklü sosyal değişikliklere ve bilimsel-teknolojik devrinin kısa süre öncesine dek ulusal ya da bölgesel karakter taşıyan sorumlara (en başta da ekonomi, beslenme, enerji, çevre, haberleşme ve demografiye deðgin sorumlara) kazandırıldığı, global niteliðe ve bu durumun gerektirdiği ortak çözüm arama ihtiyacına işaret etti. Dünya ekonomisinin tek bir organizmaya dönüþmeye olduğunu belirten Gorbaçov, hangi sosyal sisteme dahil yada hangi ekonomik düzeye olduğuna bakılmaksızın hiçbir devletin bu organizma dışında gelişmeyeceğini söyledi. Bu durumun dünya ekonomisinde yeni bir işbirliği mekanizmasını, uluslararası yeni bir işbir-

lümünü, bütün halkların ve ülkelerin çıkarlarıyla uyumlu yeni bir endüstriyel ilerleme anlayışını gerektirdiğini belirtti.

Illerleme kavramını irdelerken Mihail Gorbaçov "gündümüz gerçeklerinin insanı ve ulusal hak ve özgürlükler pahasına ya da çevreye zarar vererek gerçekleşen bir ilerleme kavramını dışladıðını" savundu.

Gorbaçov, yaklaşık 45 dakika süren konuşmasında global sorunların çözümüne ortak yaklaşım konusuna ve uluslararası ilişkilerde yeni temel ve evrensel ilkelerin oluşturulması gereğine de degliðindi. Şiddetin olmadığı bir dünya kavramının her seyden önce uluslararası ilişkilerde, dış politikada zor kullanılmış ve zor kullanma tehdidini reddetmemeyi ve bertaraf etmemeyi içerdigini, siyasi diyalogun geliştirilmesine ihtiyaç olduğunu belirtti. Bir diğer vazgeçilmez temel ilkenin her ulusun kendi seçim hakkına saygı olduğunu belirten Gorbaçov, bu durumun hiçbir istisnası olamayacağını vurguladı.

"Değişik ülkelerde toplumsal gelişmenin farklı yollar izlediğine işaret eden Sovyet lideri, çeşitliliðin birliğine ihtiyaç olduğunu kaydederek, uluslararası ilişkilerin ideoloji ñin dışında tutulmasını istedi. Gorbaçov sözlerini söyle sürdürdü: "Bu yeni aşama uluslararası ilişkilerin ideolojiden özgür kılınmasını talep ediyor. İnançlarımızdan, felsefe ve geleneklerimizden vazgeçmiyoruz. Kimseden de kendisinkilerden vazgeçmemesini istemiyoruz. Ama kendimizi kendi değerlerimizle sınırlandırmak niyetinde değiliz. Böyle bir teçrit tüm ulusların ayrı ayrı kazanımlarının değiştiklusunu reddetmek olur. Bizi kültürel olarak zayıflatır. Bu değişim-tokuþu gelişirken birakalm herkes kendi sistemini yararlamayı, kendi yaşam tarzını, yapıtlarıyla da göstermeli. Bu, ideolojiler arasında dürüst bir yarışmadır. Ama devletlerarası ilişkiler alanına yaramamalıdır. Böyle olmadığı takdirde global sorunların üstesinden gelmeye muktedir olamayacağız. Ki bu sorunlar, uluslararası arasında yaygın, eşit ve kارlıklı işbirliğini başlatmak; bilim ve teknolojideki atıfları akıllıca kullanmak; global ekonomik ilişkileri yeniden şekillendirmek; doğayı korumak; azgelişmişlik, aña, okuma-yazma bilmezi ve diğer felaketlere son vermektir. Ve nihayet böyle olmazsa nükleer tehdidi ve militarizmi bertaraf edebilece durumunda da olmayacağız."

Gorbaçov bu görüşlerin romantizm koktuðu, global kamuoyunun olgunluğu ve potansiyelinin abartılı¤ı yolundaki düşüncelere katılmadığını belirtti, devletler arasında, global ölçekte yer almaktan olan objektif süreçlere dayalı yeni ilişkiler'in kurulması gerektiğini tekrarladı.

Konuşmasında Birleşmiş Milletler'in barış ve uluslararası güvenliğin korunmasında daha etkili bir konuma ulaşılması ve desteklenmesi konusuna yer veren Gorbaçov, bu uluslararası platformun önünde çözüm bekleyen sorunlara örnek olarak kalkınma ve doğanın tahribine degliðindi. Kalkınma sorunu bağlamında dış borçlarla ilgili olarak Sovyetler Birliği, en az gelişmiş ülkelerin borçlarıyla ilgili olarak (yüzıyla varabilecek) uzun süreli moratorium öneriyor, bazı durumlarda ise bu borçların tümüyle silinmesinden yana. Diğer gelişmekte olan ülkelerin borçları içinde her ülkenin ekonomik gelişme durumu ve ertelemeye gereği gözönünde tutularak, uluslararası işbirliği yoluyla ve sorunun BM himayesinde tarafaların katılımı toplantılarla çözümü öneriyor.

Bölgesel sorunları tıgılı olarak, bu sorunların global gelişmeleri etkilerne nitelini işaret eden Gorbaçov, Afganistan konusunda alınan kararlara uyulmamasını eleştirdi, kararların uygulanmasını sağlamak ve denetlemek üzere BM'in daha etkili adımlar atmasını, BM Genel Sekreteri'nin Afganistan'ın tarafsızlığı ve demilitarizasyonuya ilgili olarak bir uluslararası konferansın en kısa sürede toplantı için girişimde bulunmasını istedi. Gorbaçov FKÖ lideri Yaser Arafat'ın Genel Kurul'a hitabının Amerikan makamlarınca engellenmesini de kinadı ve FKÖ ile dayanışma içinde bulunduklarını tekrarladı.

Gorbaçov'un 159 ülke temsilcisinin önünde yaptığı konuşma, uluslararası sorunların çözümü yolunda küçük, büyülü tüm ülkelerin ve öncelikle demokrat kamuoyunun çaba göstermesine yönelik bir çağrı niteliði taşıyor.

▼ Gorbaçov.
"İnançlarımızdan, felsefe ve geleneklerimizden vazgeçmiyoruz."

YENİ DÜŞÜNCE TARZI ÜZERİNE DÜŞÜNCeler

Yeni düşünce tarzı denen düşünsel etkinlik "taktik" bir evre'nin düşünsel mekanizması ya da ürünü olmaktan uzaktır. Dünyamızın, insanlığın yeni durumuna uyarlanma durumunda olan çağdaş Marksizmin kendisidir.

Marksizmin, uluslararası boyutlarda ve her alanda başlığı kendini sorulama, eleştirmeye yeniden yapılandırma süreci geliştiğe, bizzat bu süreç tarafından koşullanan özgün yaklaşım ve değerlendirmelerin yer olduğu gözleniyor. Bu yaklaşım ve değerlendirmeler zaman zaman oldukça farklı çökarsamalarla ulaşsa bile, bunların, son çözümlemede net bir olumlu işlev göreceğini düşünüyorum.

Böylelikle çok uzun bir zaman ideolojik rathığa, duyarsızlığa, "kendinden hoşnutluğu" ve "kendi yeterliliği" konusunda kategorik bir inanca yaşılmış olan Marksistler, kendi kavramsal çerçevesi içinde bile gerçekliğin çok-boyutlu ve çok-düzlemliliğini yeniden anımsamaya başlıyor. Kendi felsefi yöntembiliminin doğruluğunu ancak genelgeçer bir hareket noktası oluşturduğunu ve bu doğruluğun güncel yaşamın her alanında, içinde yaşanan tarih kesitinin her dönenesinde yeniden üretilmek, yeniden kavranmak ve yeniden güncelleştirilmek zorunda olduğunu algılıyorlar.

Bu düşünsel yeniden üretim sürecinin, kendisine "tartışılmazlık" vəhmeden, kerameti kendinden menkul herhangi bir "otorite" tarafından kesilmemesi durumunda, Marksizmin uzunca bir zamandır erozyona uğramış olan düşünsel ve tinsel saygılığını yeniden kazanması, giderek mümkün ve kaçınılmaz olabilecektir. SBKP 19. Konferansı'nda M. Gorbaçov tarafından sunulan rapor, bu yönde olumlu izlenimlerimizi pekiştirmeye katkı yapıyor: "yarar peşinde koşmak yerine hakikatin, doğrunun peşinden koşmak", "kendini akıntıya uydurmak yerine nesnel araştırmalara girişmek cesareti

"göstermek" kaygısı yeniden öne çıkıyor ve Marksizm, yitirdiği konumlarını geri almaya doğru adım atıyor.

Tartışma sürecinin bu aşamasında, gelecek açısından kuşkusuz çok önemli olan yeni sorular da doğmakla birlikte, bilimsel çözümleme sarmalının kimi soruları genelde yanıtlanıyor, aşılmış eğilimi gösteriyor ya da yenerlerine eklenmeliyor, daha doğrusu, eski biçimle artık eskimiş bir içeriğe bürünüyor. Öte yandan, yeni içerikler gelişiyor. Ama yeni içerikler de, bizler, sürekli yeni biçimler arayışına zorluyor.

Bu yeni içeriklerden önemli bir grubu, toplumun ve tarihin içi güçlerinin kimliğinde, tarihsel ve toplumsal ilerleme öznelerinin nitelikinde somutlaşmaktadır.

Yanlış bir ikilem

Marksizm işçi sınıfı hareketinin kısa ve uzun erimli çıkışlarının, onun tarihe ve topluma bakış açısından kuramsallaştırılması üzerinde kuruldu. Ama onun, işçi sınıfı konumunu, dünya görüşünü ve çıkışlarını bir bilim durumuna getirmeye çabası, kendisi içinde bir amaç olarak değil, bizzat bu sınıfın ve bu konumların, çıkışların ve dünya görüşünün genel insan topluluğunun konum, çıkış ve dünya görüşü içinde özümsenmesi genel amacı bağlamında öngörülüyordu. Marksizm, yalnızca geleceği açısından genel insanlık perspektifini öngörmekle kalmıyor, geçmişle de genel insanı değerlere, insanların bilgi ve deneyim birikimine yaslanıyor, onlardan hareket ediyordu. İngiliz klasik ekonomi politiği, Fransız utopik sosyalizmi ve Alman idealist ve mekanik materyalist felsefeleri, kendi çağlarında yalnızca Ricardo'nun, ne Saint-Simon'un, ne de Hegel ve Feuerbach'in kafalarının içinde doğmuş sistemlerdi; onlar, o zamana dek bütün insanlığın bilim, bilgi ve deneyim süzgesinden geçmiş, evrensel yapıları. Marksizmde bunların eleştirel bir kabul görmüş ve yeni bir senteze doğru hareket noktası olmak anlamında benimsenmiş olmaları ne kabâ bir pragmatizmin, ne de dar bir eklektizmin ürtütü olarak algılanabilir.

Marksizm hem geçmiş, hem de geleceği bırakmadan, genel insanlık düzleminden yola çıkar.

Ya bugünü?.. Bugünü bakımından Marksizm hangi düzlemden hareket eder, hangi re-

ferans sisteminde yer alır?

Burada üç ana yaklaşımından söz edilebilir; ilk ikisi uç nitelik taşıyan ve üçüncüsü de, daha çok mütodil gibi gözükmele birlikte, niteliksel açıdan, yöntembilimsel ve bilgibilimsel bağlamıyla onlardan çok daha özgün olan üç ana yaklaşımından...

Bunlardan birincisi, günümüz toplumunun benzeşmezliğini, çok-katmanlığını ve çok-sınıflılığını gözardı ederek, eşitsizleri eşitleyen ve sonuçta, avantajları güçlendiren, giderek de, kendi öncülerini bile bir yana atan dar popolist formülasyondur.

Ikincisi, toplumun verili özelliklerini fethi, lehetiren, mutlaklaşturan, sınıf ve katmanlar arasındaki geçişleri, etkileşimleri atlayan, işçi sınıfı başta olmak üzere toplumsal sınıfları ve katmanları ayrı kalelerde toplanıp, zaman zaman birbirlerine karşı saldırırıya geçen, zaman zaman da, kendi kaleseine çekilerek, obrur tüm kalelere tehditler yağdırın ve "en iyi durumda" bile, başka bir (ya da birkaç) kaleyi fethetmek amacıyla, birkaç kalenin ortaklaşa seferberlik ilan eden ordular gibi düşnen, sınıf savaşımı böylesine vulger bir çerçeveye sınırlayan yaklaşımdır. Bu, doğal olarak, büyük toplumsal dönüşümlerin, önemli bilimsel-teknik kazanımların ve belliyeçi ulustararası gelişmelerin sınıf mantığı, konumu ve etkileşimi üzerindeki etkilerini göremez, mekaniktir, dolayısıyla yanlışır.

Üçüncüsü ise, en kısa anlatımıyla, bunların yapamadıklarını yapmayı gözetir. Buna göre işçi sınıfı, çağımızın temel devrimci gücü olarak kalmayı sürdürür; ama kendi toplumsal çevresi içinde ve konu olduğu kuramsal ve yapısal dönüşümler bağlamında, Bu anlamda, uluslararası nükleer yıkım tehlikesinin, silahlanma yarısının, global tehditlerin ulaştığı dehşet verici boyutları, günümüzde, işçi sınıfının güncel gerçeklikleriyle insanların güncel gerçekliklerini aynı düzleme oturtuyor. İnsanlığın genel çıkışlarından hareket eden, ama bunları en üst soyutlama düzeyinde kendi sınıf çıkışlarıyla dillendiren işçi sınıfı, şimdi de hâlde görülmemiş boyutlarda olmak üzere, genel insanı çıkışları kendi kişiliğinde kimliklendirme özelliği kazanıyor.

Bunun için, kendisinin ve dünyannın nesnel durumundaki dönüşümleri, bilincindeki öznel dönüşümlere çevirmesi, kuramsallaştırma-

İnsanlığın genel çıkışlarından hareket eden, ama bunları en üst soyutlama düzeyinde kendi sınıf çıkışlarıyla dillendiren işçi sınıfı, şimdi de hâlde görülmemiş boyutlarda olmak üzere, genel insanı çıkışları kendi kişiliğinde kimliklendirme özelliği taşıyor.

si ve yeni bir anlayışa ulaşması zorunlu oluyor. Dünyayı dönüştürme sürecine dönük olan bütün bu zihinsel dönüşüm sürecine, biliştiği gibi, kısaca "yeni düşünce tarzı" ya da "yeni anlayış" denildiğini biliyoruz.

"Eski" her şeyin çöpe atılması mı?

Yeni düşünce tarzının Marksizm ile ilintisi üstünde yürütülen tartışmalar, bu bakımdan oldukça öğretici sayılmalıdır.

Onun "konjonktürel" karakterini vurgulayarak, sözelimi, "genel insanlık çıkarları" öneklemesinde olduğu gibi, "ancak özel tarihsel koşullar nedeniyle somutluk kazanabilir" konseptlerden hareket ettiğini varsayılmak, bir zihin jimnastiği olarak pekâlâ mümkün olmakla birlikte, gerçeklikle zayıf bir bağlantıya sahiptir. Çünkü, "özel tarihsel koşullar"la anlatılmak istenen, atom ve uzay çağının bütün bir evresi ise, bunu gerçekçelenmek mümkün olduğu halde; öyle değil de, gørece kısa, konjonktürel, deyim uygunsa, kapitalist ve sosyalist sistemler arasındaki uluslararası yarışma ve etkileşimin tikel bir uzun dalgası anlatılmak istenmişse, bu durumda, anılan tezi ancak özgün bir tez olarak tartışmak mümkün olabilecektir. Ne var ki, mümkün olan her şey, her zaman, mutlaka doğru olmayacağındır!

Yeni düşünce tarzı denilen zihinsel etkinlik "taktik" bir evre'nin düşünsel mekanizması ya da ürünü olmaktan uzaktır. Dünyanızın, insanların yeni durumuna uyarlanma durumunda olan çağdaş Marksizmin kendisidir ve eski recepetlere dönüş artık pek kolay olmayacağındır.

Öte yandan, yeni düşünce, kuşkusuz "eski"nin (klasik Marksizmin ya da Marksizm klasiklerinin) çöpe atılması anlamında değil, "olumsuzlanmasının olunsuzlanmasının" anlamında yendi. Dolayısıyla, yeni düşünce Ö.B. Canatan'ın düşündüğü anlamda bir "kopma"yla karakterize edilmeli. Tersine, "öğretiminin kurucularının yaratıcı düşüncesi"nın ortaya çıkardığı, halkın emeği ve çabası ile gerçeğe dönüştürülen, onun umut ve özlemlerini ifade eden her şeyin en iyisini devralmış bir sosyalizm istiyoruz. Biz, dünya tarihindeki bütün ilerici deneyimlere sahip çıkan ve insan ilerlemesinin başarılarından bütünüyle yararlanan bir sosyalizm istiyoruz.³

Yeni düşünce tarzının insanların düşüncesinde tarihinde ve kuşkusuz Marksist düşündürde niteliksel bir dönüşümü simgelemesi, onun kendi geçmişini bütünüyle yadıldığı düşünmemizi dayatmıyor; aksine, onu evrimsel akış içinde bir sıçrama olarak, dialektik bir olumsuzlama anlamında nitelendirmemizi daha bir zorlukta kılıyor.

Benzer olarak, bugün "bilimsel gelişmeyi izleyen bir felsefi düşünce açılımı değil" de, "gelişmenin temposunu aşan bir açıklama konulması"⁴ gereksiniminden söz edildiği vurgulanırken, bilimsel ve felsefi bilinc arasındaki dialektikin iyi gözetilmesi zorunlu oluyor. Bu zorunluluk yeterince yerine getirilemediğinde, toplumsal bilincin bu iki özgül biçim arasındaki karşılıklı iliştililiğin gizli edilme tehlikesi doğuyor. "Topyekün bilimsel gelişmenin dünyayı kritik bir dar ge-

◀ Saint Simon, Hegel, Feuerbach. Marksizmde bunların esastır kabul görmüş ve yeni bir senteze benimsenmiş olsalar ne kaba bir pragmatizmin ne de dar bir eklektizmin ürünü olarak algılanabilir.

cide sürüklüyor" şartının, yeni düşünce biçimlerine doğan gereksinimle birlikte dile getirilmesi⁵ de ciddi bir bilimsel titizlik, bilimsel bir netlik gerektiriyor. Bu yaklaşımındaki ictik soyutlammanın günümüzün verili çok-sistemli, çok-ideolojili dünyası olduğunun altı özellikle çizilmemiği taktirde, bu önermeden, kendi başına bilimsel gelişmenin "olası tehlükeleri"⁶nden söz etmek gibi bir anlamsızlık kolayca türetilebilir.

Anlaşılabileceği gibi, "dün vardı Marksizmi, yarın da olacak anlayışı ile", "Marksizm utopik bir değer olarak layık olduğu yere konuyor, ama günümüzden kovuluyor"⁷ değıldir. Yazarı da belirttiği gibi, "ertelenmiş bir Marksizm, Marksist yaşamın ertelenmesi" olurdu. Ama böyle bir şey var mı?

Böyle bir şey yok! Yapılanlar, Marksizmin canlı ruhunun yeni gerçekliklere uygulanması, eski gerçekliklere bağlı, ancak aşılmış yorumlar, "ders kitapları"⁸'nın, reçete ve semaların bir yana bırakılmasıdır. Ve Marksizm bu yorumlar, "ders kitapları", reçeteler ve semaların ibareti olsaydı zaten Marksizm olamazdı.

"Caniler"ın yeni düşüncesi mi?

Şimdi, bütün bunlardan sonra, başka tür yorumlar üstüne bir şey söylemek gereğini de duyuyorum. "Adet yerini bulsun" diye ya da bunlar ortaklıktan çok yaygın oldukları için değil!⁹ Yalnızca, oldukça ilginç bir usulünlü, Marksizmin bütüntine ya da onun organik öznelere yönelik bakımdan, kuramsal bir soru oluşturduğu için...

Bu tarz değerlendirmelere göre, işin esası, Stalinci deformasyonlardan ibaret değildir. Lenin'in parti üstüne konseptlerinden kaynaklanmaktadır!¹⁰ Oyle ki, Lenin partinin gerçek yapısının daha Lenin zamanında iflas etmemesini, "Lenin'in, çok olağantıtı koşullarda ve olağantıtı bir kişilikle, çok kısa bir dönem yönetimde kalabilmiş"¹¹ olmasına bağlamayı İma eden metaforik anlatımlar kullanılmaktadır. Komünist partilerin, "peki çok yerde bilgisizlerin, yeteneksizlerin ötesinde, neredeyse kriminalilerin toplanma odaklıları konumuna gelmiş" oldukları da, bu çerçevede içinde düşüntülebiliyor.

Kendisini 70 yıl sonra amansızca sorgulayabilen, yeniden yapılandırılabilen, köklü dönüşümlere geçen ve bunları yönetebilecek kadrolar yetiştiren "cani merkezleri"¹²'nin ne menem türden yerler olabileceği, doğrusu özel bir merak konusudur.

Yapılan hataların, yanlışların, eksiklerin, yetersizlik ve hantıklıkların amansızca eleştirilmesi, olumsuzluklardan olumlu sonuçlar, dersler çıkarılması, işlerin düzeltilmesi ve ilerde benzeri türden hataların yapılabilme şayyının olabildiğince azaltılması için, bugünden radikal önlemler alınmasına evet!.. Ama hata ve yanlışların öznelere değil de, nesnelerinin suçlu ilan edilmesine, Marksist partilerin küllen mahküm edilmesine, Marksizmin bütün tarihinin suçlanması hayır!.. Kuşkusuz, hem sosyalizmin, hem de tek tek partilerin tarihi açıklanıh, incelenmelii ve kıyasıyla eleştirilmelidir. Ama bu iş, ciddi bir tarif konusu olabilir, bütünsel yaftalamalarla dolu bir makalemin konusu değil.

□

Sonuçta, şunu diyebilirim saniyorum: Yeni düşünce tarzı ne Marksizme yapılan yapay bir ekleni, bir "masabası felsefesi" ya da "Marksizmin insan ve insanlık vurgusuna kendi toplumu bazında 'sunıfları atlayarak' ulaşabileceği" varsayımdır¹³, ne de ciddi çalışmalarla girişimksiz, bütünsel yaftalamalara, genellemele yol açabilecek ilginç düşüncelerdir.

Bitirirken, daha önce kullanılan bir deyişi, bu kez bir bumerang olarak yinelemek istiyorum: "Yeni düşünceyi öğrenene de, coksiyle de olsa düşünen gene de fena bir şey değildir. Bir kez denemenin belki de bir yararı olabilir."

Yapılanlar, Marksizmin canlı ruhunun yeni gerçekliklere uygulanması, eski gerçekliklere bağlı ancak aşılmış yorumların, "ders kitapları"nın reçete ve semaların bir yana bırakılmasıdır.

- 1) O.B.Canatan, "Masabası Felsefesi", *Görüş*, Aralık 1988.
- 2) Bkz. O.B.Canatan, "Felsefenin Konusu Olarak 'Yeni Düşünce'", *Felsefe Dergisi*, 88/4.
- 3) M.Gorbacov, *SBKP 19.Konferansı'na sunulan rapor*, s.116.
- 4) O.B.Canatan, *ngy. (vurgu benim)*.
- 5) Agy.
- 6) O.B.Canatan, "Marksizm Utopya Olmamalı", *Görüş*, Kış 1988.
- 7) Sorun, "KP'lerin özünden gelen merkeziyetçi antodemokratik (despotik ve dogmatik) niteliklerden kaynaklanmaktadır." (S.Tebet, "Sorun Salt Stalin ya da 'Stalinizm' mi?", *Görüş*, Aralık 1988, *vurgu benim*).
- 8) Agy. *vurgu yine benim*.
- 9) O.B.Canatan, "Yeni Düşünce Tarzı Kavramıyla Bir 'Deneme' Denemesi", *Gelecek*, No.16.

HİAV

TÜMAS'I ANIMSAYIN

**1989'a adım atarken, ÜNAS ve TÜMAS gibi mütevazi örgütler, Türkiye'nin son otuz yılina
iyi kötü tanıklık etmiş siyasal belleğimde neden canlanıp duruyor dersiniz?**

S

ol siyasal düşünce ve eylem alanının örgüt ve gruplar tarafından sıkça parselendiği dönemlerde, bunların hiçbirine tam angaj olmayanlara ÇBS denirdi. Çizgisi Belirsiz Sosyalist söylezcilerinin ilk harflerinden oluşan bu "rumuz", aynı zamanda o günlerde çok reklamı yapılan bir boyacı markasının kısaltılmış adıydı (Çavuşoğlu Boya Sanayii). Bu yüzden ÇBS deyimi, çok renkiliği (dolayısıyla renksizliği) simgeleyen hizırca bir alay ögesini de içinde taşır ve başlıca Üniversite Kooperatifleri "aydın takımı" ile, böyleselerin bir araya geldiği ÜNAS ve TÜMAS gibi meslek örgütleri için kullanılırdı.

İlk Türkiye İşçi Partisi'nden sonra herhangi bir siyasi hareket içinde yer almadığım için bize kuşağı en kıdemli ÇBS'lerinden biri olarak uzunca bir süre bu iki örgütün İstanbul Şubesi başkanlığını yapmıştım. Doğrusu ÇBS rozetini taşımaktan hiç sıkıntı duymuyordum. Çünkü Türkiye İşçi Partisi'nden sonra benim için ne aklumun yattığı bir sosyalist parti ya da çevre kalmıştı, ne de benim

konumunda olan sosyalistler böyle bir siyasal odak oluşturabilecek güçteydi. Bu yüzden bizler için demokratik kitle örgütleri tek çalışma alanı olarak kahyordu.

Bu günün genç üniversite öğretim görevlilerinin tasarlama bile güçlük çekenleri ÜNAS üniversitede ve yüksek okul asistanlarının sendikal örgütüydü. 1961 Anayasası'nın kamu görevlilerine tanıdığı sendikalaşma hakkını ortadan kaldırın 1971 Anayasası ile birlikte ÜNAS kapatıldı, üniversitede öğretim görevlilerinin siyasal partilere üye olmaları yasaklandı. Yeni anayasanın getirdiği "sınırı demokrasi" ortamı içinde bu kez Üniversite ve Yüksek Okul Asistanları Derneği, TÜMAS kuruldu. Asistanlık sürelerimiz daha dolmadan sendikadan derneğe düşerek uğradığımız "irittiği kaybı" başlangıçta bizi bir hayli umutsuzluğa sürükləmiş ama arkadan gelen kuşağı taşıdığı heyecan ve kararlılık TÜMAS'ı kendi türünde döneminin en dikkate değer örgütlerinden biri haline getirmiştir. Şimdi geriye dönüp baktığım zaman, değişik siyasal eğilimlere varlıklarını özgürce sürdürme olanlığı tanıyan ÜNAS-TÜMAS gibi örgütlerdeki, o zamanlar hafif "ironi" ile bakılan bu "ÇBS" yapının, nasıl bir demokrasi dinamiği yaratığını daha iyi görüyorum. Özellikle 1971 sonrası dönemde, demokratik kitle örgütleri, siyasal grupların başlıca egemenlik alanlarından biriydi. Bir "siyaset" ne kadar çok meslek örgütünü ele geçirirse o kadar başarılıydı. Bu arada üye tabam çoğulukla bu çekismelerin dışında kalır ve örgütten uzaklaşırırdı.

Kuşkusuz TÜMAS da tipki öteki meslek örgütleri gibi aynı gruplararası mücadelenin hedeflerinden biriydi. Ama ÜNAS zamanında başlayan ve TÜMAS'da gelişerek devam eden bir gelenek bu mücadeleni keskinleşmesini öner, değişik siyasal çizgilerin alabiligine demokratik bir tartışma platformunda buluşmalarını ve görüş ayrılıklarını koruyarak ibriliği yapmalarını sağladı. Bu gelenegin özü ise, tek kelime ile katılımcı bir açıklık'tı (Glasnost!). Bir başkan, bir yönetim kurulu olurdu elbet, ama bu sadece biçimsel bir işbölümünden ibaretti. Yönetim kurulu toplantıları bütün üyelere açıktı. Her üye, her toplantıya söz ve oy hakkı ile katılabilir, yetki ve sorumlulukları paylaşabilirdi. Kararları, çoğu zaman tartışmalar sonunda ortaya çıkan genel eğilim belirler, oylamaya pek az başvurulurdu. Dışarıda birbiriley karış-bıçaklı olan siyasal gruplara mensup arkadaşlar TÜMAS içinde ölçüyü kaçırmadan kıyasıyla tarafsız, ortak eylemlerde yan yana yürürl, sonra yine kaldıkları yerden tartışmayı sürdürürlerdi. Bu açık ve katılımcı demokrasi ortamı, insanlar arasında, bazen kendilerinin bile far-

kedemediği hoşgörü, saygı ve sevgi bağları oluştururdu.

Tabii her konuda olduğu gibi, demokrasi konusunda da bu itünsün bir bedeli vardı. Toplantılar biraz uzun sürer ve yorucu olurdu. Fakat geleneksel derneklerde "kuliscilik" için harcanan zaman ve enerjiye kıyasla, sonuçta bizim toplantılarımız çok daha verimli geçerdi. Her şeyden önce orada düşünmeyi, dinlemeyi, konuşmayı, tartışmayı öğrenir, inhibisyonlarından olabildiğince kurtulduk. Yapay güç odaklılaşmaları zaman içinde çözültür, hiyerarşinin hiçbir türü fazla yaşama şansı bulamazdı. Her isteyen, TÜMAS'ın çalışma alamyyla betirli bir ilgi kurmak koşuluyla, akla gelebilecek her konuya günde me getirebiliirdi. Bu arada zaman zaman dünyamın öbür ucundaki bir siyasal hareketle ilgili tartışmaların saatler boyu uzayıp gittiği ve üniversitede sorunlarına bir türlü sıra gelmediğe olurdu ama, yine de asistanların Özük işleriyle uğraşacak vakit bulunur, her yüksek okulda ve üniversitede yerel toplantılar düzenlenir, yönetimin bütün engellemelerine karşın asistan kitlesiyle oldukça canlı ilişkiler kurulabiliirdi. Öykünün bundan sonrası ilgili çekici bir tarafı yok: 12 Eylül 1980 darbesi ve o günden bugüne, köprülerin altından akan ve akmeye devan eden buncu su.

Şimdilik 1989'a adım atarken, polis kayıtları ve birkaç dava dosyası dışında, helki de hiçbir siyasi tarih arşivine girmeye değer bulunmayacak olan ÜNAS ve TÜMAS gibi mütevazi örgütler, Türkiye'nin son 30 yılina iyi kötü tanıklık etmiş siyasal belleğimde neden canlanıp duruyor dersiniz?

Sadece nostalji mi beni onlardan sözetsmeye zorlayan?

Onun payını da yadsıyamam. Fakat daha önemli bir şey var: O da zorunluluk. Size garip gelebilir ama oyle. 1989 Türkiye'sinde, sosyalistler TÜMAS'ı anımsamak zorundalar. Katılımcı demokrasi ve açılık konusunda doğru dürüst hiçbir deneyimi olmayan sol kadrolar, "çizgisi bellii" sosyalistlerin, en ızlaştırmaz cephelerde debelendikleri dönemlerde bile, bir çatı altında yan yana bulunabildikleri TÜMAS'ı, bir siyasal örgüt modeli değilse de, en azından yaşanmış bir gerçeklik olarak anımsamalıdırular.

Öncelik ve kıdem iddialarıyla, "herkes bize katılsın" tavımı dayatmak, yeni bölünmeliere çağrı çıkarmaktır. Geçmiş hiç bir grubu övmeyecek bir miras bırakmadı. 1989'da Türkiye sosyalistleri, sol birliğinin hiçbir kanadını dışlamayan, çok renkli, demokratik, canlı ve kendini yenileyebilen bir yapı içine yerleşmenin yolunu bulmak durumundalar.

TÜMAS, bu yolda iz sürülebilecek unutulmuş bir patikadır.

▼ TÜMAS'in yürüyüşü.
Değişik siyasal çizgiler,
alabileğine demokratik bir
tartışma platformunda
buluşur, görüş ayınlıklarını
koruyarak işbirliği
yaparlar.

SIYASAL İKTİDARIN ÖZLEMİ: YARGI DENETİMİ DISİ İDARE!

Hükümetin TBMM'ye sunduğu yasa tasarısı Danıştay Kanunu ile İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda denetimi sınırlayıcı ve geciktirici değişiklik önerilerini içeriyor.

üncü Cumhuriyet rejimi Türkiye'nin hukuksal düzenini temelden değiştirmekten idarenin yargısal denetimi de bu süreçten payını almış bulunuyor. Bu konuda ilk düzenlemeler idari yargıya ilişkin üç yasada (2575, 2576 ve 2577 sayılı yasalar) 1982 Anayasası'nın yürütülüğe girmesinden önce hızla yapılmıştı. Bu düzenlemelerin belirgin Özelliği idarenin yargısal denetiminin daraltıcı olmasını sağladı. Hatta bu denetimin başkalaştırılmış olduğu yolunda bazı düşünceler öğretide ağırlık kazanmıştır⁽¹⁾. İdari yargının özünde yapılan bu değişiklikler yeterli görülmemiş olacak ki bugünden beri bu yönde ikinci bir hamleye tanık oluyoruz. Hükumetin geçtiğimiz Ekim ayında TBMM'ye sunduğu bir yasa tasarısı Danıştay Kanunu ile İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda denetimi sınırlayıcı ve geçictirici bazı değişiklik önerilerini içermektedir. Söz konusu tasarı, TBMM'nin Adalet Komisyonunda sınırlamaya bir yeni unsur eklenmesi suretiyle kabul edilerek meclis genel kuruluna sevk edilmiş bulunmaktadır.

Yapılmak istenen değişikliklerden biri Danıştay'ın idari davaairelerinin ilk derece mahkemesi olarak verdikleri kararlara karşı İdari Dava Daireleri Genel Kurulu'nda, İdari Dava Daireleri Genel Kurulunun idare mahkemelerinin israf kararları üzerine verdiği kararlara karşı da Danıştay Genel Kurulu'nda temiz başvurusu yapılabilirliğine ilişkin. Hiçbir ülkenin idari yargı sisteminde karşılaşlamayacak olan, yüksek mahkeme kararlarının temizliği yönteminin gerçekleştirilemesi isteği, kişi haklarının daha iyi korunmasından ziyade kararı Danıştayca iptal edilmiş olan idareye bir sans daha tamamak, Danıştay'ın davaaireleri ile, Dava Daireleri Genel Kurulu'nun yargı otoritesini zayıflatmak gibi amaçlarla yönelik olduğu izlenimini yaratmaktadır. Böyle bir çözüm pratik bakımından da dava ekonomisine aykırı olduğu gibi, özellikle 73 kişilik Danıştay Genel Kurulu'nun temiz başvurularını inceleyecek bir mahkeme durumuna sokulması suretiyle aklı dışı ve uygulanması hemen hemen olansız bir vontemi içeri-

mektedir. Şu da var ki İdari Dava Daireleri Kurulu'nun karar mahkemesinin, bozma kararı karşısında israr etmesi durumunda işi tekrar inceleyerek temiz mercii sıfatıyla verdiği kararın bu kez Genel Kurul'da temiz edilmesi olanlığının tanınması, aslında olağan bir kanunyolu olan temyzin bu niteligi degistirerek olağanüstü bir kanunyolu haline gelmesi sonucunu yaratacaktır. Ceza yargılamasında Başsavcılık makamına verilmiş olan Yargıtay dairelerinin kesin kararlarına karşı itiraz yetkisi bir olağanüstü kanunyoluna başvurmayı içermektedir. Bu, Danıştay Kanunu'nda yapılması önerilen değişiklikte söz konusu edildiği gibi bir "temiz yolu" değil, "olağanüstü itiraz" yoludur. Kaldı ki ceza yargılaması hukuku öğretisinde de bu olağanüstü itiraz yolu ciddi eleştirilerle karşılaşmıştır⁽²⁾.

İdari yargı düzenlemelerine ilişkin ilgi çekici başka bir değişiklik İdari Yargılama Usulü Kanunu'nun, iptal davasının koşullarından biri olan bir menfaatin ihlal edilmesi olgusuna ilişkin. Önerilen değişiklikte göre bu menfaatin dolayısız ve kişisel olması zorunlu. Bununla gürültülen amacın, bugüne kadar tıtelinin menfaatlerini korumak için dava açma olanağına sahip olan dernek, sendika ve meslek kuruluşu gibi tüzel kişilerin elinden bu olanağı alınaması olduğu kuşkuşu agrılık kazanmaktadır. Özellikle Ankara'da Güven Park'ın bozularak otopark haline getirilmesini bir iptal davasıyla öntleyen bir dernek ile, İstanbul'da Taşkınlı olarak bilinen Teknik Üniversite binasının (ki 1. derece tarihi eserdir) otelle dönüştürülmesinin yürütmeyen durdurulması kararyla önlenmesini sağlayın Mimar ve Mühendisler Odası'nın idari çağrıda elde

ve Mühendisler Odası'ının kararı yargıda etkileri bu başarılı sonuçlar, siyasal iktidarı, ilgili belediyelerin de kıskırtmasıyla, böyle bir değişikliği gündeme getirmeye itmiş olsa gerek. Ayrıca bir beledede yaşayanlar hündan böyle hemşehrî sıfatıyla belediye yönetim kararlarına karşı dava açamayacaklardır. Bu na karışım idarı yargı mercileri tuzel kişilerin ve hemşehrilerin davalarına kommak istenen bu ambargoyu esnek bir yorumla asabilirler. Nitekim iptal davasında menfaat kavramına önceki daralfıcı bir yorumla yaklaşan Danıştay, zaman içerisinde bu tutumunu değiştirek iptal davasının objektif nitelikine dâha uygun duşen bir esnek ve geniş yorum biçimini benimsememiştir. Mevzuatta yapılmak istenen değişikliğin böyle bir yorumu önleyecek nitelikte olmadığı düşünülebilir.

İdari Yargılama Usulü Kanunu'nda yapılılmak istenen bir başka önemli değişiklik, idari

yargı mercilerinin yürütmemeyi durdurma konusunda verdikleri red ve kabul kararlarına karşı ilgililiye ve idareye itiraz hakkı tanımamıştır. Bu değişiklik, görüntüte ilgililerin haklarını genişletir nitelikte olmakla birlikte, gerçek başkadır. Yapılmak istenen değişikliğe göre, idari yargı mercilerinin yürütmemeyi durdurma konusundaki kararlarına karşı tebliğden itibaren 7 gün içinde üst mercide (bu mercilik kararı verenin göre değişmekte) itiraz edilebilecek. Itiraz edilen merciler, dosyanın kendilerine gelmesinden itibaren 7 gün içinde itirazı karara bağlayacaklardır ve itiraz üzerine bir karar verilinceye kadar da yürütmenin durdurulması kararı uygulanmayacaktır. İşte asıl amaç burada kendisini açığa vurmaktadır. Çünkü davacının yürütmemeyi durdurma talebinin reddi durumunda itiraz usulünün (gerçekçi bir gözleme) bir aydan daha kısa bir sürede sonuca bağlanması olanaksızdır. Bu süre içinde de esasen dava konusu kararın uygulanması nedeniyle davacının hakları zarara uğrayacaktır. Bu nedenle itiraz usulü, davacıya fazla bir şey kazandırmamaktadır. Buna karşılık, verilmiş bir yürütmemeyi durdurma kararına idarenin itiraz etmesi durumunda, yürütmemeyi durdurma kararı uygulanmayacağından, bu durumda davacının elde ettiği bir hak ortadan kalkmış olacaktır ki asıl sorun budur.

Anlaşılmaktadır ki yapılmak istenen bu mevzuat değişiklikleriyle idarenin yargışal denetimin dışında tutulması ya da yargışal denetimin ertelenmesi, geciktirilmesi suretiyle zayıflatılması, yetkisizleştirilmesi amaçlanmaktadır. 1950-1960 yılları arasında da ortaya çıkmış olan bu gibi girişimlerin son çözümlemesinde kadar zararlı olduğu hatırlardadır.

Şu da var ki şimdî gene ortaya çıkan bu görüşlerin "demokrasi krizinin terapisi"⁽¹⁾ teorileriyle ya da "yönetilebilir demokrasi" görüşleriyle de açıklanması ve hogorulmesi olanaklı değildir.

¹¹) L.DURAN, *İdari Yargı mı, Yargısal Denetim mi?*, *İktisat ve Maliye Dergisi*, C. XVIII, 1982, s. 431 vd.

2) N.KUNTER, *Cezai Mahkemesi Hukuku*, 1986,
No. 528.

3) B.ÇAĞLAR, *Demokrasi Krizi ve Terapiler*
"Toplum ve Biük" s.42, Yaz/1988, sn.105.

**Yasa değişikliğinde
amacın, dernek, sendika
ve meslek kuruluşu gibi
tüzel kişilerin elinden,
uyelerinin menfaatlerini
koruyabilme olanağının
alınması olduğu kuşkusuz
açılık kazanıyor.**

ağırlık kazanıyor.

YEREL YÖNETİCİLERDE “YETKİ KORKUSU” MU VAR?

“Yerelleşme” soyut bir hedef olmaktan çıktı. “Demokratiklik” bağlamında yeniden sorgulanıyor ve siyasal gündemdeki yerini alıyor.

orunlarla dolu ve karmaşık kentsel ortamı, 1980 öncesinin köklü bir “merkezden yönetim” geleneğine sahip olan Türk toplumunda “yerellesme”yi zorunlu olarak gündeme getirmiştir. 1970’li yıllarda, bir yandan kamu hizmetlerinde etkinliği artırımı, diğer yandan kent yönetimine yerel nüfusun katılımını hedefleyen talepler yerlesik siyasal akımlar içinde farklı yaklaşımlar ve siyasal programlar olarak nispeten belirgindi. Ancak, 1980 sonrasında “yerellesme” konusundaki talep ve tartışmalarda bu netlik kaybolmuştu. Bunda 1980 sonrası yasal düzenlemelerin paradosal niteliği ve uygulamaların ortaya çıkardığı karmaşık görüntü önemli rol oynamaktadır. Bugün yapılan tartışmalar artık belirgin programlar olmaktan çok, alınan kararların ve uygulamaların sonuçlarına yöneliktedir.

Belediye başkanının tasarruflarını denetlemeyecek iktidar partisi üyelerinin yarısının etkili bir denetimin gerekliliğini vurgulamaları “yetki korkusu”ndan kaynaklanıyor.

Son dönemdeki uygulamalar sadece “etkin” bir yerel yönetim yaratmaya mı dönük? Nasıl bir kentsel ortam oluşturmak isteniyor? Bu uygulamalar aynı zamanda daha “demokratik” bir yerel yönetim yapısını mı hedeflemektedir? Bütün bu sorular, bir anlamda artık “yerellesme”的 soyut bir hedef olmaktan çıktılığını ve “demokratiklik” bağlamında yeniden sorgulandığını ve içeriğinin yorumlanması üzerine yönelik çaba-

larla siyasal gündemdeki yerini aldığı göstermektedir.

1980 sonrasında “yerellesme” içinde yapılan en önemli yetki devrinin belediyelere verilen “imar planı yapma ve onama” yetkisi olduğu ve bunun dışında yasal yapıda önemli bir değişiklik olmadığı bilinmektedir. Ancak, gerek plan yapma yetkisi ve gerekse belediyelere sağlanan yeni parasal olanaklar kentlerde “yerellesme” olarak algılanan uygulamalara neden olmuştur. Örneğin, kentlerde bu sayede bugüne kadar görülmemiş imar hareketleri başlamış ve bu hareketin et-

ki ve sonuçları çok yönlü olduğundan yoğunlaşması da oldukça güçleşmiştir.

Bu kısa yazımızda biz, son değişikliklerden ve imar hareketliliğinden en çok etkilenen kent olan İstanbul'un, 1984 yerel seçimleri sonucunda işbaşına gelen karar organının üyelerinin “yerellesme”yi nasıl algıladıklarını ve ne kadar “yerellesme” istediklerini irdelemeye çalışacağız. Son dönemdeki birçok önemli karara katkısı olan İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisi'nin 109 üyesinden 102'si ile yapılmış olan görüşmelerin konuya ilgili sonuçları yazımız çerçevesini oluşturmaktadır.

Büyük Şehir Belediye Meclisi üyelerinin “yerellesme” konusundaki algılama ve eğilimlerini, 3030 sayılı yasayla oluşturulan Büyük Şehir Yönetim Modeli hakkındaki görüşlerini aldığımız bir soruya verdikleri cevaplardan dolayı olarak çıkan sonuçları aktarmakla başlayacağız.

Görüşme yapılan 102’den 89'u bu yasadan doğan bazı aksaklırlar olduğunu ve değişikliklerin zorunu olduğunu belirtmişlerdir. Değişiklik önerisi getiren üyelerin büyük bir kesimi genel olarak modelin işleyışı ile ilgili aksaklırları dile getirken sadece 15 ANAP'lı (7'si ilçe belediye başkanı) ve 6 SHP'li tye “yerellesme” ve “yerel özerklik” konusunu gündeme getirmiştir. Bu konuda özel duyarlılık gösteren ANAP'lı üyeler daha çok personel alımı ve ücret rejiminde esneklik gibi konuları vurgulamışlardır. Ancak, özellikle uygulayıcı konumunda bulunan İlçe belediye başkanları bunun yanında eğitim, sağlık, emniyet, gibi bazı yetki ve görevlerin de belediyelere devredilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Buna karşılık belediyelere “vergi” koyma yetkisinin devredilmesini isteyen üye olmamıştır. “Yerellesme”yi gündeme getiren SHP'li üyeleri ise daha çok genel ve ilke düzeyinde eleştiriler yapmış ve yeni düzenlemelerin “özerk” yerel yönetimi oluşturması için yetersiz olduğunu vurgulamakla yetinmişlerdir.

Meclis üyelerinin “yerellesme” konusundaki eğilimlerini saptayabilmek için sorulan bir başka soruda ise merkezi yönetimin yerel düzeydeki temsilcisi olan “Vali”, ile büyükşehir belediye başkanını (Başkan) yetkililik ve etkinlik konularında karşılaşmaları istenmiştir. Çizelge 1'de bu soruya verilen cevapları sonucu aktarımaktadır.

Mevcut durumun değerlendirildiği bu cevaplar, halen yasal olarak valilikte bulunan yetkilerde önemli bir değişiklik olmamasına karşın, fiili konumu nedeniyle Başkan'ın Is-

tanbul'da daha etkili ve yetkili olarak algılanğı göstermektedir. Yalnızca 9’u halen valinin elindeki yetkiler nedeniyle daha yetkili olduğunu belirtmiştir. Üyelerin yaklaşık % 23’u ise birinin devletin temsilcisi olarak, diğerinin ise halkın seçtiği kişi olarak farklı yetkililerle donatılmış olduğunu vurgulamıştır.

Bugünkü durumun nasıl algalandığını araştıran bu sorudan sonra üyeler Vali'nin mi, yoksa Başkan'ın mı daha etkili ve yetkili olmasına tercih ettilerini sormuştur. Bu soruya verilen cevaplar çizelge 2'de gruplandırılmıştır.

Bir önceki çizelgeyle karşılaşıldığında burada valilik kurumunun daha etkili ve yetkili olmasına isteyen üyelerin biraz daha fazla olduğu görülmektedir. Ancak, ilçe belediye başkanlarının büyük bir kısmı seçilmişlik niteliğinden dolayı Başkan'ın daha yetkili ve etkili olması gerektiğini savunmuşlardır. Diğer yandan valilik kurumunun güçlendirilmesini isteyenlerin küçük bir kesiminin ve başkanlık kurumunun güçlendirilmesini isteyenlerin büyük bir kesiminin, her iki kurumun birleştirilerek valilikin seçimle gelen bir yönetici tarafından doldurulmasını istemeleri ilginçtir ve bu bağlamda “yerellesme” eğiliminin çizelgede görüldüğünden daha fazla olduğunu göstermektedir. Bu iki çizelgede de görüldüğü gibi Meclis'teki her iki siyasal parti içinde de bir yanda “tarafsız devlet” imajına bağlı olarak “tarafsız devlet görevisi, Vali”, seçime gelen “partizan Başkan” imajının hakim olduğu bir “merkeziyetçiler” grubunun, diğer yanda seçime geldiği için halka dayanan ve yerel talepleri dikkate alan, hizmet yönünden etkin olabilen “yerel Başkan”, atamaya geldiği için fazla sorumluluk taşımayan, ya da iktidara bağımlı olduğu için daha “partizan” olan Vali imajının hakim olduğu bir “yerellesme” yanlısı grubun varlığı gözle çarpmaktadır.

Meclis üyeleri arasında “yerellesme” isteğin yaygınlığı ile ilgili göstergelerden biri de bunların merkezi hükümetin himaye ve denetimi konusundaki tutumlarıdır. Bu soruya verilen cevaplar çizelge 3'te gruplandırılmıştır.

Soruya verilen cevaplarda esas olarak tüm belediye başkanları ve meclis üyeleri eylemden sonra gelen etkili bir yasal denetlemenin yana olduğunu belirtmişlerdir. Ancak, “vesayet” konusunda farklı eğilimler ortaya çıkmıştır. Çizelge 3'te de görüldüğü üzere, ilçe belediye başkanlarının büyük bir kısmı belediyeler üzerinde merkezi hükümetin himaye

ve vesayetine karşı çıkmakta, ancak iki başkan, Türkiye'nin henüz tam anlamıyla özerk yerel yönetimler için hazır olmadığını ileri süren merkezin vesayetinin bir süre daha devam etmesi gerektiğini savunmuşlardır. Çizgeden çıkan bir başka ilginç sonuç ise SHP'li üyeler arasında vesayete karşı tutum açısından belirgin bir kutuplaşma görülmesi ve karşı olanların % 69.2 gibi yüksek bir oranda bulunmasına karşılık, ANAP'lı üyeler arasında vesayete taraftar olanlarla etkili bir denetimin gerekli olduğunu savunanların toplamının % 42 gibi oldukça yüksek bir orana erişmesidir. ANAP'lı üyelerin daha fazla etkili denetim yanlış olmalarının iktidar partisi konumunda bulunmaktan kaynaklandığı kansızdır. Özellikle harcamaların arttığı bu dönemde, 3030 sayılı yasa ile getirilen yeni düzenlemeye nedeniyle enctimende yer alamayan ve dolayısıyla harcamaların kanalize edilmesinde etkili olmayan ANAP'lı üyelerde bir tür "yetki korusu"nun var olduğunu söylemek mümkündür. Büyük kentsel yatırım harcamalarında belediyedeki iktidar yapısı içinde merkezi konumda bulunan Başkan'ın tasarıflarını denetlemeyen iktidar partisi üyelerinin yarısının çeşitli derecelerde "etkili bir denetim" in gerekiliğini vurgulamaları bu "yetki korusu"ndan kaynaklanmaktadır. (***)

İstanbul Büyükşehir Belediyesi Meclis üyeleri arasında merkeziyetçilik ve yerelleşme yanlış olanların ağırlığının saptanması için somut cevaplar yanında söylem düzeyinde eğilimlerin belirlenmesi de gerekli görülmüş ve bir gruplandırma yapılmaya çalışılmıştır. Bu gruplandırmada, "ülkenin birlik ve bütünlüğü", "tarafsız devlet" gibi imaj ve kavramlarla yerelleşme ve yerel özerklik kavramlarına karşı çıkanlar merkeziyetçiler, seçilmişlerin daha etkin ve demokratik bir biçimde hizmet görme eğilimini vurgulayanlar, yerel özerkliği ve yerel yönetimlere yeni yetkilerin devredilmesi gerektiğini savunanlar yerelleşme eğilimleri, her ikisinin de derece derece gerekli olduğunu belirterek denge arayanlar ve özellikle "Türkiye'nin bugünkü gelişme düzeyinde tam anlamıyla özerklik doğru değil", diyerek kısa vadede bazı merkeziyetçi eğilimleri onaylayanlar ortada, olarak grublandırılmıştır.

Çizelge 4'te görüldüğü gibi gerçek iktidar partisi gerekse muhalif partisi grubunda (ANAP % 14.5, SHP % 22.4) merkeziyetçi eğilimleri ağır basan bir azınlık söz konusudur. Diğer yandan, tüm İlçe belediye başkanları da dahil olmak üzere meclis üyelerinin yarısından çoğu yerelleşmeden yanadır. Bu eğilimin SHP grubunda daha güçlü olmasına karşılık ANAP grubunda "etkin denetim" gereğini vurgulayanların, yanı ortada olanların % 29 gibi bir orana ulaşması ilginçtir. Bu durum yukarıda sözünü ettigimiz "yetki korusu"ndan kaynaklandığı gibi Türkiye gibi merkeziyetçi bir yönetim geleneğine sahip olan bir ülkede yerel yönetimlere yeni yetki devri talep etmenin gerçekçi olmayacağı kaygısından da kaynaklanmaktadır. Bir başka deyişle bu konuda bir tür "otosansır"den söz edilebilir. İktidar partisi üyeleri arasında merkez-yerel ilişkilerinde önemli değişikliklere yol açacak yeni yetki talebinde çok yerel yönetimlerde etkinliği artıracak bazı somut konularda (örneğin, personel alımı ve to-

ret politikasında) yetki talebi yaygındır. Bu nedenle, ortada olanların merkeziyetçilerden çok yerelleşme eğilimlilere yakın olduğunu ve aslında ANAP'lı üyeler arasında yerelleşme talebinin çizelgede göründüğünden daha yaygın olduğunu söylemek mümkündür. ■

(*) Bu yazı Marmara Üniversitesi Araştırma Fonu tarafından desteklenmiş olan "Türkiye'de Metropolitenleşme ve Yerel Yönetimler" konulu araştırmanın verilerinden bir bölümünü kullanılarak hazırlanmıştır.

(**) Yard.Doç.Dr.Sema Köksal ve Yard.Doç.Dr.Nihal Kara; Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Kamu Yönetimi Bölümü öğretim üyeleri.

(***) Büyük Şehir Belediyesi içindeki iktidar yapıları ve "Güçlü Başkan-Zayıf Meclis" modeli için bk. Nihal Kara, Sema Köksal, "Büyük Şehir Yönetim Modelinin İç İşleyisi: İstanbul Örneği", Bilim ve Sanat, No. 93, Eylül-Kasım 1988, s.20-24.

► Bir kral. Bedrettin Dalan İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisi üyelerine göre İstanbul'un en yetkili ve en etkili kişisi.

Çizelge 1: İstanbul BŞB Meclisi Üyelerine Göre Halen İstanbul'da En Yetkili ve Etkili Kişi

	ANAP İlçe B.Bşk.	Üye	SHP Üye	TOPLAM	
				Sayı	Yüzde
Vali	2	6	1	9	8.8
BŞB Başkanı	8	41	21	70	68.6
Her ikisi de	2	17	4	23	22.6
Toplam	12	64	26	102	100.0

Çizelge 2: Valilik mi, BŞB Başkanlığı mı Daha Etkili ve Yetkili Olmalıdır?

	ANAP İlçe B.Bşk.	Üye	SHP Üye	TOPLAM	
				Sayı	Yüzde
Valilik	2	12	9	23	22.5
BŞB Başkanı	9	39	14	62	60.8
Her ikisi de	1	12	3	16	15.7
Cevapsız	—	1	—	1	1.0
Toplam	12	64	26	102	100.0

Çizelge 3: Belediyeler Üzerinde Merkezi Hükümetin Hizmete ve Denetiminin Gerekliği Konusundaki Görüşler

İlçe B.Bşk.	Üye	ANAP		SHP		TOPLAM		
		Toplam	%	Üye	%	Üye	%	
Hayır	10	32	42	55.3	18	69.2	60	58.8
Evet	—	16	16	21.0	6	23.0	22	21.6
Kısmen	2	14	16	21.0	1	3.8	17	16.7
Cevapsız	—	2	2	2.6	1	3.8	3	2.9
Toplam	12	64	76	100.0	26	100.0	102	100.0

Çizelge 4: İstanbul BŞB Meclisi Üyelerinde "Söylem" Düzeyinde "Merkeziyetçilik" ve "Yerelleşme Eğilimleri"

Merkez	Yerel	Ortada	ANAP		SHP		TOPLAM			
			İlçe B.Bşk.	Üye	Toplam	%	Üye	%	Üye	
—	12	—	11	31	43	14.5	6	22.4	17	16.7
12	—	—	—	22	22	56.6	16	61.8	59	57.8
Toplam	12	64	11	22	76	100.0	26	100.0	102	100.0

MUZAFFER SHERIF ÖLMÜŞ!..

Efendim, bu Muzaffer Sherif bir psikolog. Hem de dünyaca ünlü. Adı sosyal psikoloji dalının kurucuları arasında anılıyor. 1945'te yurduna küsüp Amerika'ya gitti.

vet Muzaffer Sherif ölmüş, hem de Alaska'da!

Muzaffer Sherif de kim? Neyin nesi? Sakın bu Muzaffer Sherif şu, ülkemizde adı çok bilinen, gençliğine kızlanmazın bir çögünün riyalarına giren Misir doğumlu, ünlü ve yakışıklı Hollywood aktörü Ömer Şerif'in - Amerikalılar buna da Sheriff diyorlar-kardeşi falan olmasın?

Hayır, hiç ilgisi yok.

Peki kim öyleye ve cehennemin öteki ucu sayılabilen Alaska'da -hani şu Kanada'nın üst yanında, Kuzey Kutbu'na yakın ve çögünlükla buzlarla kaplı, ABD'nin bilmem kaçınıcaletinde-ne işi varmış?

Eşendim, bu Muzaffer Sherif bir psikolog... Hem de dünyaca ünlü bir psikolog.

Adı, sosyal psikoloji dalının kurucuları arasında Kurt Lewin ve Carl Hovland'la birlikte anılıyor. Bireyin bir grup üyesi olarak farklı bir kimliğe ve etkinliğe sahip olduğunu, bireylerin çevreleri ile birlikte ele alındıklarında çok farklı etkileşim sistemlerinin ortaya çıktığını vurgulayan bir bilim adamı. Oklahoma Üniversitesi'ndeki ünlü Grup İlişkileri Enstitüsü'nu kurdu, 1949'dan 1966 yılına kadar bu enstitünün başkanlığını yaptı. 1966-

da Pennsylvania Üniversitesi Sosyal Psikoloji Bölümü Başkanı oldu. 1967'de Amerika Birleşik Devletleri'nin en büyük Sosyal Psikoloji ödülü olan Kurt Lewin Armağanı'nı aldı. Yayımlanmış 17 kitabı var ki bunların çoğu toplum psikolojisi konusunda kaynak kitap sayımaktadır.

İyi de sözün burasında, "peki bütün bunları bize niye anlatıyorsun?" diyebilirsiniz. "Bize ne elin Amerikalı Muzaffer Sherif'inden?"

İşte biz de sözü bu noktaya getirmek istiyoruz.

Muzaffer Sherif'in ölüm haberi bir tek *Miliyet Sanat Dergisi*'nin Aralık ayında yayımlanan sayısında yer aldı. Tek sütunluk, 19 satırı südürlüvermiş ufacık bir haber olarak. Başlığı da söyleydi:

"Psikolog Muzaffer Sherif öldü".

Demek ki, dünyanın Muzaffer Sherif diye bildiği kişi, Muzaffer Şerif adlı bir Türkmiş...

Muzaffer Şerif hakkında sonraki günlerde baktık, Türk basınında hiçbirka hiçbir haber çıkmadı. Ancak bir hafta sonra, *Gazete* adlı gazetede Haluk Şahin'in köşesinde "Yurduna Küsen Adam" başlığı ile gerçekten nefis bir yazida konu bir kez daha gündeme geldi. Ardından Türk Basımı'nda gene tis yok. Bu gidişe çıkacağı da benzemez...

Peki de kimin nesi, neyin fesi bu Muzaffer Şerif?

Haluk Şahin o gerçekten eşi, güç bulunur bir gazetecilik örneği olan köşe yazısında, Muzaffer Şerif'in ölüm haberi üzerine söyle yazıyordu:

"Benim için, gazetecilik düşünün de ölümü bu haber. Yıllar var ki, günün birinde onu bulup uzun uzun konuşmayı düşlemiştirdim. Ona 'Anlat bakalım Hoca, yurduna niçin küstün? Bir de senden dinleyelim' demeyi..."

Yazısına böyle giriyor Haluk Şahin ve Muzaffer Şerif'i anlatıyor. Bizim de yukarıdan beri anlatmaya çalıştığımız gibi...

Muzaffer Şerif'in yaşam öyküsünün bilinmeyecek ya da pek az bilinen yönlerini gelin Prof. Emre Kongar yönetiminde şimdiden de gen iki cildi yayımlanmış-birinci cilt 1981, ikinci cilt 1988-Türk Toplum Bilimcileri adlı kitabın ikinci cildinde, konuyu inceleyen Tülay Bozkurt Şimşek'in monografik yazısından öğrenelim:

"Muzaffer Şerif Başoğlu, 29 Temmuz

Muzaffer Şerif

SOSYAL KURALLARIN PSİKOLOJİSİ

▲ Muzaffer Şerif'in bir kitabı. Yurduna küskün bu bilim adamını kaç kişi kitaplarıyla tanıyor?

1906'da İzmir kentinin Ödemiş kasabasında doğdu. Babası Adliye Nezareti yüksek dereceli memurlarından Şerif Bey, annesi Emine Hanımdı.

"Ortaokul ve liseyi İzmir Amerikan Koleji'nde okudu. 1919 yılında Yunanlılar Ege'yi işgal ettiğinde Muzaffer Şerif, İzmir'in işgal sırasında yanındaki adamı sığnakeyen Yunanlı'nın, kendisini canlı bırakmasını bir mucizeye bağlıyor. Bu olay, onun çatışmaya yönelik çalışmalar yapma kararının ilk temel taşı oldu. Daha sonra İstanbul'a göç eden Şerif, 1929'da İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü'nden mezun oldu. Aynı yıl İzmir Erkek Öğretmen Okulu'nda felsefe öğretmenliğine atandı.

"1932 yılında Ankara Gazi Terbiye Enstitüsü'nde Psikoloji Öğretmenliğine getirildi. Aynı yıl, yurt dışına gitmek için açılan bir sınavı kazanarak, İisansüstü eğitim yapmak üzere Amerika Birleşik Devletleri'ne yollandı ve Harvard Üniversitesi'nde master derecesini aldı. Şerif'in Harvard'da tercih etmesinin nedeni ünlü William James'in burada hocalı yapmasıydı.

"Şerif, Harvard'daki derecesini aldıktan sonra, Türkiye'ye dönenmeden önce Berlin Üniversitesi'nde de derslere devam etti. Birleşik Amerika'da tam 1929 ekonomik bunalımının içine düşen ve hem bu bunalımı hem de 'New Deal' çalışmalarını olana hızla sürerken gözlemleyen Şerif, bu kez de Almanya'da Hitler'in iktidara gelişine tanık oluyordu.

"Doktorasına Rockfeller Vakfı'ndan aldığı burs ile Colombia Üniversitesi'nde devam etti. 1935 yılında 'Algılamada Bazı Toplumsal Etkenlerin İncelenmesi' konulu tezi ile bu üniversitenin Psikoloji Bölümü'nden doktora derecesini aldı. Doktorasını aldıktan sonra Türkiye'ye dönenmeden önce Paris'te birkaç ay çalışan Şerif, 1937'de Türkiye'ye geldi. Gazi Terbiye Enstitüsü'ndeki Psikoloji Öğretmenliğini sürdürdü.

"1939 yıldan itibaren, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü'nde Psikoloji Doçenti olarak ders vermeye başladı."

Evet, kendisi de bir psikolog olan Tülay Bozkurt Şimşek, Türk Toplum Bilimcileri adlı ansiklopedik yayında Muzaffer Şerif Başoğlu hakkında bu bilgileri verdikten sonra söyle devam ediyor:

"Muzaffer Şerif, İkinci Dünya Savaşı sırasında, kesinlikle ırkçılığa karşı bir tutum takındı. Gerek ırkçılık alehine, gerekse Almanyaya'nın savaşı kaybedeceğini ilişkin açık seçik bir davranış içine girdi. Bu konuda *Yurt ve Dünya, Adımlar, İnsan* gibi dergilerde yazılar yazdı. 1943 yılında *Irk Psikolojisi* adlı kitabı yayınladı. Bu kitabı ile faşizme, ırk-

çılığı ve o dönemin moda ideolojilerinden olan Turancılığa karşı çıktı.

"Muzaffer Şerif Başoğlu, insanları seven, heyecanlı yakın ve sıcak ilişki kurulan, sevilen bir öğretim üyesiydi. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ndeki irkçuların ihbarı sonunda derslerinde siyaset propagandası yaptığı gerekçesi ile gözaltına alındı. Kendisi ile birlikte bazı öğrencileri de gözaltına alınmıştı. 40 gün sonra, hakkında takipsizlik kararı verilerek serbest bırakıldı.

"Muzaffer Şerif, hapisteyken, kendisine Princeton Üniversitesi tarafından misafir hoca olarak davet yapılmıştır. 1944 yılının sonunda, kendisine Princeton Üniversitesi'nde Hodley Cantril ile birlikte kitap yazması için Birleşik Amerika "State Department" tarafından iki yıllık bir burs verildi. Muzaffer Şerif Başoğlu, böylece Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde operasyon yaparak 1946 yılında bazı öğretim üyeleri tasfiye edilmesinden bir yıl önce, 1945 yılında Amerika Birleşik Devletleri'ne gitti.

"29 Aralık 1945'te Carolyn Wood adlı Amerikalı bir meslektaş ile evlendi. Sonra da kitaplarının önemini bir bölümünü Carolyn ile ortak yazdı. Muzaffer Şerif Başoğlu bir süre sonra Amerikan vatandaşlığı da olarak Muzaffer Sherif adını kullanmaya başladı. Kirşan ve küskün ayrıldığı Türkiye ile bağlarını yavaş yavaş tümüyle kopardı. Bir erkek, iki kız çocuğu olan Muzaffer Şerif, Amerika Birleşik Devletleri'nde "Sosyal Psikoloji" alanında başı başına bir ekol haline geldi."

Evet, işte Türk basımında bir sanat dergisindeki 19 satırlık bir ölüm haberinin Haluk Şahin'in yazısı ile adı anılıp geçilen Muzaffer Sherif bu...

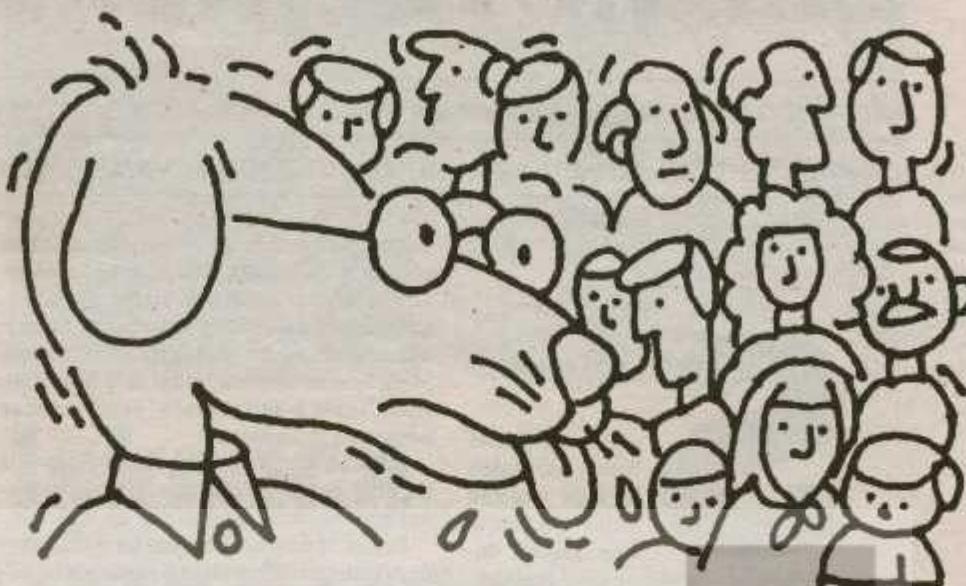
Haluk Şahin yazısında bir gazetecilik düşünün de Muzaffer Şerif'le birlikte ölü gitliğini anlattıktan sonra son söz olarak şunları söyleyiyor:

"Muzaffer Şerif, işte bu 40 günlük gözaltı sırasında yurduna küstü. Tek parti döneminin fasızan yönetimi onu onmaz biçimde yaralamıştı. 1945 yılında Amerika'ya döndü. Başarıdan başarıya koştu. Bir Amerikalı ile evlendi. Çocuklarına Türkçe öğretmedi.

"Bir insan yurduna iki nedenle bu ölçüde küsebilir: Ya zaten hiç sevmediginden ya da çok sevdiginden. Öyle sanıyorum ki Muzaffer Şerif ikincilerden."

Evet, Muzaffer Şerif için sanıyoruz Haluk Şahin en güzel ve yerinde hükümlü veren kişi oldu. Biz Muzaffer Şerif'i Dil-Tarihteki hocalığı döneminde daha çok da dergilere yazdığı yazılarıyla tanıtmıştık. Gerçekten eski az bulunur sevecenlikte ve sıcaklıkta bir hoca idi. Tipki, üç aşağı beş yukarı Muzaffer Şerif'le aynı kaderi paylaşan, fasızın Türkiye'de esen dalgaları ile kimi yurdusuna sürüklenen, kimi içinde türlü cileler çeken Profesör Niyyazi Berker, İlhan Başgöz, Behice Boran, Perrette Nalli Boratav gibi... ■

SÖZÜM SANADIR

Umutsuzluk ve umut...

Umutsuzluk ölümdür ve umut hayattır. Her yılın bitişinde umutsuzluğun da sona erdiği varsayılar, yeni yılın umudu getirmesi umurlar.

Ama umutsuzluğu da umudu da ne yıllar götürür ne de yıllar getirir.

Umutsuzluk ve umut.

İkisi de insan eyleminin, toplum durumunun, toplumdaki sosyal dengenin ürünü.

Çelişkileri görmek gerekiyor.

Akıl-dogma çelişkisinde aklın umudu doğmanın umutsuzluğudur, aklın umutsuzluğu ise doğmanın umudu.

İşçi-İşveren çelişkisinde işçinin umudu işverenin umutsuzluğudur, işverenin umudu işçinin umutsuzluğu.

Demokrasi-faşizm çelişkisinde demokratın umudu faşistin umutsuzluğudur, faşistin umudu demokratın umutsuzluğudur.

Ezilen-ezen çelişkisinde ezilenin umudu ezenin umutsuzluğudur, ezenin umudu ezilenin umutsuzluğu.

1988, toplumumuzun yaygın umutsuzluk yılıydı.

1988, umutsuzluk döneminin yıllarından biriydi.

Naim Süleymanoğlu olayında da görülmüşü bu umutsuzluk, Galatasaray-Xamaks maçında da görüldü. Hale Bacakoğlu konusunda da.

Bu yaygın umutsuzluğu bir noktada aşabilme toplumu heyecanlandırdı, olay oldu, kiteleri sardı.

Bu olayların hepsinde de kendi insanımızı görmek gereki.

Hepside izin verilmiş heyecanları. Yasaklanmayan, desteklenen heyecanlar.

Siyasal iktidarın izin verdiği heyecanları. Yayınlı umutsuzluğun emniyetli süpapları.

Umutsuzluk yaratıcı umut patlamaları.

Çelişkileri görmek gereki.

Umutsuzluk patlamaları da umut yaratır.

Açlık grevlerinde direnen gençler.

İnsan Hakları Derneği flamasının üstünden uzanarak haykıran analar.

Ve gitgide bileyen, gitgide bilinen insanların yükselen sesleri.

Bütün baskılara karşın yazılan, basılan, yayınlanan kitaplar.

SEKA'nın işçileri.

Bu olayların hepsinde de kendi insanımızı görmek gereki.

Bunlar izin verilmemiş heyecanlardır.

İnsan Hakları Günü, 10 Aralık 1988, toplumu heyecanlandırmadı, olay olmadı, kiteleri sarmadı.

Çelişkileri görmek gerekiyor.

Danıştay Başkanı yillarda sustu, sustu, emoklu olurken "12 Eylül döneminde hukukun çığnagini, doğru bir karar verirken kelleyi koltuğa aldığı" söyledi.

Yillarda neden susmuştu? Şimdi neden konuştu?

Bunlardan daha önemli olan, Danıştay Başkanı'nın söyledikleriydı. Söyledikleri doğrudu ve toplumca onaylanmıştı.

Yargıtay Başkanı'ndan sonra Danıştay Başkanı da konuşmuştur.

Umutsuzluktan sonra gelen umut.

Umutsuzluk da, umut da ne kişilerle gelir ne kişilerle gider.

Belirleyici olan toplumsal güçlerdir.

Toplumun emekçi kesimi, toplumun üretici güçleri.

Umut onun gücüdür, umutsuzluk onun güçsüzlüğü.

Umut onun örgütlenmesidir, umutsuzluk onun dağınıklığı.

Umut onun iktidarıdır, umutsuzluk onun iktidarsızlığı.

1989'u belirleyecek olan da budur.

"Umut bir eylemdir" demiştim, doğrudu.

Toplumu bir sürü sayanlar, sonunda kendilerinin sadece bir çoban köpeği olduğunu görmeye mahkûmdur. Artık gidecek sürüsü olmayan bir çoban köpeği.

İnsan gene insan kalacaktır.

Hayatın sahibi olan, hayatı hakeden insan. ■

T

BİRLİK VE YASALLIK

Mevcut partilerin ayrı ayrı ya da hatta birlikte tabela asmayı en başa koymaları, kendileri dışında varolan birikimi, zengin beyin-çaba-özveri potansiyelini önemsememek olur.

S

olda yasal siyaset hedefi açısından legalite sorunu birlik sorunuyla içice geçmiş durumda. Gelgelelim, birliğin ve yasal örgütlenmenin biribirile bağlılığı mütlaka edilmesi -bu genellik içinde- ortak bir çözüme varma-ya yetmiyor. Konuya bakıştaki değişik yaklaşımlar belli yönleriyle, bir yöntem farkının ötesinde önem taşıyorlar.

Birlik derken aynı partide yer alabilecek, kendi siyasal görüşlerini ve eylemini o partinin mücadelede var kılabilenek herkesin oluşturacağı politik birliği kastettiğimize göre, bu partinin niteliği ve kapsamı sorusunu önlüyor. Yasal siyaseti, öngörmeyenler ya da yayına sınırlı görenler veya yasal örgütlenmeyi sadece seçimlere katılmak için bir araç sayanlar, yahut da böyle bir birlik partisini temel ideolojik ve politik doğrultularına uygun bulmayanlar, doğaldır ki, böyle bir partinin gerçekleştirilemeyeceğini kabul etmek, katılmayacaklarını da söylüyorlar. Hepsi emekçilerin iktidarı ve sosyalizmi amaçla-

salar bile tüm solcuların tek bir partide birleşebilmelerine zaten olanak bulunmaz. Sosyalizm anlayışı, dünyaya ve Türkiye'ye bakış, ülke koşullarını değerlendirdi, mücadelede ve politik örgütlenmeye yaklaşım, seçilen yöntemler vb. açısından solda varolan ayrılıkların hepsinin tek bir parti içinde uyumlulaması olası değil. Bu nedenle, işbirliği ya da eylem birliği ile örgütSEL politik birliği ayrı ayrı ele almak gerek, gerekiyor. Gerçi, tüm solun hangi erimde olursa olsun somut hedefler için, somut programlar et-

rafında kapsamlı bir işbirliği oluşturması da, belirli mekanizmaları ve kuralları gerektiren bir örgütlenmedir ve bu anlamda bir politik birliklerdir, fakat burada sözünü ettigimiz birlik kitlelî nitelikli tek bir parti içinde uyumlulabilecek olanların politik birliğidir. Birlik ve yasal örgütlenme öngörüsü böyle bir partinin, mümkün olan en geniş birliği sağlayacak bir anlayışla -bunun için gerekli yöntemleri izleyerek- gerçekleştirilmesi demektir.

O partinin kapsamının ne olacağı, mümkün olan en geniş birliğin nasıl, nereye kadar sekilleneceği o çalışmalarla ortaya çıkacaktır. Çalışmalara katılacak olanların hep birlikte oluşturacakları ortak irade ifadesini partinin Marksizm anlayışında, programatik hedeflerinde, temel politikalarında, örgüt yapısı ve işleyişinde bulacaktır.

Birlik sorununun yasal siyaset platformıyla bu denli bağıntılı olmasının belirgin nedenleri bulunuyor.

Bügün Marksistler'in yasal bir parti halinde örgütlenmelerinin olağanı vardır, 141-142'ye ve benzeri antodemokratik hükümlere rağmen vardır. Çünkü sağlanmış olan toplumsal meşruiyet adı geçen yasakların listededir, zaten rejimi gerileten de mevcut birikim ve onun toplumsal meşruiyeti olmuştur. Bu baz üzerinde yasal örgütlenme hakkının filen kullanılmasıyla, o parti kendi yolunu kendisi açacaktır. 141-142'yi ve diğer demokrasi dışı kayıtları da kaldırmanın en etkili yolu böyle bir politik örgüt olabilir. 141-142'nci maddelerin varlığı böyle bir partinin kurulmasına, mücadele vermesine, gelişip güçlenmesine engel değildir, fakat bu maddelerden dolayı hapishanede olanların, haklarında giyabi tevkif bulunanların ya da hüküm giymiş olduğu için siyasi haklarından mahrum bırakılanların partiye katılmalarına engeldir. Bu na rağmen, yasal örgütlenmeyi ve birliği 141-142'nin kalkacağı, yurttaşınca çeşitli şekillerde kısıtlı olanların serbestçe siyaset yapabilecekleri, yurtdışındaki siyasi mültecilerin ülkeye dönecekleri zamana ertelemek, ülkemizdeki Marksist birikimi esas olarak o kadrolarla kaimi görmek anlamına gelir.

Mevcut yasaklı partilerin yasallıkta kendi partilerinin yasallaşmasını anlamaları hem birlik ve hem de yasallık sorununun çözümünü bilinmedik bir zamana uzatabaktır. Çünkü bu partilerin ayrı-ayrı ya da hatta diyecek ki, birleşmiş olarak tabela asmayı en başa koymaları, kendileri dışında varolan birikimi, onu oluşturan onca zengin beyin-çaba-özveri potansiyelini önemsememek, hiç de ilse bu aşamada önemsememek ve birliği taklit taksit çözümü yeglemektir.

Oysa varılan noktada, birlik sorununun bir defada ve kökten çözülmesi sadece mümkün değil, aynı zamanda zorlulu hale gelmiş bulunuyor. Birlik mevcut partilerin birleşmesinden ibaret görülmeli, kucaklanabilecek potansiyelin azamı öngördüğü maddetçe, es-tilan, o azamı birikimin iradesinin kolektif irade olarak kabul etmek ve mevcut örgütçiliklerin temsil ettikleri iradeleri bu yoldan aşabilmeaktır.

"Şu, şu partiler birleşebildikleri takdirde büyük ölçüde birlik tamamlanmıştır, sıra bu

partinin tabelasını asmaya gelmiştir" diye düşüntürse, "programımı, görüşlerimi beğenin gelsin katulsın, beğenmeyen dışında kalsın" denilmiş olur. Böyle bir yaklaşımla birleşme ortaya çıkar, fakat birlik ortaya çıkmaz olmaz, bu yoldan oluşturulacak ortak irade saade birleşenlerin iradesidir, birliğin değil. (Bunun örneği yakın zamanda yaşanmıştır, "hareket 1960'larda iki kola ayrılmıştı, simdi bu iki kol birleşiyorlar" denilerek birliğin esas olarak gerçekleştiği, bunun dışında kalanları da zaman içinde çekmek gereği söylemiş, fakat oluşan yeni iradenin ne programı, ne de örgüt varlığı mevcut birikimi temsil edebilmiştir ve ne de o programa, görüşlere ve o birliğe herhangi bir yeni katılım olmuştu. Aynı durumun bir başka düzlemden tekrarlanmaması için, benzer bir birleşmenin de ortaya geçici bir program, geçici bir parti koymağını kabul etmek gerekir. Bugün iki parti değil, daha fazlası birleşmiş olsayıdı da -ve hatta farzedelim ki, 141-142 de kalkmış bulunsayıdı- birlik sorununun yegâne köklü çözümü o partinin legale çıkışından değil, geniş kapsamlı bir partinin hep birlikte kurulmasından bunun için de, ona katılabilenek tüm birikimin ortak iradesini teşkil ve temsil edebilecek geniş bir çaplı olanın yapılmasından gelecekti.

Solda yasalik ve yasal parti tartışmaları başladığından bu yana üç yıl geçti. Başlangıçta sol parti, sosyalist parti vb. sözleriyle adlandırılan ve tartışan öngörüler, hattırana-ğı, üzere, hem yasal mücadele olanaklarını değerlendirmeye, hem de mücadeleleri böyle bir üst örgütlenme aracılığıyla bir araya getirme noktasından hareket ediyor, o günün koşullarında birlik ve yasallık doğrultusunda mümkün olabilecek çözümleri araştırıyordu. Böyle bir müsterek girişimin siyaset süreçleri halkın ve demokrasi güçleri lehine hızlandırması, yasallık sınırlarını ve kendi etki alanını genişletmesi, bu evrim içinde, zamanla nihai birliği sağlayacak kaldırıcı islevi görmesi ve en önemli si- bu ikili görevin emekçi yığınlarının önüne alternatif koyarak, muhalefet boşluğunu gidererek yerine getirilmesi amaçlanmaktadır. Öneri mevcut birimlere karşı değildi, fakat onları aşmayı, birlik yolunu aşmayı hedefliyordu.

Böyle bir birleşik ve örgütlü güç yaratılamayınca hem sosyalizm açısından, hem de demokratikleşme yönünden alınacak yolun ançak bir bölümü katedilebildi.

Buna rağmen, söz konusu üç yıllık süre, kuşkusuz ki, boş geçmedi gerek yayın yoluyla, gerekse pratik faaliyet yoluyla hem düşünsel, hem de politik planda mesafe kaydedildi. Ayrıca, hólünmüslüğün ve dağınıklığın süresi bir yandan birlik taleplerinin güçlen-

mesini, öte yandan küçük birimlerle siyaset yapma olanaklarının daralmasını, "kendi yolunda giderim, gelen gelir, gelmeyen gelmez" anlayışlarının zayıflamasını getirdi. Geniş kapsamlı birlik eğilimleri iyiden iyiye güç kazandı.

Sözü geçen gelişmeler amaçlanan yasal partinin kapsamı ve niteliği konusunda çeşitli netleşmelere, görüş yakınlaşmalarına yardımcı oldu; meşruiyet zemininin de genişlemesiyle birlikte, yasal örgütlenme ve birlik sorununun bir arada ve zamana bırakılmadan, aşamalara takdim edilmeden, bir defada çözümlü günde me geldi. Geniş bir yasal partinin kuruluş hazırlıklarına daha önceden başlanabilmiş olsaydı ya da bu konudaki girişimleri, çabaları akamete uğratacak politikalar izlenmeseydi bugünkü noktaya o çalışmalar içinde bugünden çok daha önce gene varılmış, yasal parti kurulmuş, ülkemizdeki süreçleri etkilemiş, siyasal arenada hatırı sayılır bir politik güç haline gelmiş ve şimdi hem yasallık hem de birlik sorununu çözüme ulaştırmış olurdu.

Bugün Türkiye'de nereye gitseñiz, politik eğilimleri solda olan hangi emekçiyle konuşsanız, sizi dinleyip dinleyip, "tamam kardeşim, hakkınız, ama birlesin, parti kurun biz de gelelim, yazılılm, destekleyelim, oy verelim" demektedir, sosyalizmin güçlü partisi ni istemektedir; üstelik, sosyal demokrat partilere oy veren seçmenlerin önemlisi bir bölümü de böyle düşünmekte, göntülerinin sosyalizmde olduğunu, fakat sosyalizmin ortaklıta bulunmadığını söylemektedir. O emekçiye "bekle, 141-142'yi kaldırınmak için uğraşıyoruz, ondan sonra parti kuracağız, çoğu gitti, azi kaldı" dememiz ne kadar inandırıcı olabilir?

Bu nedenle, geniş kapsamlı birliği gerçekleştirecek yasal Marksist partinin hazırlıklarına -bir hayli gecikmiş de olsa- artık daha fazla gecikmeden başlamak, böyle bir oluşuma katılacek herkesin katısına, görüşünde açık bir siyasi öngörüm ve böyle bir süreç sonucunda gerçekleşecek iradeye katılmak siyasal, düşünsel ve pratik çalışmalarımızın odağı olmalıdır. Zaten kısa sayılacak bir süreyle alacak olan bu çalışmanın başlaması için, şimdiki hukuki yapıda birtakım değişikliklerin yapılmasını beklemek ya da ülkenin politik ortamına bakarak, örneğin Mart sonundaki yerel seçimler, Kasım'daki cumhurbaşkanlığı seçimi vb. gibi politik olayların takvimini gözetmek yeni zaman kayiplarına yol açacaktır. ■

► Dövdü, soğuk suyun içine yattırdı. Ama İGD yöneticisi Haluk Tan İpekçi (ortada) bu uygulamanın "peki bir şey" olmadığını söylüyor. Düşünün ki ülkemizde bu kadar yaygın, işkence kavramında da böylesine bir standart var.

İşkence standardımız...

Yurda dönen sekiz siyasi mülteciden beşiyurttaşlıktan çıkarılmış bulundukları gereçesiyle geri iade edildiler. Böylece sekiz yıl önce ontan vatandaşlıkta çıkardığını açıklamış olan rejim şimdi yurda almayarak yeni bir keyiflik örnegi veriyordu. Hem de bizzat kendisinin suçlu ilan ettiği, kişileri bir bakma sanık saymayarak.

Haklarında bilmem kaç adet gıyabi tevkif çkarıldığı kişiler, yani hukuk dileyi yargının celbetmek istediği sanıklar, polisçe "ele geçirildiği halde" yargiya sevk edilmeyordu. Böylece, ya yargının gözünde sanık olanlar içerenin gözünde sanık değil diller ya da devletin polisleri, yargının aradığı sanıkları yargından kaçırılmıştı. Üstelik de kendileri yargılanmak istedikleri halde.

Yurttaşlıktan çıkarılmış olanlar ise gözaltına alındılar. Tabii ki, gözaltı süresinde sanıklara kötü muamele yapılmıştır. İKD davası sanıkları beraat ettiği içintutukluluk kararı bir üs mahkeme tarafından kaldırılmış İKD yönetim kurulu üyesi Yüksel Selek ile tutukluluğu devam eden Makina Mühendisleri Odası İstanbul Şube Başkanı Nurettin Yalçın'ın avukat Bahri Belen, müvakkillerine siyasi şube işkence yapılmadığı için "ilk kez siyasi şube polisine teşekkür ettim" diyor. (Türkiye Postası, 16.12.1988)

Gene aynı gazetenin verdiği habere göre, Ankara'da dört gün gözaltında tutulan İGD yöneticisi Haluk Tan İpekçi, DGM'ye getirildiği sırada avukatlarına işkenceyi kastederek "peki bir şey yapılmadı"ğini söylüyor.

Ankara Emniyeti'nin ve DAL'ın kendisine ne yaptığına ise İpekçi, serbest bırakıldıktan sonra Cumhuriyet muhabirine söyle anlatıyor:

"Gözlerim bağlı olarak getirildiğim emniyyette dört gün boyunca sorgulandım. Dövdüler, çırılçıplak soydular, soğuk suyun içine yattırdılar. Kaba dayak attılar, uykusuz bıraktılar. Bunu sürekli uyguladılar. Esas olarak da TBKP üzerinde duruyorlardı. Ben kendilerine İGD yöneticisi olduğumu, 141 ve 142. maddelerin kalkması için mücadele ettiğimi, Türkiye'de yasal bir komünist partisinin kurul-

masını desteklediğimi, bunu doğru bulduğumu söyledim. Zorla bana kabul ettirmek istediklerini ise ettirsem bile savcılık reddedeceğini söyledim. Buna rağmen ifadeyi kendi istedikleri gibi tanzim ettiler. Nitelik bu ifadeleri savcılıkta reddettim." (15.12.1988)

Öyle bir Ülke düşününüz ki, yukarıda anılan uygulama "peki bir şey" sayılmıyor ya da bir kentin, siyasi polisi işkence yapmadı diye bir hukuk adamından teşekkür alıyor.

Sadece bu iki örnek bile, Türkiye'de işkencenin işbaşındaki rejim tarafından ne denli yaygınlaştırıldığını, şiddetlendirildiğini ve olağanlaştırıldığını, toplumumuzdaki işkence kavramının ise yerli standartlara göre şekillendirdiğini kanıtlamaya yetiyor.

Nitelik, bu anlayış, Yüksel Selek'in bir sözünde de kendisini gösteriyor. Selek, basında yansıyan bir konuşmasında yurdımdaki politik göçmenlerin "işkenceden cekindiği için" yurda dönemediklerini söylemiş. İşkenceyi dışhekimine gitmek ya da ameliyat olmak gibilerinden bir "korkmak" ya da "korkmamak" sorunu diye algılarsanız işkencelerde de, daha çok "korkulacak uygulama" hakkını tanımış olursunuz. Keza, sorun korkmak-korkmamak ise, hiç merak edilmesin, rejimin elindeki korkutma araçları işkenceden de ibaret değildir. Örneğin, günün birinde siyaseti de içeren bir af yasası çıkar veya 141-142-146 nolu ola kalkar, diye bilinmediğin bir zamana kadar hapisanece yatrıya kabul etmek de korkmak-korkmamak endazesine vurulabilir. Öyle olunca da, "işkence yapmayın, az hapis yatarın" gibilerinden ricalar ortaya çıkar.

Oysa işkence ya da siyasi nedenlerle hapis ne bir korkma-korkutma meselesi, ne de Avrupa-ya, dünyaya rezi oluyoruz, ulusal onurumuz çöneniyor gibilerinden rejimin AT sevzasına seslenme sorunu.

Bu nedenle, insan hakları ve politik değerlendirmeler konusunda görüş beyan edenlerin, özellikle başkaların adına konuşurken, daha dikkatli olmaları gereklidir. ■

T

Sadun Hoca'ya mektup

1980'den bu yana sekiz yıl geçti. Emin olun ki siyasi hareketimizin bütün öğelerinin yasal arenadan uzaklaştırılması yeni bir yitik kuşağa maloluyor. Çalışan insanların genç çocukları sosyalizmle tanışmadan yaşıyorlar.

Sevgili hocam,
İktisat profesörü olduğunuz ve binlerce öğrenci yetiştirdiniz için, ne çok insanın size "hocam" diye hitap ettiğini biliyorum. Ve her öğretmene nasip olmayacağı bir biçimde bu kelimemin nasıl da sevgi yüklü olduğunun farkındayım.

Ben de size hocam diyorum hep. Oysa Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde okumadığım için ne yazık ki İktisat derslerini sizden almadım. Ama siz benim için ve elbet SBF'deki sosyalist öğrencileriniz için, çok başka bir anlamda, çok daha sevgili bir hoca oldunuz. 1966'da TİP'e üye olmadan önce adınızı duyardım, sizi bazı açık oturum ya da konferanslarda izlemiştim. Çok duru bir manbida, sakince soruların özünü gösterirdiniz. Hiçbir şey sakınılmazı bozmadınız. Galiba 1969'da, ODTU'de yapılan bir açık oturumda, öğrenci devrimciliğinin ham tavıyla, size çok ağır bir söz atmıştı denkisiniz bir.

"Babandır!" derken yine çok sakindiniz.

Daha sonra siz yakından tanıdım. Parti içi seminerlerde, sohbetlerde siz dinledim, size sorular sordum, sizden çok şey öğrendim.

Hayır, sadece sizden öğrendiklerim için hocam değildiniz. Bunun belki biraz mistik bir anlamı da vardı. Sizler, büyük bir bağıllık duyduğumuz partinin yöneticileriyiniz. Siyasi insan olarak yeniden doğduğumuzda siz ve yakın arkadaşlarınız siyasi ebeveynleriniz olarak gördük.

Bizim genç kuşağıımızın romantizmi içinde sosyal mücadeleyi fala "kişiselleştirdiğimiz" de sanıyorum. Belli nesnel koşular ve belli bir tarihsel birliğimin uygun özelliklerle buluşması durumunda kişisel rolu kendini gösterebileceğini pek değerlendiremiyorduk, o zaman bizim için her şey sizlerle başlıyor, sizlerle bittiyor.

Herhalde bu yüzden, 1968, 69 ve 70'te gelişip tırmahanın dağınıklık sürecinde sizleri fazla kusurlu bulduk. Sinan Cemgil deeda öldü. TİP'te yetişen yeni kuşak youlunu aramaya başlamıştı.

1972'de Marmak'ta buluşuncaya kadar sizin göremedim.

Her zamanki sükunetinizle üst ranzada otururdunuz. Koğusta koştururan gençlerin, her küçük konuşuyu bir "devrimci durum" ciddiyetiyle ele alışını mütebessim izlerdin. Yerinde müdahalelerle soğukkanlılığın geri gelmesini sağlamaya çalıştık.

1980 sonrasında yine hapisteydiniz. Sizi, ranzada oturan halinizde gözümde canlandırdım ara sıra.

1970'li yıllarda, yetiştirilmesinde büyük payınız olan kuşak sizden daha büyük bir siyasi etkinlik bek-

liyordu. Belki de siz, iradeci olmaktan çok nesneli karakterinizle aynılıkların ufku daraltan karmaşasının dağınımasını, esas olana yonelecek koşuların oluşmasını gözleterdiniz. Bilemediyorum.

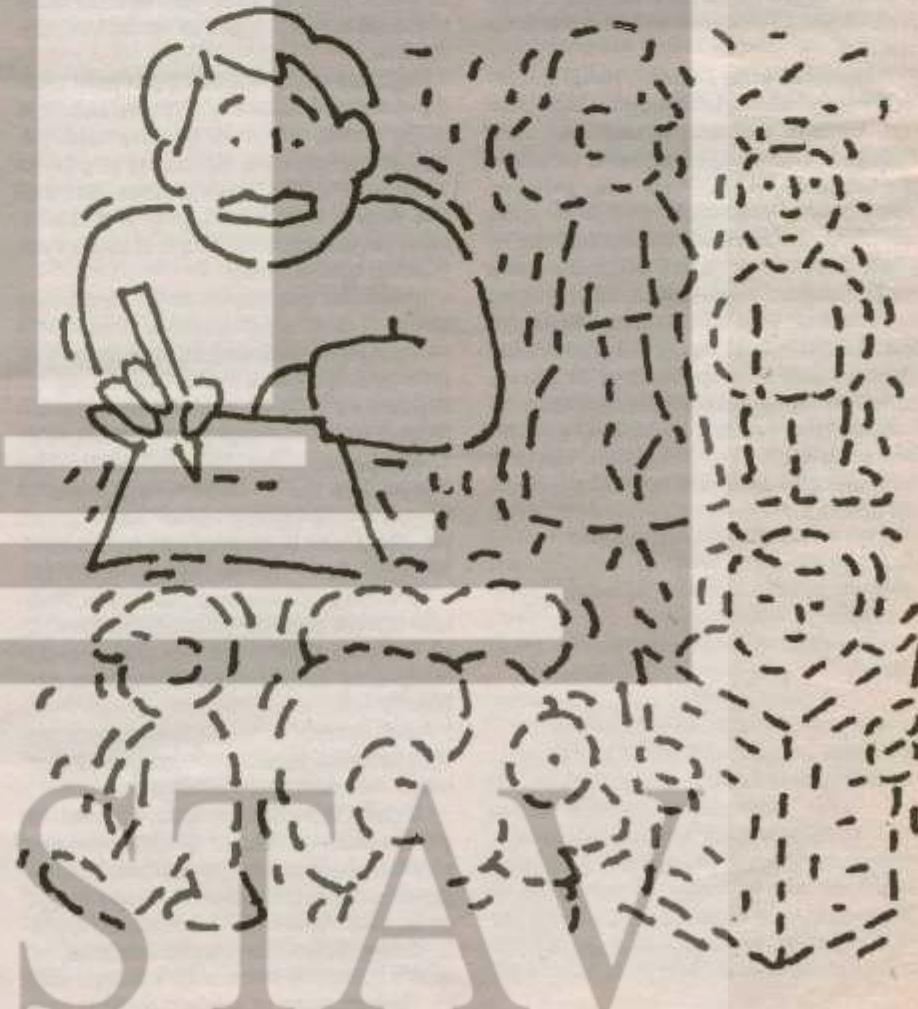
Bu yıllarda ilişkin olarak size yöneltilebilecek esas eleştiri, sosyalist hareketin birliği konusunda göründür bir çabada bulunmamanızdır sanırım. Ama belki de bu çabanızı etkili olacağı zamanı bekliyordunuz. Yine bileydim.

1980'lerde birlikte siyasi birlik hedefi daha reel bir hale geldi. Birlik arzusu tüm sosyalistlere yayıldı. Bazi iddiacı tutumlar yattı. Hatta birlik konusunda, halen de süren adımlar atıldı. Bu adımlar yükten desteklediniz. Kapsamının genişletilmesi için çaba sarfettiniz.

Birlikte yaşadığımız geçmişin detayları uzakta kal-

dıkça, sosyalizmin toplumdaki meşruyeti ve günümüzün kadrolarını yetiştirmesi açısından dönemin önemini anlaşıldıkça, bu sefer romantizmden uzak bir biçimde, gözümüzdeki değerimiz daha da artı, duyayılmış, en kıdemlimiz olarak oynadığını ve oynayacağınız rolin önemini daha da anlaşıldı.

Ama elbet sorumluluğunuza da arttı. Sizin sözünüz herkesinkinden daha etkili olduğunu için, herkesinkinden daha doğru olmalı. Sosyalist hareketin yasallık, birlik, siyasi program gibi sorunlarının çözümünde ağırlığınızın büyük önemi var. Hareketimizin kısa ve orta erimdeki kaderini etkileyebileceğinden, üzümüzdeki ağırlığınızı çok büyük bir dikkate kullanmanız gerekiyor. Görüş'ün geçen sayısında "Yasallık ve tuzak-

lar..." başlıklı yazınızda şöyle diyeğini yazısınız: "...eğer siyaseti iktidar komünist partisine müsaade etmek gereğini duyarorsa, ondan bunu yarım yarmalak değil, bütün gereklerini yerine getirek yapması talep edilmelidir. Bunun anlamı, komünist partinin serbestçe kurulup çalışmasına elverişli koşullar sağlanmadıkça komünist ya da ona benzer herhangi bir parti kuruluşuna girişmenin doğru olmayacağıdır."

Hocam,

Size bu mektubu yazma ihtiyacını işte bu altını çizdiğim satırlarınız yüzünden duydum.

Anlaşıyor ki ceza kanununun ünlü maddeleri kaldırılmadan önce, bir yasal parti kuruluşuna kapımı siksık kapatıyorum.

Hatırlarsınız, sizin de hazır bulunduğu bir toplantıda, bizim kırk yaşılarını süren kuşağımızla, sizin altmış yaşılarını süren kuşağıınız arasında bir "yitik" kuşak bulunduğu ve bunun, siyasi hareketimizin 1950-1960 arasında yaratıldığı boşluktan ileri geldiğini söylemiştim. Örgüt olmadığı için siz yasete doğamayan bir kuşaktı bu. Eksikliğini her zaman duyduğumuz, duyacağımız bir kuşak.

1980'den bu yana sekiz yıl geçti. Emin olan ki siyasi hareketimizin bütün öğelerinin yasal arenadan uzaklaştırılması yeni bir yitik kuşağı malduyor. Toplantılarımıza daha çok, orta yaşı insanlar geliyor. Genç İşçiler, Öğrenci gençlik, çalışan insanların genç çocukları sosyalizmle tanışmadan yaşlıyor.

Halk, halk olarak siyasi alternatiflerini yasal biçimde varolan partiler arasında arıyor. Yokluğumuza öylesine alıştıyor ki korkarım varlığımızı arayan da giderek olmayacak.

Herhalde siz bu örgütlerin dönenin, 1990'lı yılların ortalarına sarkmasından endişe etmiyorsunuz. Sanırım 141-142. maddelerin kaldırmasının "eli kulağında" olduğunu düşünüyorsunuz.

Eğer böylese bu yargınızı nelere dayandırığınız öğrenmek hakkınız değil mi?

Son sekiz yılda sindirilmiş, dağıtılmış, depolitize edilmiş halkın güçlerinin bu demokratik mevzayı kazanacak durumda olmadığı konusunda hemfikir olduğunu sanıyorum.

Benim için hep referans noktası olan şu satırları Yeni Düşün'ün Haziran 1987 tarihli sayısında yazmıştım.

"Demokratideşmenin önündeki temel engel sermaye sınıfının çıkarlarındır. AT (Avrupa Topluluğu) bu sınıf üzerinde baskı yaparsa demokratideşme süreci hızlanabilir. Ama AT de sermaye sınıfının çıkarlarının ağır bastığı bir topluluktur. Böyle bir topluluğu hükümetlerinden (halklarından değil) Türkiye deki sermaye çıkarlarına ters bir tavır almamını beklemek pek akla uygun olmaz.

"AT esnek bir kuruluşur. Her üyesinin mutlaka eşit statüde olması gerekmek. Bu nedenle, zaman içinde 'Doğu ülkeler için geçerli' üniversite diplomaları verdikleri gibi, 'Türkiye için geçerli' az demokratili özgün bir üyelik biçimi de oluşturulabilir. Onun için biz Türkiye olarak kendi ismine bakalım. Bu yolda yürürken AT'den de yardım görürsek elbette seviniriz."

O halde 141-142'yi kaldıracak ölçüde bir demokrasi dinamizminin AT'den kaynaklanmayacağı konusunda da müttelikiz demektir.

Geçen yılın ve Özal'ın demeçleri kahyay. Dikkat ederseniz hep diplomatik geziler sırasında ve rüyalar.

Değerli hocam,

Aziz Çelik'i tanırsınız. Kristal-İş'in eğitim dairesi

sini yönetiyor. Ağustos ayında Ankara'da işkence gördü. Türkiye'nin İşkenceye Karşı Uluslararası Sözleşmeyi imzaladığını hatırlattığında kendisine "Onu Dışişleri Bakanlığı imzaladı, biz içlerine bağlıyız!" yanıtını verdiler.

Ancak bir siyaset bilimci bu kadar doğru bir teşhis koyabildi. Aynı rejimde birleşen iki politika, biri disa, diğeri içe yönelik...

Üstelik, Osmanlı "devlet etme sanatını" bilsiniz. Yapamış gibi görünüp yapmamak. İşkence sözleşmesini imzalamak, İşkenceye devam etmek. Türkiye'yi Lahey Adalet Divanı'na şikayet eden ülkem, demokratik adımlar atacağı konusunda söz verip "Dostane çözümü" ulaşmak ve infaz yasasındaki % 10'luk bir iyileştirmeyle işi geçiştirmek. Onlar da biliyorlar "AT'nin sermaye sınıfının çıkarlarının ağır bastığı bir topluluk" olduğunu.

Demeçlerinin ardından kullanılanageldikleri iki sözcüğü de hatırlıyorum size, "zaman gelince".

Bu "zaman" ne zaman gelir dersiniz?

Düzen yapraktan ürküp zıplayan burjuvazımız gönüllü rızasıyla ne zaman razi olur demokrasiyi gerçekeştirmeye, 141-142'yi kaldırımıya?

Kahveci, konunun "1990'lı yılların gündeminde" olduğunu söyledi. Evren ve Özal da "zaman gelince" diyor. Çıksa çıksa bir "Osmanlı çözümü" çıkacağına inansam da bir genel seçim sonrasında kader bekleyelim mi?

Açlık grevlerini "şiddet eylemleri" sayan, İnönü-Baykal ikilisini yine destekleyelim mi? Ya da rejim karşıtı partilere oy verme çağrısında mı bululalım yine?

Oysa biz, en geniş Marksist yelpazenin birliğini, oluşturacak bir yasal partide sağlayabiliriz.

Varolanan tek bir partide kaynaştırıp hemliğimizin partisini yaratabiliriz.

1960'larda TİP'in verdiği demokrasiyi genişletme mücadelesi, bu sefer kazanma mücadelesi biçiminde gerçekleştirilebilir.

Emekçilere ekmeke özgürlük arasındaki bağı gösterip onları demokratik hakların aktif savunucusu haline getirebiliriz.

141-142'yi kaldırıracak esas dinamizmi yaratırıız.

Demokrasiyi kazanıp bu maddeleri kaldırıboruz. Sevgili hocam,

Bunlar kolay olmaz biliyorum. Kolay hiçbir şeyin olmadığını da biliyorum.

Ama değil sekiz yıl, sekiz gün bile, olabilecek en geniş kitleye sosyalizmin sesini duyurmaktan uzak durmaya hakkımız yok. Bunu da biliyorum.

Bunları sizin bildiğinizde biliyorum.

Acaba "Buda" kadar sabırı olsak her zaman doğru mu? Evet, tarihin ve zamanın akışı içinde insanlıklar karanca kadar ufak. Ama bu koşulsuz karanlıklar sağlıyor gelişmeyi. Bünyan'da Nazilli'de, Kartal, Tarsus'ta kolları sıvamak için bekleyenler "yetti artık" diyor. İştirmanız gereklidir.

141-142 maddeler örgütlenmenin önünde her zaman bir engel olmuştu.

Şimdilik bu ek olarak kalktı-kalkıyor beklenenleri de yeni bir engel oluşturuyor.

Saygıyla, sevgiyle, kucaklıyorum siz,

AMAC'tan haberler...

yeni kitaplarımı...

Politik Göçmenler

Hazırlayan: Ahmet Abakay, Önsöz: Haluk Gerger, Cüneyt Başbuğ, Oya Baydar, Yavuz Çizmeci, Ayşe Coşkun, Kemal Daysal, Melike Demirağ, Tarık Ziya Ekinci, Aydın Engin, Halit Erdem, Ahmet Erol, Gültækin Gazoğlu, Sadık Gelir, Haluk Tan İpekçi, Ahmet Kaçmaz, Mehmet Karaca, Zeki Kılıç, Zülal Kılıç, Cemal Kiral, Beria Onger, Yaşar Özcan, Aydın Şenesen, Yücel Yeşilgöz, Şanar Yurdatapan.

3800 lira

bir çağdaş öncü: Namık Kemal (1888-1988)

İlhan Selçuk'un önsözüyle, Fakir Baykurt, Server Tanilli, Nermine Menemencioğlu, Irène Melikoff, Paul Dumont, Serol Teber, Demir Özlu (Namık Kemal'in ölümünün 100. yılında bir kitabı.)

1750 lira

Nasıl Bir Eğitim İstiyoruz?

Server Tanilli (15 günde ikinci basım)
2500 lira

SBKP 19. Konferans Belgeleri

4400 lira

Diyalektik Materyalizm Nedir?

4800 lira

Ekonomi Politik Nedir?

4800 lira

AMAÇ Çatalçeşme Sk. 15/1, Cağaloğlu, İstanbul/522 11 96

amaç aydınlatma d.r...

USTAV

YOL AYRIMINA DOĞRU...

21. yüzyılın eşiğinde, Marksizm, tipki yüz yıl öncesinde olduğu gibi yeni bir yol ayrimına mı gidiyor? Öyle sanıyorum. Ama yol ayrimı diye gördüğümüz noktadan yeni ve üstün bir sentez çıkmaması için hiçbir neden yok.

Dünyamız kaç milyon yaşında? Ya da kaç milyar? Ve daha kaç bin, kaç yüzbin, kaç milyon, kaç milyar yıl yaşayacak?

Evrende, sadece saman yolunda 2 milyar günde varsa eğer, sonsuz küçüklerle sonsuz büyük arasında nerede duruyor insanlık? Bir amaç mı, bir rastlantı mı ya da her şeyi var eden tek gerçeklik mi hayat ve bilinc?

Ya insanın yaşı kaç? Daha kaç bin yıl, kaç milyon yıl yaşayacak? Nesi tükenmesse, yaşayabilirse, nasıl bir insan olacak yüzbin yıl sonrasıının insanı?

Bu bilinmezlerin, bu büyüklüklerin, bu insan aklının hâlâ açıklayamadığı soruların ortasında, "kalıcı", "mutlak", "değişmez" türünden kategorî ve kavramların, bilimin değil, dinin; kavranabilir gerçekliğin değil, metafiziğin öğeleri olduğunu açık.

Marksızın bir bilim olma iddiasındaysa ve gerçekten de öyleyse, kendi değişimlerinin de içinde taşıyor demektir. Marksızın, insan, özü itibariyle bildigimiz insan kaldıkça yaşayacak yani, insana kendi kaderini tayin edebilme, kendini ve olanaklılarını sonuna kadar geliştirebileceği bir gerçek uygarlık

dünyası kurabilece bilincini ve yöntemini vermiş olması ve bu uzun yolu ilk adının ne reye, hangi yöne doğru atılacağını göstermiş olmasıdır. Marksizm, bunun dışında, her gerçekliğin somut duruma, somut zamana, somut yere göre değişimlerin olduğunu öğretisiştir. Örneğin, bugünden, özellikle teknolojinin gelişmiş olduğu Batı'da, kafaları çok kurcalayan ve biraz da moda olan "üretimi robotların yaptığı bir dünyada artı-değer kuramının geçerli olup olmayacağı" sorusuna, "geçerli olmayacağı, çünkü artık başka bir teknolojik düzeyin, başka bir sosyo-ekonomik formasyonun, başka toplum yasalarının, geçerli olacağı" cevabını verebilen öğretidir.

Bir gün, Marksızın aşılmış olacağını, ama

Marksızın dünyayı ve insan açıklama yönünden, felsefesinden hâlâ yararlanılacağını; çok daha ilerde, dünyanın ve insanın bambaşka bir dünya ve insan olacağı kadar ilerde bir gün ise, Marksızın de bütünüyle aşılacağını düşünüyorum.

Bir ilahî uyum değil de çok yüksek düzeyde bir fiziksel-diyalektik sentezin sonucu ve devamı olan evrenimizde, bir gün beklenmedik bir tabiat olayı meydana gelebilir. Örneğin yörüngeinden çıkan bir gezegen dünyamıza çarpabilir. Örneğin karşılık çekim denelerinde bir kaçak, bir ayarsızlık meydana gelebilir. Örneğin, dünyamızı çevreleyen ozon tabakasında, sadece insanlığın suyu olmayan bir nedenle dunyanın sonu olabilecek bir kara delik açılabilir. Teorik olarak hepsi mümkün kündür bu "kıyamet"lerin. Ve bu kıyametlerin tümünün karşısında, dünyada yaşayanların tümünün kaderi ortaktır. "Global" in de "global" idir bu sorular ya da bu olasılıklar...

1870-1895 arasında, Marksist olsun olmasın sosyalistler, hele de Marksistler devrimin bir on yıl işi olduğunu inanıyorlardı. "Ben görmesem bile çocuğum göreceğ" sözü ve düşüncesiyle insanları güç bir savaşım içinde ayakta tutan Paris Komünü bile umut kuran değil umullara umutlar katan bir yeniliği oldu.

1890'larda, kapının hemen önünde saman devrim henüz gelmemiştir. Bir yüz yıl değişiyor, 19. yüz yıl, 20. yüz yıl dönüştürüyor. Kapitalizm artık eski kapitalizm, dünya eski dünya, işçi sınıfı 19. yüzyılın ilk yarısının işçi sınıfı değildi. Barikatlıarda savaşılmış ve barikatlar terkedilmişti. Binlerce, yüzbinlerle so-

kaklara, meydanlara çıktımış, ölümmüş, acı çekilmiş, partileşilmiş, sandıklara gitmiş, milyonlarca oy alınmış, parlamento kürsülerinden konuşulmuştu. Ve devrim bir türlü gelmiyordu.

Bernstein çıktı. 19. yüzyıl tam bitmek üzereyken, Bernstein devrimin neden olamayacağını, kapitalizmin gelişme süreci içinde işçilerin "zincirlerinden başka kaybodecek şeyler" kazandıklarını öte yandan burjuazinin kimi "devrimci lafazanların" adlandırdıkları gibi "gerici bir blok" olmaktadır çıktı, işçi hareketinin iktidarı "fethetmesinin" ve "proletaryat diktatorluğu"nın olansızı ve gereksiz olduğunu, devrimci sosyal demokrasinin "demokratik-sosyalist bir reform parti"ne dönüşmesi gerektiğini, "bugüne kadar yaptığı tüm büyük ilerlemelere rağmen, işçi sınıfının henüz iktidarı alacak kadar olgunlaşmadığını", "zaten kapitalizmin şu gelişme sürecinde böyle bir iktidar değişimine de gererek kalmadığını" hem de çok parlak bir biçimde anlattı. 20. yüzyılın hemen başında, işçi hareketinin içindeki en büyük ayrılma, Marksizmde ilk büyük yol ayrimı başlıdı. Bundan 6 yıl sonra, 1905'te, Rusya'da devrimin provası; 1917'de ise, devrim gerçekleşti.

Bugünlerde şu üç soru etrafında derin ve uzun düşünmemiz gerektiği kanıstdayım:

Dünyanın gidişatı, teknolojinin ve toplumun gelişmesi ne yöne doğru ve ne kadar hız olursa olsun, Marksızın temel kategorileri daha bugünden aşılmış mıdır? Çelişkiler uyma dönüştür; gelişme, Marksızın diyalektik inkârından doğacak yeni bir teori veya teorisizlik düzeyine varmış mıdır? Soruya başka türlü sorarsak, "global" sorular ve "glo-

balın de globali" olasılıklar var olmakla birlikte, -ve bunlar var olduğu için- dünyamızda, bazen yumuşak ve sinsi, ama çoğunlukla en çıplak ve kaba biçiminde sınıf savaşını sona ermiş, en azından yumasamış midir?

İkinci, Güney Afrika'da en doğal hakkı olan yaşama hakkını talep ettiği için idam hücrende bekleyen kara derilinin; Türkiye'de işkence odasında ölmek üzere olmanın; Filistin'de bir yurt edinmek için savaşan 14 yaşındaki çocuğun; Eritre'de açıktan ölmekte olan bebeğin; New York'da çöp tenekelerini karıştırmanın; Sili'de diktatöre karşı gösteride vurulanın; İspanya'da genel greve çıkanın; ki-saca 4,5 milyar sayılan dünyamızın en azından 3,5 milyarının bugünkü ve yarını yakıcı somut sorununun, en çıplak biçimde "insan" sorununun, acil cevap bekleyen çözümlüyle yeri bir düşünce ve felsefeyi oluşturma arasındaki bağ nasıl kurulabilir? Başka bir deyişle, günün gerçeği ve günün savaşımı, en haklı ve doğru bile olsa, tek tek insanların ve ülkemizin bugünkü somut sorun ve ihtiyaçlarına etkili cevap getirmeyen bir teori arayışına, bu arayışı baltalamadan, aksine zenginleştirerek nasıl bağlanabilir?

Üçüncü, Bernstein'in, Marksizm yorumu, Lenin'inkinden daha mı doğrudu? Bernstein'in, kısa süre içinde bekledikleri devrimin bir türlü gerçekleşmemesinden umutsuzluğa kapılmış bir Marksist kuşağına sorularına ve anlaşılmaz umutsuzluklarına cevap olan teorisini, yüz yıl sonra, sosyalizmin titkamlıklarını yaşamış, bunda sorumluluk payı olmuş bir kuşak tarafından, özü ve soruları aynı kalarak yeni bir biçim ve söyleme ele alınıyorsa, sadece "erken öten bir horoz" muydur Bernstein'lık ve revizyonizm?

Bu soruların ve bu temel sorunların getireceği ikincil soruların tümünü, korkusuzca, iç ve dış sansürlere pabuç bırakmadan, önyargılardan, kafa darlıklarından, papağanlıktan kurtulmuş olarak ele almamız, sorgulamamız, tartışmamız gerektigine inanıyorum.

21. yüzyılın eşiğinde, Marksizm, tipki yüz yıl öncesinde olduğu gibi yeni bir yol ayırmaya mı gidiyor? Öyle sanıyorum. Ancak, günümüz koşullarında ve yüz yıllık deneyimin ışığında, bu yol ayırmadan, insanın uygarlık çağına geçişinin teorisinin ve biliminin

önümüzdeki yüzyılın pratiğini aydınlatacak yeni bir niteliğe varacağından dehşetli umutluyum. Yol ayırmayı diye gördüğümüz noktadan yeni ve üstün bir sentez çıkılmaması için hiçbir neden yok. Aksine, bu yeni sentezin bütün ön koşulları hazır, daha da gelişecekt...

Bu dağınık, uçkun, taslağın haliinde düşunce ve sorular arasında, su günlerde kafamı feza halde kurcalayan, benim için one çakan soru, Türkiye solunun, Türkiye sosyalistlerinin, devrimcilerinin, Marksistlerinin, böyle zorlu, çalkantılı bir dönemi nasıl karşılaşacakları; bu dönemde, rüzgârların önünde savrulmak sizin kendi yerimizi nasıl belirleyeceğimiz; dünya ve tarih çapındaki bir düşüncede oluşumuna katkımızı nasıl yapabileceğimiz; ve kendimizin, kendi ülke ve halkın baskısı, sömürüye, ezilmeye, ezmeye karşı mücadeledeinin bir adım ileri atması için, nasıl, hangi araçlarla savaşabileceğimiz...

Birçoğu çok yaratıcı, umutlu ve güzel olan düşünce pırıltıları arasında, yaşayacağımız dönemin derin çalkantısına ve cevap bekleyen sorularına cevap getirebilmekten uzak iki ana çizginin var olduğunu biraz ırkerek düşünüyorum.

Birincisi, su güneşim altında yeni birşey olmadığına inanan ve düşünlmemi, sorgulamayı, gereğinde değişmemi kâfirlik sayan, kendi daracık çemberini aşmaktan korkan, o daracık çemberin sahte rahatlığını yaratıcı bir huzursuzluğa tercih eden bir çizgi...

Digeri, henüz taslağın haliinde ortaya atılan kimi düşünceleri, eski alışkanlıkla, kendi akılının, kendi somutunun süzgeçinden bile geçmeye ihtiyacı duymadan, yeni bir amentti olarak benimseyen, yeni şablonlar olarak tekrarlayan; dün "kâfirlik" sayılıp afaroz nedeni olabilecek düşünceleri bugün hiçbir derin çözümlemeye, düşünme sürecine bile ihtiyaç göstermeden, bir bucalemün rahatlığıyla be nimseyiveren bir yapı...

Bu çizgilerin, bu yapıların çemberinin insanı, hele de sosyalist insanı, hele de Marksizmi, sosyalizmi kuşastırduğuna inanıyorum.

Sarsıntı, kimi zaman acılı, güç arna sonunda ışıklı ve umutlu olacağını düşündüğüm önmüzdeki dönemi, ülkemize ve dünyaya katkı, yaratıcı, geliştirici, ilerletici biçimde

yaşamanın olağası nedir peki? Bu soru üzerinde çok kafa yormalıyız ve geç kalmadan davranışmalıyız diyorum.

Önümüzdeki döneme sağlam girmenin, kişi olarak ve hareket olarak bu dönemi en kazanımlı, en az kayıplı, en verimli yaşamın tek yolu, tek çaresi, sosyalizmin bugünü ve geleceği tartışmalarının bile, geniş bir özgürlük ve düşünce üreticiliği ortamında, içine taşınableceğ bir örgüt... Farklı düşüncelerin, amaç birliği olan insanların en değişik görüşlerinin bir platformu olabilecek; düşünmeyi küfür sayanlarla, düşünmemeyi erdem sayanlarla içinde gelişecekleri, değişecekleri ve yaratıcı düşünceye yaklaşabilecekleri, hepimizi derinden etkileyebilecek, eğitecek bir örgüt... Bu arada günümüz savasının gereklerini yine getirecek, kitlelerle günün birlik savaşım içinde buluşacak, bağlaşacak, onlarla birlikte yürüyecek bir örgüt...

Böyle bir derin yeniden yapılanmanın, böyle geniş bir birliğin, eski örgütlenmeler veya eski örgütlerin yeni birleşmeleri temelinde olmayacağına; niyetler ne kadar iyi, has ve birlikçi olursa olsun, nicel değişimlerin örgüt yapı ve anlayışında nitel değişimler getirmeyeceğini düşünüyorum. Sözünü ettigim ve geniş kadroların hayali ve umudu olduğunu bildiğim böyle bir yeniden yapılanmanın önünde, ancak büyük özverilerle aşılabilecek öznellik engelleri bulunduğu, bu öznellik engellerin kişisel olmayı çok aşip adeta tarihsel diyebiliceğimiz köklere dayandığını biliyorum.

Yine de, yazımın başında birkacını gelişigüzel sıralayıverdiğim kimi soru ve düşüncelerin önem ve derinliğini, önmüzdeki yol ayırmayı, geliştirilmeye çok muhtaç olan örgütsel yeniden yapılanma önerisini geliştirip gerçekleştirmekten başka çıkarımız, umarımız yok gibi geliyor bana. Önümüzdeki dönemin dünya çapındaki sorunları, hareketimizin tarihinin parçası olan bölümlerini ve dağınıklığı bu defa, "dağılp yok olma" sınıruna getirebilecek boyutlarda... Şu önmüzdeki on yıldır ölçulen kısa dönemde, bir büyük ve geniş örgütsel yeniden yapılanma dışında, her türlü baş çekme eğilimleri geçici gelişmelere kapılıp "ben yaparım" cılgı uygulamaya sokma girişimleri örgüt ve grup söylemlerini yeni bölütmelere, yeni dağınıklıklara, yeni güçslülüklerle ve eylemsizliklere yol açacak. Bu "genel doğru", dünya sosyalizminin bugün verdiği noktada ve kendini sorgulama ortamında Türkiye koşullarıyla birleşince, bir "özel tehlike" haline geliyor. Bu tehlikeyi önleyelim, önenmenin yollarını birlikte araştırmaya vakit geçirmeden başlayalım, diyorum. ■

**Önümüzdeki yol ayırmını
görebiliyorsak, çok eksik,
çok taslağ,
tamamlanmaya,
geliştirilmeye çok muhtaç
olan örgütsel yeniden
yapılanma önerisini
geliştirip
gerçekleştirmekten başka
çıkarımız, umarımız yok
gibi geliyor bana.**

TAV

MARX KEŞKE YANILMASAYDI

İşçiler, en azından yüzelli yıllık kendi tarihleriyle, Marx'in pek çok varsayımini doğruladılar ama, bir tek yönden onu yanılttılar.

Marx'in düşünce sisteminin entelektüel kökeni, insanlığın verili bütünü düşündesini içerir.

Marx dünyanın değiştirmesinden, verili maddi yaşam tarzının ve olmuştu bütün insanlık bilincinin dönüştürülmesini anılar. Bilincin dönüşmesi bilincin dönüştürmesidir Marx'ta.

Marx'in düşüncesi spekulatif bir tarih kurgusu değil, çözümlemeydi. Bu nedenle Marx işçi sınıfına değil, bilimsel çözümlemesinin sonuçlarına, bu arada işçi sınıfına da, bu çözümleme içindeki yeri ve konumu ölçüünde güvenmektedir.

Başa türlü olamazdı; çünkü Marx "Düşün acı insanlık ile ezmış düşünen insanlığın varlığını" esas alıyordu. Marx'in düşünce sisteminin başlangıç noktasında felsefeyi bulunuor olması bu nedenle rastlantı sayılabilir. Marx insanın tekamülün güveniyordu. Tabii Marx, spekulatif felsefeye karşı "silahlı bir felsefe" çıkarıyor, felsefenin silahını işçi sınıfında bulacağını düşünüyordu. Ama işçi sınıfı ancak "felsefeyi gerçekleştirebilirse" felsefeye silah olabildi. Bu noktada Marx işçi sınıfının entelektüel bir gelişme göstereceğini varsaymak zorundaydı.

Zorundaydı çünkü Marx'in çözümlemesinin sonuçları arasında geleceğin öncüsü misyonunu üstlenmiş olarak gözükken işçi sınıfı olumsuz bir kategori idi. "İnsanlığın kurtuluşu" düşüncesiyle ilgilenen birinin "insanlığına hastamam yitirmiş olma" durumunu yaşayan bir sınıfın insanlığı kurtarmasını beklerken duyduğu çelişkiye Marx'in duymamış olduğu düşünülemez.

Gerçi Marx bu çelişkiyi kendi felsefesi içinde çözmeye başarmıştır. İnsanlığını tıstamam yitirmiş durumda bulunan işçi sınıfının kendi insanlığını kazanması durumunu, insanın kendini yeniden ve gerçekten kazanacağı durum olarak yorumlamıştır. Ama bu ileri düzeye insani bir yetkinlik noktasıdır ki, entelektüel güç olmaksızın, sadece kas gücüyle oraya ulaşamaz. Marx'a göre işçi sınıfının "toplum dışı" sefil durumu, onda bilinen mülk edinme tarzına dönük - geriye dönük - bir istek uyandasının nedeni olmayacak, bu durum öteki insana insani bir gerekşimde duymayı kamuya edilen bir bağlantı işlevi göreciktir. Yani işçi sınıfı sivil toplumdan ger-

çek insanı doğaya kovulmaktadır.

Dünyayı tanımaksızın onu değiştirmeye kalkışanların yarattıkları trajedi bir yana, bu teorik olarak da imkânsızdır. Marksist kavramların derinliği bu nedenle çoğu zaman güncel politik algılama sınırları içinde gümme gitmiştir. Örneğin Marx insanın kurtuluşundan, insanın kendi doğasını insanca temellük edebileceği bir durumu anlamışken özel mülkiyetin ilgisi ve sömürünün ortadan kalkması yanlışlıkla insanın kurtuluşu sayılmıştır. Tarihin yapımı olarak ortaya çıkabilecek nice durum insan eyleminin sonuçlarından beklenmiştir; tarihin de bir ritmi olabilecegi reddedilmiştir.

Marx'in işçi sınıfına sonsuz bir güven belirtmesinden yüzelli yıl sonra dönüp baktığımızda düşünüyoruz: Acaba Marx'in işçi sınıfının entelektüel geleceğine bakış iyimser miydi? İşçi sınıfının ortaya koyduğu realite yönünden baktığımızda "evet, iyimserdi" dememiz gerekiyor. Doğru, işçi sınıfı sınıf mücadeleine ilişkin olarak Marx'in pek çok temel varsayımlını doğruladı. İşçi sınıfının öncülük ettiği veya içinde belirleyici roller üstlendiği süreçler dünyamızın cehresini büyük ölçüde değiştirdiler. Ancak, işçi sınıfının "değiştirdiği" ile Marx'in tarif ettiği "değiştirme" ne hayatın maddi alanlarında ve ne de manevi alanlarında ortaklı. İşçi sınıfı toplumunun entelektüel potansiyelini öncülük etiği değişimlere tümüyle taşıyamadı.

Bu durum, işçi sınıfının -ama tabii somutta işçilerin- Marx'ın umduğu entelektüel gelişmeyi gösteremediğini kanıtlar. Bu oyle bir gerçek ki, bütün mazeretleri de kanıttır. Yani, her şey ve bütün hayat, işçilerin bu yam gelimesin diye örgütlü, ama zaten değindiğimiz gerçek de bundan başkası değil. Bu sınıfın yazdığı ve yazacağının tarih, onun entelektüel yokluğuunu aşmasındaki açmazlardan ötürü dramatik geçiyor. Stalinizm belki de bu geceğin hem ürünlü hem de kendisi. Stalinizm dönemi boyunca adeta toplumun emek potansiyelile entelektüel potansiyelinin çelişkisi yaşandı. Bu durum uluslararası işçi hareketi için bir karakter, bir değer işlevi görür. Entelektüel olan şey sınıf entelektüel olması dolayısıyla zaten olumsuz, işçi hareketine ve Marksizme yabancı kahyordu. Stalinizm entelektüelizmi yoketti. İnsanı olan şey Marx'a göre özel mülkiyetin ilgisiyle açığa çıkmayacaktı, nitekim böyle oldu. Entelektüel gücü atılı bir toplumun diğer dinamikleri de ya hiç işlemiyor ya da çarpık işliyordu.

Stalinist siyasal kültür ve organik yapılı işçi hareketinin evrensel bütün birimlerinde ve hatta Marksizmındaki sol siyasi halkalar da etkin oldu. İşçi hareketini haklı ve ahlaki bulan aydınlar zaman zaman bu hareke-

tin cazibesi etrafında toplanıp peşinden sürüklendiler ve "arızı" gelişmeler işçi hareketinin entelektüel kapasitesinin genişlediği biçiminde yarındı. Bu entelektüel kapasiteyi kalıcı kılma çabaları Marksizm içinde kültümsenmeyecek teorik varyantlar oluşturdu. Gramsci'nin "organik aydını" Marx'in işçi sınıfından beklediği entelektüel gelişmenin gelmeyişinin bir sonucu muydu acaba?

Olanakları artıktı işçi sınıfının entelektüel gelişmesinin de artacağı belki inandırıcı olabilir. Gelişkin Batı'da işçilerin, üstelik bilimsel teknik devrim koşullarında artan hızla yozaştıkları, entelektüel açıdan daha da yapaylaştıkları biliniyor. Bu yapaylık onların haklı insan komumlardan ote, üretimdeki somut çıkar bilinçlerini dahi köreltiyor. O halde işçiler, en azından yüzelli yıllık kendi tarihleriyle, Marx'in pek çok varsayımlını doğruladılar ama, bir tek yönden onu yanılttılar.

Burada Türkîc için parantez içmanın yeridir. Türkiye sol hareketinde Marksist kavramların yaşamalı derinliği kendine yer bulamadığı için populizm, anarşizm, göçizm gibi yapay savrulmalara rastlanmıştır. Ama "uvriyerizm" gibi, "Marksizmin hastalanması" anlamına gelen savrulma, savrulma bile savılmamış, en igrenç biçimlerine kadar, doğrudan işçi hareketi içinde, işçi kimliğiyle yaşayabilmiştir.

Gene de yüzelli yılın insanın kurtuluşu yönündeki hasılatı işçilerin ürünüdür. Ne ki, işçilerin gelebildiği duruma bakarak demek mümkün ki, insanlığın kurtuluşuna daha çok var. Evet, işçi sınıfı entelektüel gelişmesini başardığı zaman insanlığı kurtaracak. Hayır, bu gelişmeyi gösteremeyecek diyen tezlerle karşı Marx'in tezi hazırlır: O halde insanlık hiç kurtulamayacak.

İşçi sınıfı sömürülüüğünü biliyor. Sömürünün ilgisi için özel mülkiyetin ilgisi gerektiğini de kavrar. İşçi sınıfı gözünün öntünde devinen dünyamın ve huna eşlik eden politikaların da farkında. Bu kadarı ortaya az çok, hatta bazen bir siyasal devrime yetecek ölçüde enerji de çıkıyor. Ama dünya Marx'in işçi sınıfının aki misyonu dayanarak ileri sürdürdüğü evrin modelinden hayli geniş aşırlarla saparak ilerliyor. Bu sapmanın pek çok tarsih nedeni var, biliyoruz. Ama acaba işçi sınıfının entelektüel tekamülü, örneğin hiç de gelse Marx'in tamlik ettiği çağdaşı umut ve rici hizyeli yüzelli yıl boyunca gerçekleşseydi dünyamız bugünkü sorunları aynen ve bu yoğunlukta yaşar mıydı?

Marx bu en haklı ve kaçınılmaz beklenidine eğer yanılmadıysa, o halde bizler yanlıyoruz demektir.

HERKESE YETER DE ARTAR BİLE!

Toplumun hiç değilse en duyarlı unsurlarına düşen, cezaevlerinde ölüm kalım kavgası verenlerle "dayanışmak" değildir. "Sonuç almak" gereklidir.

İkede bir süre önce nerdeyse iki ay boyunca insan hakları uğruna zorlu bir mücadele verildi. Bu mücadele cezaevlerinde verildi. 12 Eylül 1980 rejimin cezaevlerinde rehine tuttuğu insanlar canlarını dişlerine taktılar, öleşiye sürdürdüler kavgayı.

Peki biz, toplum olarak ne yaptık?

Birileri içinde tutuudukları koşulları değiştirmek için olmeyi göze alırsa, olmeye ramak kalasıya kavgayı sürdürürse, orda yalnız onları değil, bütün toplumu, herkesi ilgilendiren bir sorun var demektir. Cezaevleri ülke ve toplum sorunlarının örtüsüz kapaklı, gerçek boyutlarıyla sergilendiği yerlerdir. Cezaevlerinde sürdürülen koşullar ve o koşulları sürdürmedeki kasıtlı ısrar o koşullara mahküm edilenler için bir ölüm kalım sorunu düşünmüşse, bütün toplum ve toplum 82-sağlığı saldırdı altında demektir.

Oyle olduğu biliniyor. Hiç de yeni bir şey değil.

Son sekiz yıl içinde yüzbinlerce yurttaş cezaevlerinden geçirildi; insan hakları ve insani hiçe sayan muamelelere, aklı almad eziyetlere, horlamlamalara, provokasyonlara maruz bırakıldı; başta yöneticilerin doğrudan sorumluluğu altında açık ve yalan terörün dikkâtsini yaşadı. İki yüze yakın insan işkence altında öldürülüdü. Şimdi o-ayın terör "usulenezama" bağlanmak isteniyor. Tek tip elbiseye ya da sevk zincirine itirazın dum açık terörle, işkenceyle önlenebilmesinin yerini bugun insanları açlık grevlerinde ölümle itme yöntemi alıyor. Ya pes edecek sin, ya olmeyi göze alacaksin! Dün kadar açlık grevine olmeye de "izin" yoktu. Bugün var!

Olay, bu durumdan doğrudan sorumlu yönetimin başının Avrupa başkentlerini fırıldamp "Türkiye'de insan hakları ve demokrasi alanında dikkate değer ilerlemeler kaydedildiği" için aferinler aldığı bir sıraya rastladı. Avrupa başkentleri Türkiye'de "Bon pour L'orient" terakkiyle yctinmeye dünden razzalar. Cezaevlerinde olup bitenin ne anlama geldiği de onları ilgilendirmiyor. Niçin ilgilen-

dirdiği ve ne ölçüde ilgilendirmesi gerektiği ayrı bir konu. İnsan haklarına yalnız cezaevlerinde değil, hayatın her alanında vaki saldırı Türkiye'nin insanların kendisi soruları, o saldırıyı göğüsleyip pıskurtme gereği de kendi davalarıdır.

Saldırı tek tek ve topluca herkesi, bütün toplumu hedef alıyor.

Cezaevlerinde insan haklarını hiçe sayan anlaysın ve uygulamaların sürüp gitmesi bütün ülkenin koskoca bir cezaevine çevrilmesi demektir.

Bu bakımdan saldırıyla direnenin yeri hemen hemen sadece cezaevleri olmamak gerekiyor. Öyle oldusuya, mücadelenin yükü -olana trajik uzantılarıyla- cezaevlerinde rehine tutulanların *sırtına yıkılmış* olduğundandır.

Kendini insan hakları savunucusu olan herkesin o mücadelede aktif payı olması gerekiyor. Oysa kuralı doğrulayan tek tük, sınırlı istisna dışında hiç de söyle olmadı. Herkesin payına düşen sorumluluk, geçen ay içinde güzel örneklerini gördüğümüz -demokrat basında çıkan duyurularla yansyan- dayanışma mesajlarıyla bir anlamda geçiştirildi.

Toplumun hiç değilse en duyarlı unsurlarına düşen, cezaevlerinde ölüm kalım kavgası verenlerle "dayanışmak" değildir. Sorumluluğun o düzeyde algılanıp kavranması, o dayanışmayı gösterenlerin de bir anlamda "esir alınmış" olmanın ve bunu kabullenmeleri demektir. Dayanışmak değil, sonuç almak gerekiyordu. Onun için de, herseyden önce, mücadele alanının cezaevleri içine, cezaevlerinde yatanların yakın çevresine hapsedilmesine izin vermemek gerekiyordu.

Sözelimi, insan haklarına ve demokrasije her zaman sahip çıktıklarını söyleyen siyasi partiler -özellikle sosyal demokrat (!) politikacılar- bir süre için bu sorunu gündemlerinin onuncu, on ikinci sırasından çıkarıp en başa alabilirlerdi. İnsan haklarını hiçe sayan yönetim muhalif oldukları söylenen partilerin parlamento grupları parlamentoyu, parlementer mücadelelin bilinen, olağan yöntemleriyle insan haklarını savunma platformuna görevlileri; özgürlük ve demokrasi şampiyonluğundan yarın varılmayan basın, en etkin bir kamuoyu oluşturma aracı olarak, meslekî deformasyonun tipik örneklerini sergileme yerine, cezaevlerini Nazi konsantrasyon kamplarına çevirmeye kalkanlara açık cephe alabilirlerdi; sendikalar üzetlerine serpili ölüm toprağı biraz olsun kumildatıp, insanlık adına ölüm kalım kavgası verenlerden ya-

na seslerini duyurabiliyorlardı; fabrikalarda işçiler kendi grev sorunlarından başlarını kaldırıp cezaevlerinden gelen ses kulak verebiliyorlardı; öğretmenler, teknik elemanlar, meslek odaları, barolar ve çoğunluk hukuk adamları, gençler ve sanatçılar, yazarlar günlük meşgalelerini ya da tutkularını bir yana koyp, cezaevlerinde ölüm orucuna yatanlarla dayanışmak için değil, onların hakları kadar kendi haklarını ve herkesin hakkının da gaspedilmesine karşı çıkmak için seferber olabiliyorlardı.

Ne ki bütün bunların olabilmesi ve olandan sonuç alıfılabilmesi için asıl birşey da ha gerekiyor; bunları yapacak insanların tek tek her birinin yüreğinin, insan haklarına yönelikile gelen saldırıyla ve o saldırının uygulayıcılarına, tezgâhlâyıcılarına, yakın uzak tüm sorumlularına karşı ofkeyle ve hınçla yanması gerekiyor. Yüreklerinde o ofkeyi duymayanlar başkalarının onlar adına da sürdürükleri ölesiye kavgaya seyirci kalmaktan başka birşey yapamazlar. Türkiye, çok yazık, o ofkeyi heften unutan ve bir daha hiç hatırlamak istemeyen insanların ülkesi olup çıkıyor, hızla. Öyle olmasaşı sözelimi ünlü yazar Yaşar Kemal'den ölüm orucuna yatanlarla en son dayanışma toplantılarında nutuk attıktan sonra gidip S. Sabancı ya da benzerleriyle kadeh tokuşturmasası beklenirdi. Ya da "Anı" şiirinin yazarı -evet ya, "Anı" şiirinin yazarı- Melih Cevdet'in, cezaevlerinde birileri insan hakları ve kişi onuru yoluyla canlarını ortaya koyarken, Orhan Veli'nin heykelini diktiği için B. Dahan gibi birisine teşekkür beyan etmemesi.

Bir ilkede, işte sözelimi, bunların hiç biri olmuyorsa, o ilkede insan haklarına saygı olsa da olur olmasa da. Olduğu kadar herkeste yeter de artar bile.

Geçen ay Türkiye basınında Gandhi'nin bir hayatı sözü edildi. Ölüm orucuna yatmayı şiddet eylemi yapanlara Gandhi örneği ile karşı çıktı. Kime, ne anlatılmak isteniyordu? Bugün Türkiye'de yönetim üçüncü yıl öncesinin B. Britanya yönetimi değil. Bugünün Türkiye'si de yarım yüzyıl öncesinin B. Britanyası değil. Bugünün Türkiye'sinde yaşasayıd ve bizimki gibi yönetimine çatsayıd Gandhi ne yapabilirdi ve ne olurdu? Hiç düşündünüz mü? ■

Ünlü yazar Yaşar Kemal'den ölüm orucuna yatanlarla dayanışma toplantılarında nutuk attıktan sonra gidip Sabancı ya da benzerleri ile kadeh tokuşturmasası beklenirdi.

Prof.Dr.

Ömer Faruk Batirel

BÜTÇENİN GETİRDİKLERİ

Artan iç ve dış borç, enflasyonist sürecin de etkisiyle her yıl büyüyen bir ana para ve faiz yükünü beraberinde getiriyor, daha fazla borçlanma gerekiyor, bu da kamuya sunulan reel hizmet tutarını düşürüyor.

Ürkütiye son yıllarda bir kamu bütçesi bunalımına girmiş bulunmaktadır. Bu bunalım şöyle tanımlanabilir. Kamu kesimi genel dengesinin finansmanında iç ve dış borçlanma gereği artmaktadır. Borçlanma gereği artışının iki nedeni vardır. Birinci, vergi gayreti ve kamu gelirleri içinde vergi payı azalmaktadır. Ikinci, kamu alt-yapısı tırmamıştır. Özellikle 1988'de kulanılan 15291.6 milyar TL. iç ve dış borcun, toplam kamu gelirleri içindeki payı % 35.6'ya çıkmıştır. Böylece artan dış ve iç borç, enflasyonist sürecin de etkisiyle her yıl giderek büyüyen bir ana para ve faiz yükünü beraberinde getirmiştir. 1988'de ödenen borç ana parasının toplam kamu kesimi harcamaları içindeki payı % 23 olup, faizler de katılımcı bu yük % 50'ye yaklaşmaktadır. Sonuçta kamu kesimi genel dengesi içinde borç ödemeleri yükselişti, daha fazla borçlanmayı gerektirmekte, bu da kamuya sunulan reel hizmet tutarını düşürmektedir.

Son dört yılda, devlet adil olması gereken bir gelir vergisi ile adil olmayan bir KDV'yi ikame etmiş, bu eğilimi 1989'da da sürdürmüştür.

Bu bunalımdan çıkış, ya da o bunalının kontrol altına alınmasını, kamu kesimin bölgünmüşlüğü ve parçalanmışlığı daha da güçleştirmektedir. Özellikle merkezi kamu kesimi mali yönetimi, konsolide bütçe, fonlar, borç yönetimi ve sosyal güvenlik yönetimi olmak üzere dört parçaya bölünmüştür (KIT ve yerel yönetimleri bu hesabın dışında tutuyoruz). Son beş yıllık dönemde borç yönetiminin ayrılması ve çok sayıda fon bütçelerinin türemesi, kamu kesimi dengesinin denetimini güçlerten başlıca faktörlerdir. 1988 yılı itibarıyle devlet bütçesi olarak alınan konsolide bütçenin toplam kamu kesimi içindeki payı % 48, fonların % 16, borç yönetiminin ise % 35'tir. Görüldüğü gibi klasyik devlet bütçesinin kamu kesimi içindeki payı % 50'nin altına düşmüştür.

Bu bunalım koşullarından bağımsız olamayan 1989 bütçesinin getirdikleri ya da getirmedikleri ise şu başlıklar altında incelenebilir. Kamu hizmet sıralaması, kamu gelir ağırlıkları ve bütçe açığı.

I. 1989'da Kamu Hizmet Sıralaması: Bütçede geleneksel ve sosyal hizmet ağırlıklarının borç ödemeleri nedeniyle reel olarak azaldığından söz etmiştir. Türkiye'de bütçelerin getirdiği hizmet öncelikleri, kamuoyunda genellikle yanlışlıkla değerlendirilmektedir. Bir defa, politik öncelikler değişmedikçe hizmet sıralamasında fazla bir değişiklik ummak yerisizdir. İkincisi, yıldan yıla, bütçede önceki yasal yükümlülükler nedeniyle, fazla bir esneklik olması da beklenemez. 1989'da bu domuşluğın daha belirgin bir biçimde sergilenecektir.

Türkiye'de hizmet öncelikleri 1984'ten bu yana belli ölçüde değişmiştir. Ne var ki bu değişme samidiği gibi, savunma, eğitim-sağlık arasında değildir. Fon bütçeleri oluşturulması ile artık hizmet sıralamasında birinci yeri kamu alt-yapısı (baraj, otoyol, köprü vd.) almaktadır. Yalnız olarak 1989 konsolide bütçesine bakıldığında ise birinci sırayı milli savunma işgal etmektedir (Bütçenin % 13.2'si, GSMH'in % 2.7'si). Eğitim ikinci sıradadır (bütçenin % 12.2'si, GSMH'in % 2.5'i). Ne var ki, bütçe gerekçesinde kanımızca, fonksiyonel değil yalnızca idari açıdan savunma olarak değerlendirilen jandarma vd., komutanlık hizmetleri iç güvenlik olarak alınınca, eğitim birinci sıraya yükselmektedir. Bu hizmetleri su işleri, tarım orman ve köy işleri izlemektedir. Sağlık; adalet ve emniyetin altında bütçenin % 2.8'ini, GSMH'in da binde 6'sını oluşturmaktadır. Ne var ki sağlıkla ilgili değerlendirmelerde, eğitim içinde yer alan üniversite ve tip fakültesi hastanelerinin harcamaları ile KIT ve diğer kamu kuruluşlarının sağlık birimlerini de hesaba katmak gereklidir.

Hizmet sıralamasına 1983-1989 dönemi itibarıyle bakıldığından, savunma payında bir düşüş görülmektedir (1983'te bütçenin % 15.4'ü 1989'da % 13.2'ye inmemektedir). Tarım-köy işleri, devletin sunduğu genel hizmetler, karayolları ve eğitimde de belli bir düşüş gözlezenmektedir. Buna karşılık sağlık hizmet payı aynı kalmıştır (1983'te bütçenin % 2.7'si). Bu nispi gerilemenin nedeni borç faizi ödemeleridir. 1983'te bütçenin yalnızca % 8.1'ı olan borç faizleri, 1989'da konsolide bütçenin % 28.2'sine ulaşmıştır.

Sonuç olarak Türkiye'de konsolide bütçe dışında sunulan alt-yapı hizmetleri birinci sıraya yükselmiştir. Konsolide bütçe içinde hizmet sıralaması değişmemiştir ancak borç faizi ödemeleri artışı, hizmet paylarında nispi bir gerilemeye yol açmıştır. 1989'da bütçede hizmet sıralamasında bir değişiklik yoktur. An-

cak reel olarak daha düşük hizmet sunumu vardır.

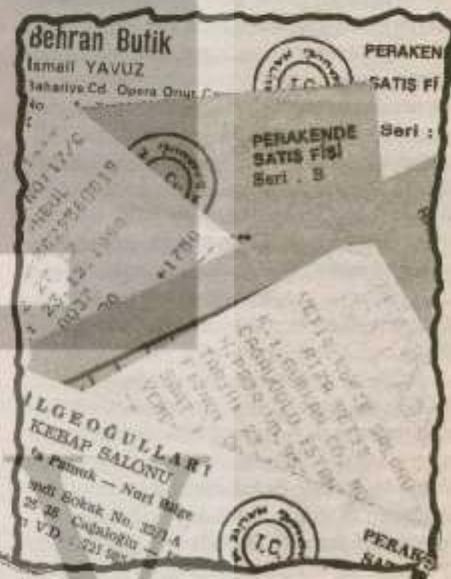
Acaba, 1989'da bu düşük reel kamu hizmeti karşılığı, kamu gelirleri ağırlıkları değişmiş midir?

II. 1989'da Kamu Geliri Ağırlıkları: Türkiye'de 1983 sonrası siyasal tercih sonucu vergi geliri yerine, fiyat ve borçlanma gelirleri ikame edilmiştir. Toplam vergi yükü (konsolide bütçe vergi gelirleri, yerel yönetim vergi ve payları, fonlar vergiye bağlı gelirleri, parafliskal gelirler toplamı) 1986'da % 22.4, 1987'de 23.0 olmuştur. Bu oranlar 1978'de % 23.8, 1981'de % 22.4 idi. Buna karşılık OECD 1986 ortalaması % 38.1'dir.

Konsolide bütçe vergi gelirlerinin GSMH içindeki payı ile ifade edilen **dar anlamda vergi yükü** ise Türkiye'de nispi olarak hiç artmamaktadır. Hatta 1970'lere göre düşüş göstermektedir. 1980'de % 16.9 olan bu yük, 1986'da % 15.2, 1987'de % 15.5 olmuştur. Bu yükün 1988'de % 14.1'e düşeceği, 1989'da ise % 15 olacağı sanılmaktadır.

Kısaltıcı, sosyal güvenlik primlerini, yerel yönetimin öz vergi gelirlerini (**genel bütçe vergi gelirlerinden alınan paylar değil**) hesaba katmazsa, Türkiye'de hala 1960'ların vergi düzeyi üzerine çıkmamamıştır. GSMH'in yalnızca yüzde 15'i vergilenmektedir. Bu son derece düşük bir vergi gayretini ifade etmektedir. Toplam kamu kesimi ağırlığı 1988'de % 42, buna mukabil alınan vergi % 15'tir.

Acaba alınan bu düşük vergi adil mi almaktadır? Piyasa yapısının vergi yansımı

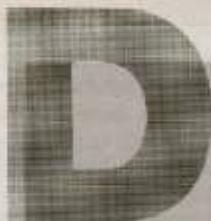

Gelir vergisi yerine. Dolaylı vergilere ağırlık verilerek vergi yükü halkın surâne bindiriliyor.

1989'DA EKONOMİ DAHA SIKINTILI

1988 yılında ülkemizde enflasyon oranı tahminlerin üzerine çıkmıştır.

Bunun en önemli etkeni seçim ortamının varlığıdır.

Ünbia ekonomisi, 1987 ve 1988 yıllarında sanayileşme sürecini tamamlamış, teknolojik östünük yaratma savaşına girmiş bulunan ülkeler lehine gelişme göstermiştir. Günümüzde sanayileşmiş ülkelerde işsizlik ve enflasyon gibi toplumun ekonomik ve sosyal dengesini bozan iki olguya rastlanmaktadır.

▼ Eğitimde yetecek paraları 1989'da olmayacağı. Türkiye'de eğitim maliyeti arttı, buna karşılık halkın satın alma gücü azaldı.

Her yıl ekonominin dinamizmi için gerekli görülen fiyat artışlarına sanayileşmiş toplumlarda rastlama olağanıdır. Ancak, fiyat artışlarının sanayileşmiş ülkelerdeki oransal görüntüsü yüzde 1,5 ile 5 arasında.

Gelişmekte olan ülkelerde ise ülkelerarası farklılıklar giderek artmıştır. Enflasyon ve

işsizlik oranları ile mali açıklar bu ülkelerin büyük sorunu haline gelmiştir. Gelişmekte olan ülkelerde emeğin toplum maliyetlerindeki payı daha da düşmüştür.

Teknolojik östünük savaşına giren ülkeler arasında, birinci grupta yer alanlar lehine olan denge bozukluğu 1986 ve 1987 yıllarında daha da artmıştır. 1988 yılı ise bu denge nin artık görünür bir biçimde gelişmekte olan veya gelişmemiş bulunan ülkelerin kit olan kaynaklarının tüketilmesi biçimine dönüştüğünü göstermektedir.

Ülkemizde de yukarıya aktarmış bulduğumuz genel değerlendirmenin izlerini görmek mümkündür. Ülkemizin ekonomik yapısı 1986, 1987 ve 1988 yıllarında değişikliğe uğramıştır. Resmi verilerden anlaşılabileceği üzere tarım kesiminin ülke ekonomisindeki etkinliği giderek azalmaktadır.

1988 yılında Türk Lirası'nın satın alma gücü daha da düşmüştür. Ülke içerisinde Türk Lirası'ndan daha çok yabancı para birimlerine göre alım-satım işlemleri yapılmaktadır. Yetkililerin üzerinde en çok durdukları sanayileşme konusunda resmi verilerle, gerçek veriler arasında farklılık bulunduğu "sanayici" olanlar söyleyebilmektedirler.

Türkiye'de 1988 yılında servetlerin el değişiminde bir hızına olmuştur. Bu hızın da daha çok devlet-kışi ilişkisinden elde edilen imkânlarla gerçekleşmiştir. 1988 yılının sonuna doğru özel kesim temsilcileri ülke ekonomisinin yönlendirilisinden kuşkulu olduklarını ifade eden konuşmalar yapmışlardır.

1988 yılında ülkemizde enflasyon oranı tahminlerin üzerine çıkmıştır. Bunun en önemli etkeni seçim ortamının varlığıdır. Seçim sonuçlarının olumsuz olacağı düşüncesi ile gereksiz yere, tamamen siyasal amaçlara yönelik olarak, enflasyon azaltıcı önlemlerden vazgeçilmesi sonucunda ortaya çıkan olumsuz tablonun faturası şimdilik alt gelir gruplarının yer alanların üzerine çıkmıştır.

Dünyada birçok ülkede halkın yeterli beslenme olanaklarından yoksun olarak yaşamaktadır. Bu ülkelerde eğitim olanakları yok denenek kadar azdır. Çünkü eğitim sonuç itibarıyle kişilerin gelir imkânlarına bağlı olmaktadır. Giderek fakirleşen ülkelerde halkın gelir ortalaması düşük olduğundan eğitim olanakları da ortadan kalkmaktadır.

Ülkemizde 1988 yılının en belirgin özelliklerinden biri de bu genellemeden etkilenmemiş olmamızdır. Türkiye'de eğitim yapma ola-

nakları 1988 yılında daha da azalmıştır. Çünkü eğitim maliyeti artmış buna karşılık genel olarak halkın satın alma gücü azalmış, bir başka anlatımla üst gelir grubunda yer alanların milli gelirden aldığı pay daha da büyümüştür.

Eğitimin temel aracı eğiticilerdir, öğretmenlerdir. 1988 yılında öğretmen olarak çalışanların satın alma gücü daha da düşmüş, çalışma koşulları daha da zorlaşmıştır. "Kendi okulunu kendin yap" kampanyası gösterdiği televizyon görüntülerine sahne olmaktan öteye geçmemiştir. Gerçekte eğitim politikasının ciddiye alınması ülkemizin geleceği açısından son derece tehlikeli ve ürkütücü bir olaydır.

Eğiticiler 1988 yılında daha da fakirleşmiştir. Ders saatleri dışında yöförlük, pazarcılık yapan eğiticiler 1988 yılında basının renkli sahifelerine konu olmuşdur. İlk eğitimden başlayarak yüksek eğitime kadar uzanan fakirleşme, kaliteli eğitimi yok etmiştir.

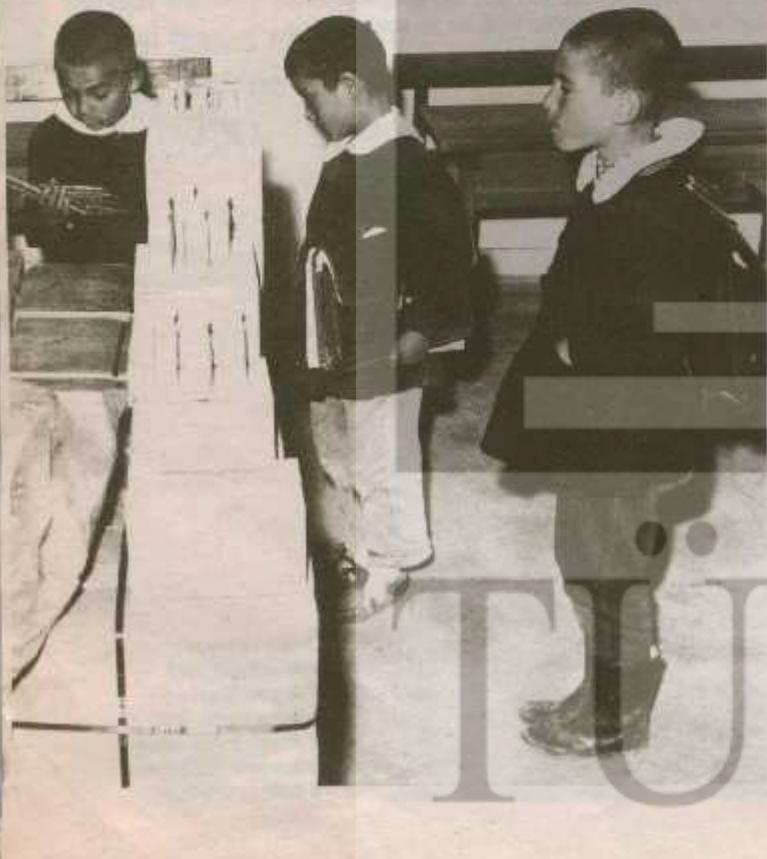
Eğitim görmek aynı bir mal yeti olşturmakta, mal yetinin karşılanması olağanıdır. İlköğretimde İlde edilen rakamsal verilere göre üç büyük şehirde ilk öğretimin aylık maliyeti 15 bin lira ile iki milyon lira arasında değişmektedir. Ülkemizde çocukların eğitimi için ayda 15 bin lira imkân sağlayabilecek aile sayısı 1988 yılında daha da azalmıştır.

Eğitim bir ülkenin geleceği için çok önemli bir uğraş alanıdır. Eğitime gerekten onemi vermeyen ülkeler ilerlemeye değil, gerilemeye mahkûmdurlar. Bu nedenle eğitimin sorunlarına ciddi yaklaşım getirmek gerekdir.

Okulsuzluktan daha çok, bugün eğitimin maddi yük sorun haline dönüşmüştür. Çünkü eğitim çağına gelmiş çocukların aileleri, eğitim maliyetini karşılayamaz durumdadırlar.

Ülkemizde 1988 yılında sağlık hizmetlerinin fiyatı da artmıştır. Sağlık hizmetlerinin enflasyondan etkilenmesi, diğer alanlarda olan etkilenimden daha fazladır. Çünkü sağlık için gerekli araç ve gereçlerin büyük bir bölümü ülkemize ithal yoluyla gelmektedir. İlaç hamaddesi ithal yoluyla sağlanmaktadır.

Parası olanın sağlığını koruyabilmesi, parası olmayanın hayatı yitirmesi ülkenin psikolojik gelişmesini etkileyen bir faktördür. Sağlık ve eğitim sorunlarına ciddi yaklaşım göstermeyen toplumlarda uyuşturucu kullanımının artışı bilimsel araştırmalarla saptanmıştır.

Ülkemizde 1988 yılında ekonomik olayların bazısı ciddiye alınmamıştır. Hayali ihracat ve ithalat olayları devlet hazinesinin yağmalanmasına yönelik suçlardır. 1988 yılında basın daha çok bu tür olaylar ile uğraşmıştır. Ancak hayali ithalat ve ihracat zenginliği toplum içerisinde maddi güçleri nedeniyle saygınlıklarını korumuşlardır.

Türkiye'nin 1988 yılında ihracat ve ithalat rakamlarına güvenme olağanı tartışmalıdır. Çünkü bazı kurum ve kişilerce kamu fonlarından yararlanma amacıyla yönelik olarak yapılan ihracat ve ithalat işlemlerinin gerçek olmadığı artık kesin olarak belirlenmiştir.

Dış ilişkilerde ülkemiz daha çok barışçı bir yaklaşımı tercih etmesine karşılık, özellikle komşu ülkelerin ülkemize olan ilişkileri zaman zaman ciddiyet göstermiştir. İran'ın, Irak'ın, Yunanistan'ın ve Bulgaristan'ın zaman zaman ülkemize olan ilişkileri sorun yapmıştır.

Türkiye'nin 1988 yılında dış borçları artmıştır. Dış borçların artışı ülkemizin ister istemez dış politikasını da etkilemiştir. Çünkü Batı dünyası, daha başka bir anlatımla sanyakleşme sürecini tamamlayıp teknolojik üstünlük sağlama sürecine girmis bulunan ülkeler Türkiye'nin ses çıkaran bir ülke olmaktan daha çok söyleneni yapan bir ülke olmasının istemektedirler.

Dış politikamızda zaman zaman ortaya çıkan sorunlar genelde teknolojik üstünlük sağlama aşamasına gelen ülkelerin davranışlarından kaynaklanmaktadır. Ülkemizin komşu ülkelerle olan ilişkileri de bu nedenle zaman zaman sorunu hale dönüştürmektedir.

1989 yılında Türkiye dış politikada değişik sorunlarla karşı karşıya kalabilir. Çünkü ülkemizin ekonomik gelişimi dışa bağımlılığı artırmaktır, bu gelişime de dış politikamızı etkileyebilecek bir neden olarak görülmektedir.

Kiçisel refah düzeyinin giderek düşüğü, buna karşılık milli gelirden büyük pay alanların sayıca azaldığı, ancak bu azalmaya karşılık alınan payın büyüğünü ekonomilerde, siyasal otoritenin ciddi önlemler alması, kesimler arasındaki gelir bölüşümünden ortaya çıkan büyük farklılığı giderici uygulamalara başvurması, toplumun siyaset dengesini ve huzurunu koruması bakımından zorludur. Bu nedenle onümüzdeki yıl ülkemizde uygulanması öngörülen ekonomi politikasının 1988 yılından farklı olması gerekmektedir.

Türkiye'nin 1988 yılının sonlarında yapılan açıklamalar bütçe görüşmeleri, vergi yasalarında gerçekleştirilen değişiklikler 1989 yılının beklenen ekonomik tablosunu değiştirecek görüntüde değildir. Uygulamının devam ettirilmesi halinde, Türkiye'de ekonomik sorunlar ile eğitim ve sağlık sorunları 1989 yılında daha da sıkıntılı hale dönüşecektir. ■

"Kasıtlı grev" yapmak?

Işverenler, sendikal hakların ilk gündeme geldiği günden bu yana grev hakkını "yıkıcılık" olarak gördüler. Bu görüş sahipleri, kendileri dışında epeyce geniş bir kesimi de etkileri altına aldılar. Özellikle Türkiye gibi ülkelerde, fanatik grev düşmanlığı resmi ideolojinin bir parçası haline geldi.

12 Eylül döneminde ise, televizyonda grevci işçiler vatan hainliği "mertebesine" kadar yükselttiler! Yönetimin emir ve görüşleri doğrultusunda hazırlanan "özel dehşet programı"nda, bombalanın binalar, kurşunlanan insanlar, tabutlara kapanan anaların iç parlayan görüntüler arasında grev yapan işçilere de yer verildi.

Resmi ağızların açıkça suç unsuru olan demeçlerle desteklenen kampanya eşliğinde sendikal özgürlükler boğazlandı. Sendikal hakları savunmak, hele grev hakkını öne çıkartmak, başı başına "yükseklik" ister oldu.

Bu ortamda hazırlanan anayasa ve sendikal yasalar, işçiler için bir "yasaklı bildirgesi" haline dönüştü. İşverenlerin dönerke vurdukları damga, sadece yazılı metinlerle sınırlı kalmadı. Toplumsal ve sınıfsal değer yargılarını da etkiledi.

Özellikle yazının girişinde belirttiğimiz, "grev hakkı" konusunda işveren görüşleri derin etkiler yarattı. İşin en kötü yanı bu görüşten sendikacılardan da "payları" almalı oldu. Grevin "kötü bir şey" olduğunu ve bunu istemediklerini açıklamaktan çekinmez hale geldiler. Herhalde işverenler en önemli kazanımlarını bu alanda elde ettiler!..

Toplu sözleşmeleri uyuşmazlığa giden sendikaların başkanları ve yöneticileri, kamuoyuna söyleşmeye başladılar:

"Greve zorlanıyoruz."

"Bizi greve itiyorlar."

"Grevden kaçınmayacak hale geldik."

"Biz kasıtlı grev yapacak bir sendika değiliz. Ama ne yapalım ki buna mecbur kaldık."

En saçısından, en ilericisine kadar bütün sendikacılardan, bunlara benzer basın açıklamaları yaptılar. Bu demeçler, günlük basında olduğu gibi, sendika yayın organları koleksiyonlarında bol miktarda vardır.

Grev hakkının bu derece "mahcubiyet" içerisinde savunulması, 12 Eylül döneminin ideolojik saldıri-

larının ne kadar "başarılı" olduğunu göstermektedir.

Sendikacılarımızın grev hakkına bu biçimde yaklaşmaları, gazetelerde sıkça rastladığımız haberleri çağrıştırıyor.

(Fuhuş yaparken yakalanan aile kızının, "Beni bu yola nişanım sürüklendi" dediği gibi... Veya geçim sıkıntısı yüzünden kötü yola düşen ev kadınının dramı gibi...)

Sendikacının "Greve sürüklüyoruz, zorlanıyoruz, itiliyoruz" diyebilmesi yukarıdaki gibi bir "utanmışlık" taşıyor. Hele hele, çok kısa süre önce, Zonguldak'ta olduğu gibi, "Biz kasıtlı grev yapacak bir sendika değiliz" şeklinde konuşulması başlanacak cinste sözler değildir. "Kasıtlı grev" ne demektir? Kasıtlı faul andıran yanlış bir tanımlama. Çünkü kasıtlı grev kural dışıdır. Bir işçi önderinin, kendi anayasal hakkını "kural dışı" görevlimesi kendi haklarına yabancılasmışın boyutunu da gözler önüne seriyor.

Aralık ayının 15'i itibarıyle Türkiye'de 14 bin işçi grev yapıyor. 100'üncü günün geride bırakan SEKA'da 10 bin 200 grevci bulunuyor. 54 bin işçi için grev kararı alınmış durumda. 40 bin işçinin sözleşmesi ise uyuşmazlıkta. 80 bin işçinin toplu pazarlığı sürüyor. 1989 yılının ilk yansında toplu sözleşmesi olan işçi sayısı 700 bini aşyor.

Gerek kamu, gerekse özel sektörde kolay sözleşmeler olmayacağı açıkları. İşçilerin büyük bir özveri ile gözde adıktan grev sendikacılardan artı hıçbir "mahcubiyet" içine girmeden göğüslerini geregere savunmalıdır. Çünkü grev yapmak "yükseklik" değil, askeri bir yönetim tarafından hazırlanan 1982 Anayasası'nda bile bulunan bir haktır!

Hıçbir sendika yöneticisi, grev kararı almakla, "kötü yola" itilmış olmaz. Tersine grev hakkını ne kadar cesitlendirir (Hak grevi, Dayanışma grevi ve Genel grev) ve ne kadar yaygınlaştırırsa (tüm çalışanlara grev hakkı), o denli görevini yerine getirmiş olur.

Çünkü sendikal hak vo özgürlüklerle ulaşmanın yolu, gönüllü ve zorlu mücadelelerden geçmektedir. Bunun için de işverenlerin yerlestirdiği çarpık değer yargılarının bir an önce terkedilmesi gerekmektedir. ■

◀ Grev, Zonguldak işçilerin anayasal hakkı. Oysa sendikacılar "biz KASITLI grev yapacak sendika değiliz" diyorlar.

Prof.Dr.Zafer Üsküldür

REDDEDİLEN SIKIYÖNETİM

Tarih: 28 Mart 1975. Türkiye Büyük Millet Meclisi günümüze kadarki tarihinde ilk ve son olarak hükümetin sıkıyönetim ilanı isteğini reddediyor.

M

illi Güvenlik Kurulu, hükümete, Mardin, Diyarbakır, Hakkari ve Siirt illerinde sıkıyönetim ilan edilmesini önerdiğinde takvimler 26 Mart 1975 gününü gösteriyordu. 26.3.1975 tarihli gazetelere göre, MGK açıklamasının konumuza ilişkin bölüm şöyle: "... komşu Irak'ta devam edecek iç savaşın asi kuvvetlerin yenilgiye uğramaları ile sonuçlanması üzerine Güneydoğu hudutlarımızın güvenliğine karşı bilen anı tehlkeyi ve bununla ilgili zehir muhtemel olayları dikkate alarak Hakkari, Mardin, Siirt ve Diyarbakır illerinde bir ay müddetle sıkıyönetim ilan edilmesi hükümete tavsiye edilmiştir".

Bu tavsiye kararında hemen dikkati çeken şey, sınır güvenliğinin tehlkiye düşmesine karşı sıkıyönetim önerilmesidir. Sınırımızın güvenliğinin sağlanması kuşkusuz silahlı kuvvetlerin olağan görevidir. O halde neden sıkıyönetim?

Sıkıyönetim önerisinin gerekçesi, belki de "zehir muhtemel olaylar" ifadesinde gizlidir. Zehir muhtemel olaylardan ne kastedildiği belirtilememektedir. Ama söz konusu olan, Iraklı Kurtler'in Türkiye'ye girmesi olunca, sıkıyönetimin gerekçesi Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da yaşayan yurttaşların gözetim altında tutulması isteği olabilir.

O sırada Irak'ta neler olmaktadır? Irak Kurtleri'nin hükümet kuvvetleriyle görüşmeleri ve bir yıldan beri sürdürmeye olan iç savaş, Irak Kurtleri'nin yenilgisyle sonuçlanmıştır. İran ile Irak'ın aralarında anlaşması, Kurtler'in İran'a geçiş yolumu kapatmıştır. Irak'ın kuzyeyine sıkışan Kurtler Türkiye'den sağlanma hakkı istemektedir. Milliyet Gazetesi'nin 26.3.1975 tarihli sayısında şu haber yer alıyor: "Diyarbakır THA - Irak hükümet kuvvetlerine teslim olmak istemeyen bazı Kuzey Iraklı Kürt Aşiretleri, Türkiye'ye geçmek isteğinde bulunmuşlardır. Hakkari ve çevresinden Türkiye'ye sağlanma isteğinde bulunanlara Türk hükümeti müsbet veya menfi bir cevap vermemiştir".

Kurtler'in iltica hakkı isteğinde bulunduklarını Başbakan Sadi Irmak doğruluyor. 27.3.1975 tarihli Hürriyet Gazetesi'nin habercine göre, "Başbakan Irmak, komşu Irak'ta bir süreden beri iç ayaklanma meydana geldiğini, son zamanlarda bu asilerin yenilgiye uğradığını, Irak-Iran anlaşması sonunda da Iran'ın bu asilere her türlü yardımı durdurduğunu söylemiştir".

"Başbakan Irmak, Iran'ın yardımını kesmesi üzerine de Barzani taraftarı bu asilerin teslim olmaya başladıklarını, Irak hükümetinin de genel af çıkarttığını belirtmiş, şunları söylemiştir:

"Bu suretle Güneydoğu sınırlarımızda büyük mikarda asi memleketimizden iltica hakkı istedi ve büyük bir kitle meydana geldi. Bunlar çok büyük rakamlara balık olmaktadır. Biz, bu talep karşısında Irak devletinin genel af ilan ettiğini, bu itibarla iltica hakkı söz konusu olmadığını öğrendik."

"Buna rağmen Kurtler bizi, sınırlarımıza girip Iran'a geçmek için taziyik etmektedirler..."

Kısaca, Irak'ın kuzyeyinde sıkışan Kurtler, kalmak üzere ya da Iran'a geçmek üzere Türkiye'ye girmek istemekte, Türk Hükümeti ise bunu karşı çıkmaktadır.

Bu durum karşısında, Irmak Hükümeti, MGK'nın sıkıyönetim önerisini benimsiyor ve 27.3.1975 günü saat 7.00'den geçerli olmak üzere sıkıyönetim ilan ediyor.

tin kurulması çalışmalarının sonuçlanması sırasına rastlaması, Adalet Partisi'nin sıkıyönetim konusundaki tavrimi etkileyebilecek ilginç bir rastlantıdır. 29 Mart 1975 tarihli Hürriyet Gazetesi'nde iki başlık dikkat çekiyor: "9 DP'li İstifa Etti" ve "Kurtler Ortada Kaldı." Yani, hükümetin kurulmasını sağlayacak 9 DP'li, sıkıyönetimin TBMM'de reddedildiği gün istifa ediyor. Bununla, sıkıyönetimin reddini doğrudan hükümetin kurulmasına bağlamak istemiyor. Ancak, AP'nin TBMM'de sıkıyönetime red oyu kullanmasının ardından, Demirel'in hükümet kurmadan karşılaşacağı sıkıntıların etkisinin de bulunabileceği düşüncesinin ihmali edilmemesi gerekligi kanısındayım. Süleyman Demirel'in daha sonra aktaracağı bir açıklaması bu kanıtı güçlendiriyor. Ama şimdi, TBMM'de neler olduğunu öğrenmeye çalışıyorum.

TBMM'de sıkıyönetim görüşmeleri

TBMM'nin 27.3.1975 günü yaptığı toplantının gündeminde, aslında iki ayrı sıkıyönetimin görüşülmesi var. Birincisi Güneydoğu Anadolu'nun 4 ilinde ilan edilen sıkıyönetim, ikincisi ise Ankara, İstanbul, Adana ve İçel illerinde daha önce ilan edilmiş bulunan sıkıyönetimin uzatılması. Bu yazda, bu ikinci sıkıyönetim söz konusu edilmeyecek. Şimdi görüşmeleri izleyelim.

Yoklama yapılmış çoğunluğun varlığı saplandıktan sonra, TBMM Başkanı sıkıyönetime ilişkin Başkanlığı tezkeresini okuyor. Usul ileşkin bazı konuşmalardan sonra, söz Başbakan Sadi Irmak'a veriliyor. Başbakan konumuza ilişkin olarak TBMM'de yaptığı açıklamaları, belgesel niteliği nedeniyle, Tutanak Dergisi'nden aynen aktürüorum:

BAŞBAKAN SADI IRMAK (C. Senatosu Cumhurbaşkanı S.U.) - Sayın Başkan, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin değerli üyeleri;

Yüksek Heyetinize su noktayı arzettmek istiyorum ki, hükümetimiz sıkıyönetimi tabii bir rejim saymamakta ve ancak geçici ve kesin zoruntulukların bir gereği olarak kabul etmek durumadır.

Bu itibarla, memleketimizde bir süreden beri devam eden 4 ildeki sıkıyönetime ek olarak, 4 ilimizde daha sıkıyönetim ilan etmek zarureti karşısında kaldığımız için üzgünüz.

Yeni 4 ilimizde sıkıyönetim uygulamasını gerektiren durum. Güneydoğu sınırlarımız yakınında son günlerde geçmekte olan ve bizi çok yakından ilgilendiren olaylardır.

Yüksek Heyetinize biliindiği gibi, Cezayir'de vaki olan, Iran'la Irak devletleri arasındaki anlaşmadan sonra Iran, Barzani kuvvetlerine olan full yardımına son vermiştir ve bu şekilde

AP'nin TBMM'de sıkıyönetime red oyu kullanmasının ardından, Demirel'in hükümet kurmadan karşılaştığı sıkıntıların etkisinin de bulunabileceğinin düşündüğünü ihmali edilmemesi gerekiği kanısındayım.

Irmak hükümeti ve hükümet sorunu

Sıkıyönetim ilan eden hükümet, 16 Kasım 1974'te kurulan ve görev süresi 31.3.1975 günü sona erecek olan Sadi Irmak Hükümetidir. Bu hükümet, alışmamış hükümetlerden değil: 1973 seçimlerinden sonra kurulan Birinci Ecevit Hükümeti'nin (CHP-MSP koalisyonu) 16 Eylül 1974'te görevden ayrılmazı tenebine oluşturulmuş, ancak güvenoyu alamamış bir bağımsız hükümet. Siyasal tabanı olmayan, bakanların büyük çoğunluğunun parlamento dışından seçildiği bir hükümet.

Bu hükümet sıkıyönetim ilan ederken bir yandan da yeni hükümetin kurulması çalışmalarını sürdürmektedir. Üstelik, o sırada, sonrasında 1. MC Hükümeti olarak anılacak Süleyman Demirel Hükümeti'nin kuruluş çalışmalarının hayli ilerlediği görülmektedir. Sıkıyönetimin ilan edildiği gün, Demirel "her şey bir iki güne kadar açıklanacak" diyor. Hatırlanacağı gibi, Demirel, hükümeti kurmak için DP'den bir miktar milletvekilliğini ayırmamayı beklemektedir. Sıkıyönetim ilanının TBMM'de görüşülmesinin tam da hükümete

ve bu koşul altında, iki komşu devlet, ihtilâflarını çözümlemiştir. Ve bu durumda Barzani Kuvvetleri büyük katilleri ile testim oltmak zorunda kalırlardır.

Bu suretle, Irak'ta bir süreden beri devam eden iç savaş sona erken, Güneydoğu sınırlarımız çok yakından ilgilendiren bir durum meydana gelmiştir. Güneydoğu sınırlarımızın çok yanında toplanan bir tahmine göre sayıları 70 - 80 bin ve bir diğer tahmine göre de 150 bini bulan Barzani Kuvvetleri evvelâ normal sağınma hakkını istemiyordur. Türkiye Cumhuriyeti Devleti gerek iç hukuka, gerekse dış hukuka, Milletlerarası anlaşmalara son derece bağlı ve sadık bir devlet olduğunu için sağınma hakkını taba huklardan, insan haklarından birisi olarak kabul etmekle beraber, burada durum çeşitli bakımlardan özellikle ve aykırılıklar göstermektedir. Evvelâ ferdi bir sağınma bohis konusu değildir. Çok büyük kitlelerin sağınma talebi karşısında bulunuyoruz.

Öte yandan, Irak Devleti, siyaseti olan Barzani Kuvvetlerine kayıtsız şartsız olarak genel ofîlân etmiştir ve nihayet, Barzani Kuvvetleri ortaklarının tek gizergâhi bizim topraklarımıza değildir. Irak'ın Cenubunda Iran'a geçmek için imkânları da mevcuttur.

İşte bu açı noktası dikkate alan Hükümetimiz, hukuk kitlelerin sağınma ve geçiş taleplerini kabul etmemiştir. Buna üzerine, bu güçler, bu defa zora basıveracaklarını ve normal sağınmayı ve geçiş kabul etmesek kendi kuvvetleriyle topraklarda televazif edip geçmeye deneyeceklerini kesin bir lisansla bildirmiştir. Bunun üzerine, bir tarafdan, Güneydoğumuz'un güvenini sağlamak üzere gerekli askeri tedbirler tabii derhal alınmıştır; fakat öte yandan, bu tedbirlerin bir tamamlayıcı mahiyyetinde olurak ve geniş huduflarımız dolayısıyle içeriye sezmiş daima mümkün olan silahlı inançların memleket dahilinde uyandırabilecekleri asuya bozukluklarını, bu mülâhazanın da mevcut olduğunu kabul ederek, buradaki askeri terüplerimize ilâveten dört ilâmizde sikiyönetim ilâmî lâzımlı, gereklî, hatta zorunlu mütaâbi etti.

Hemen ilâve etmeliyim ki, bu dört ilde ilân ettiğimiz sikiyönetimin, Doğu ve Güneydoğuda yaşayan vatandaşlarımızla direkt olarak hiçbir ilgisi yoktur; onlar tarafından sebebiyet verilmiş bir hadise, bir sebep mevcut değil. Sadece onların güvenliğini, dolayısıyla bütün memleketin güvenliğini korumak için emniyet terübatının tam olarak alınmak gereğini duymuyoruz.

Bu kuvvetlerin Güneydoğu hâdudumuzda bir geçitten geçmeleri talebiyle de karşılaştık. Hakkıaten Iran'a kısa bir geçiş yolumuz vardır. Van'a kadar memleket içinden geçmelerindeki büyük mahzur mütlâla ediyoruz; fakat burası şu mevsiinde geçiş elverişli değil. Bu suretle memleketin situasyonunu inceleyerek silahlı tezekkülerin memleketin güvenliğinde uyandırabileceği mahzurları gözdenne almak ve tedbirleri tam olarak almak gereğini Hükümetiniz duymuyoruz.

Sunu umit ve temenni etmek istiyoruz ki, bu bir emniyet tedbiridir ve Irak'taki Barzani kılıç arkadaşlarının su veya bu tarza ya Irak'a, ya hakkindan faydalanan suretiyle tam sağınma hakkı veya Cenubtan Iran'a dönbilmelerine imkân verilmesi suretiyle 15-20 gün içinde, nihayet bir ay içinde Güneydoğu sınırlarındaki bu tehdit ortadan kalkaracaktır. Bu itibarla bir aylık bu surenin uzatılması zaruretinin hâli olmayacağı umidindeyiz.

Bu sebeple Yüksek Heyetinize, bu dört ilâmizde, Hakkâri, Mardin, Siirt ve bu bölgenin askeri merkezi olan Diyarbakır'da sikiyönetim ilâmâsi masade buyurmanız ricasıyla gelmiş bulunuyoruz. Elbette ve elbette nihayet takdir ve hukum Yüksek Meclisin ve İlyâyetindir...”¹²

Başbakan sürmekte olan sikiyönetim üzerinde konuşmasını sürdürürken, oturum başkanı konuşmayı kesiyor. Hakkâri, Mardin, Siirt ve Diyarbakır illerinde sikiyönetim ilâmâsi hakkındaki görüşmelerin gizli oturumunda

yapılması konusunda bir önerge gelmiştir. Bu önerge kabul ediliyor ve gizli oturma geçiliyor.

Gizli oturum önergesinin kimden geldiğini tutanaktan öğrenemiyoruz. Ancak, aynı gün toplanan AP Grubunun yayıldığı bildiriden AP'nin verdiği anlaşılık gizli oturum yapılması önergesi ve bu önergenin kabulü, bizi yapılan konuşmaları öğrenmekten yoksun bırakıyor. Bu güne dek, bu oturumun gizliliği TBMM'ce kaldırılmıştır. Oysa, yapılan görüşmelerin, AP'yi bile sikiyönetime karşı çıkmaya zorlayacak denli önemli olduğu anlaşıyor. Özellikle doğu ve güneydoğu illeri temsilcilerinin çok önemli konuşmalar yaptığı, bunlardan AP'li olanların AP grubunu sikiyönetime red oyu vermeye zorladığı kolayca düşüntülebilir. Kinyas Kartal'ın çok önemli bir konuşma yaptığı biliniyor. "Doğu Sorunu"nun bu konusundan çok açık bir biçimde dile getirildiği anlaşıyor.

CHP sikiyönetimin onaylanması baştan tibaren karşıdır. CHP'nin bu tavrimin gereçini, Bülent Ecevit'in grupta yaptığı konuşmadan alınan aşağıdaki satırlar bir ölçüde yansımaktadır:

"Bildığınız gibi biz hükümette bulunduğuımız sırada sınırlarımızda sızma tehlikesi en az bugünkü kaderdi, hatta bugünden coktu. Çünkü bir komşu ülkede şiddetli iç çatışmalar tam bizi sınırlarımızın içerisinde devam ediyordu. Türkiye'ye bu çatışmalar dolayısıyla sızmalar olması, kaçanlar veya kovalayanların sızması halinde Türkiye, dostumuz olan bir komşu ülkem içeriye ile bir tavrı alır duruma, haliyle, sokulmuş olacaktı. Bunu onlemek istiyoruz. Fakat bunu önlerek Güneydoğumuzda halkımıza hiçbir tedirginlik vermeymem, hiçbir rahatsızlık vermemeyen, kesin koşul olarak görüyoruk. Bu görüşümüz ilk Millî Güvenlik Kurulu'nda ileri sürüldü ve uygun bulundu, daha sonra hükümet kararı olarak benimsendi. Ve sikiyönetime gerek kalmaksızın sınırlarımızda tam bir güvenlik sağlayabildik... Şimdi de durum farklı değildir (...)"¹³

Kısaçısı, CHP, söz konusu illerde yaşayan insanların, sikiyönetim ilan edilerek rahatsız edilmemesini istememektedir.

Adalet Partisi ise köşe sikiyönetimini kabul etme eğilimine girerse Doğu ve Güneydoğu illerinin temsilcilerinin tepkisini çekceğü kesin görünmektedir. Üstelik tam da hükümet kurma çalışmalarını sonuçlandırmak üzereyken...

Oylamalar

Bu rahatsızlıkla, oyama basıldığında, Süleyman Demirel salonu terkediyor. Demirel, davramı söyle açıklıyor: "Bu arada, riayetten, konuya sayın hükümetin izahları muvacehesinde bliği sahipliği olmaklığımız nedeniyle bir ara verilmek suretiyle grubumuzun görüşünü tespit etmek için talepte bulunmuşsak da bu isteğimiz kabul edilmemiştir"¹⁴.

Demirel'in arkasından AP'li üyelerin büyük bir bölümde salonu terkediyor. Ancak oyala sürüyor. Bu arada, AP'li üyelerden bir bölümünün salonda kalarak sikiyönetime red oyu verdiği görülmüyor: Yusuf Ziya Ayrim (Kars-AP), Azmi Erdoğan (Diyarbakır-AP), Mümün Kirli (İzmir-AP), Mustafa Taş (Sa-

karya-AP), Kerem Şahin (Ağrı-AP), Hasan Değer (Diyarbakır-DP/AP), Seyfi Güneş (Mardin-AP), Kemal Şensoy (Ordu-AP), İdris Arıkan (Siirt-AP), Mehmet Aksoy (Urfa-AP), Celal Bucak (Urfa-AP), Necmettin Cevheri (Urfa-AP), Kinyas Kartal (Van-AP).

Yukarıdaki adların Süleyman Demirel'in Adalet Partisi'ni nasıl köşeye sıkıştırığı kolaylıkla görülebiliyor.

Ancak, AP'lilerin salonu terketmesi sonucunda, oyamada coğunu sağlanamamıştır. TBMM Birleşik Toplantısı üye sayısı: 634

Oy verenler : 276

Kabul edenler : 77

Reddedenler : 196

Cekimserler : 3

Oya katılmayanlar : 349

Açık üyeler : 9

Boylece karar alamayan TBMM, oyala için 28.3.1975 günü yeniden toplantı yapar. Ancak, toplantıdan önce yapılan grup toplantıda, AP tavrı değiştiriyor. 28 Mart 1975 tarihli Hürriyet Gazetesi'nden aşağıdaki bilgileri ediniyoruz: "Demirel'e göre, 4 Nisan 1975'e kadar süresi olan sikiyönetimin alecte Meclis'e getirilmesi bir komplonun sonucudur. Ve Milliyetçi Ceph'e içindeki Doğu'lu milletvekillерini tahrif ederek bölmek amacıyla yapılmaktadır. Başkan Sadi İrmak'ın da CHP'nin arzusuna uyarak bu yola gittiği ve sikiyönetim istemelerini gereğinden önce Meclis'e getirdiği AP yöneticilerinin grup toplantılarında dile getirilmiştir."

"AP yöneticileri dünki toplantıda grubu serbest bırakıkları fakat ortaya çıkan bu manzara karşısında Güneydoğu'nun dört ilinde sikiyönetim istemini reddetme kararını vermişlerdir".

Kısaçısı, Adalet Partisi sikiyönetime evet demeyi gözle alamamıştır.

28 Mart 1975 günü yapılan oyamın sonucu şöyledir:

Üye sayısı : 634

Oy verenler : 406

Kabul edenler : 56

Reddedenler : 348

Cekimserler : 2

Açık üyeler : 9

Boylece, TBMM ilk kez bir sikiyönetim ilâni kararını reddetmiş oluyor. Bu karara katkıda bulunanların 9'u tabii senator, 4'ü konjenan senator, 194'ü CHP'li milletvekili ve senatorler, 126'sı AP'li milletvekili ve senatorler, 4'ü MSP'li milletvekilli, 3'ü DP'li senatorlerle milletvekili, 1'i TBP'li milletvekili ve 5'i de bağımsız senator ve milletvekilli.

Bu sikiyönetim üzerine yapılan gizli oturum tutanaklarının açıklanması, bir sikiyönetimin redi konusundaki bilgilerimizi daha da artıracak.

1-2) Milliyet, 28.3.1975

▲ Sadi İrmak, 1975'te başbakanı ve yönetimde sikiyönetim teklifi TBMM tarafından reddedildi.

KİŞİ TAPINCI VE SOSYALİZM

*Kişi putlaştırmaya Marksist dünya görüşü, Marksizmin etik ve estetik anlayışı
hiç mi hiç bağdaşmaz.*

1980

baharıydi, kulağımdan ameliyat olmak için Moskova'daydım. Lenin'in son günlerini geçirdiği Moskova civarındaki Gorki köyünü, köyde Lenin'in yaşadığı evi geziyorduk, rehberimiz anlatıyordu, Lenin konakta değil de müstemilat bölümünde oturmayı tercih edermiş, şurası çalışma odası imiş, şurası yemek odası vesaire... Son derece mütevazi bir yaşama tarzi, ya da anlayışı. Hiç yadırgamamış, çok doğal karşılaşmıştık. Hayalimizdeki Lenin'e, INSAN'a yakışan böylesiydi.

Gezimin sonuna doğru -hafızam beni yanılmamırsa- rehberimiz kiler gibi küçük bir odada saklanan kova, mala vb. edevati gösterip, bunlar vasıtıyla Lenin olır olmez, da-

ha soğumadan yüzünün alçıdan maskinin alındığını söylemişti. Dediğine göre bütün bunları tertipleyen Stalin imiş. Doğrusu biraz şansırmışık. Bu işte bir tatsızlık var gibiydi. Henüz ölmemiş bir insanın ölümü üzerine inşa edilen tüm hiesaplardakine benzer bir tatsızlık. Gene de Stalin'in "uyanıklığı" karşısında karmaşık duygulara kapılmıştım. Hami bir tür takdir, ama biraz da horgörmeyle karışık. Stalin belki tatsız bir iş yapmıştır ama

Lenin'in birebir maskini almak suretiyle yaptığı hizmet bu tatsızlığın bedelini öderdi!

"Hizmet!... Sahiden hizmet mi? Daha sonra serincahlılıkla düşününce Stalin'in yaptığına hiç de hizmet olmadığı, daha doğrusu, sonraları Sovyetler ülkesini humma gibi sarsacak olan kişi tapincına hizmet ettiği ve bunun, Stalin tarafından bilerek, neye hizmet edeceğii hesaplanarak yapıldığı sonucuna vardım. Stalin, Lenin'in maskini aldırken, her seydesi önce Lenin heykellerini, büstlerini, resimlerini düşünlüştü. Denebilir ki, Lenin bütün bunları hakettmiş bir kişilikti. Stalin'in yaptığına tek başına böylesi masum bir günden kaynaklandığını sanıyorum. Stalin'e, % 80'i mujik olan bir halkın, yönetimde destekini sağlayacak enstrümanlar gerekiyordu. İnsanları bilinen çok inancın hükmettiği bir ortamda, inancın, yeni rejime hizmet edecek

yönde kanalize edilmesi Stalin için büyük önem taşıyordu. Bu amaca en uygun olsa Lenin'di, onun kişiliğiydi, başarıklarıydı, bir bütün olarak her şeydi. Ve bu "her şey"in içinde Lenin'in biyolojik varlığı da vardı. Hem o kadar "vardı" ki, Lenin'in heykelleri, büstleri ve portreleriyle yetinilmemi, olsu vücutu mumyalanıp mozoleye konuldu ve halkın ziyaretine açıldı.

Stalin hangi maksatla yapmış olursa olsun, sonuçta bunlar Lenin'in yüceltilmesine hizmet ettiye, böylece halkın Lenin'e duyduğu sevgi ve saygı devamlı dırı tutulup, sosyalist inşa için elverişli bir psikolojik ortam sağlanıysa, konuyu kurcalamamın ne anlama var?

Çok anlama var. Pragmatizm kısa vadede yarar sağlıyormuş gibi gözükür, ama yapılanlar eğer sosyalist dünya görüşüyle bağdaşmıyorsa, sonunda bedel çok daha ağır odenir.

Sosyalist dünya görüşü kişilerin heykellerinin, büstlerinin vs. yapılmasını elbette yasaklamaz. Dahasi, insanlığa büyük hizmetleri geçmiş kişilerin anılarını yaşatmak en azından haksızlıktır. Ne ki her şehrî, hatta her mahalleyi aynı kişinin heykelleriley, her odayı yine aynı kişinin büst ve portreleriyle donatmaya başladınız mı işin rengi değişir. Hele hale aynı kişi mumyalanıp, türbedeki ermisi misali ziyareste açıldı mıydı işin tadı iyice kaçar.

Bir kere kişiyi, onun anısını yaşamınan yolu, onun eserinin yaşatılıp, kavranmasını sağlamaktır. Bu arada heykel, büst, resim vb. de bu yaşatmaya yardımcı olabilir. Ancak bunlar artik sanatın konusu olmalıdır. Yani kişinin heykeli, resmi vb. sanat değeri taşıdığı ölçüde, o kişinin eseriyle harmoni oluşturur ve anısının gerçek değerile yaşatılmasına hizmet eder. Aksi halde, yani ortalık heykel vb. ile doldurulurسا yapılan o kişinin putlaştırılması olur. Burada iyi niyet, sonucu değiştirmez. Kişi putlaştırmaya Marksist dünya görüşü, Marksizmin etik ve estetik anlayışı hiç mi hiç bağdaşmaz.

Dahası, kişinin mumyalanıp halkın ziyarete açılması, putlaştırmayanın ta kendisidir. Burada ortalık ritüeller de devreye girmiştir. Ve gelişkinlik seviyesi, toplumsal alışkanlıklar, geçmişin mirası vb. faktörlerin etkisiyle bilmenin zor, inanmanın kolay olduğu bir toplumda yapılyorsa bittiin bunlar, heykelleri dikilen, büstleri, resimleri ortuluğu kaplayan, mumyası uzun kuyruklara girilerek ziyaret

edilen kişinin, halkın gözünde bir "ölcü"de tanrılaşması kaçınılmaz hale gelir.

Üstelik bütün bunların objesi olan kişinin -Lenin'in- kendisi böylesi tutum ve davranışlara tımlıyle karşı bir mantalite içinde olmuşsa, bunu yaşarkenki tutumıyla sergilemişse, Stalin'in Lenin'i yüceltmeye ilişkin icraatinin daha başlangıcında azımsanmayacak bir olumsuzluk var demektir. Lenin'in, heykellerini yapmak için başvuruları geri çevirdiği bilinir. Gerçi Moskova'nın göbeğindeki ünlü Marx heykelinin ilk taşımı kovan Lenin'dir, ancak bunda anlaşılmayacak bir yan yoktur. Marksist ideolojinin yol göstericiliğinde zaferle ulaşan emekçilerin şükranları, o ideolojik sistemin kurucusu olan kişinin anısını anıtlığından ifade etmelerinden daha doğal ne olabilir?

Aşında Stalin'in kendisi de, yaptığına bir tatsızlık olduğunu pekâlâ farkındadır. Öyle olmasayı, Lenin'in alçıdan maskini çıkarma hazırlıklarını ne demeye Lenin'den gizli tutusundu. Giderdi Lenin'e ve ölümünden sonra Lenin'in heykellerinin, büstlerinin vs. yapılabilmesi için onun rızasıyla maskini almayı uğraşırı. Üstelik böyle bir mask çok daha gerçekine uygun olurdu. Ne ki bunu yapamazdı, cümlü tersleneceğini gayet iyi biliyor.

Dahası, kim cesaret edebilirdi söylemeye Lenin'e, öldükten sonra vücudunun mumyalanıp halkın ziyaretine açılacağını? Hatta o günlerde hangi Marksist'in havsalası alındı, aralarından birinin öldükten sonra tahnit edileceğini ve böylece eski Mısırlılar'dan bu yana yaklaşık 4 bin yıl tarihi sahnesinden silinmiş bir uygulamanın hem de materyalistler vasıtasisıyla yeniden diriltileceğini?

Lenin'i yüceltmeye yönelik bütün bu yapıtlar sadece Lenin'le sınırlı kalsaydı belki tolu edilebilirdi. Ancak bir kere böylesi bir yola girildi miydi artık durulamazdı, arkası kaçınılmaz olarak geldi. Nitekim geldi de. Üstelik bu sefer çok daha vahim sonuçlara yol açacak olan Stalin'in putlaştırılması olarak hem de daha Stalin yaşarken- geldi.

Lenin'in yüceltilmesi herkese doğal gelmiştir. Çünkü dünyanın ilk işçi -köylü devletinin insanları Onderlerine çok sey borçlu olduğunu biliyorlar, ona karşı büyük sevgi ve saygı besiyorlardı. Oysa Stalin için durum farklıydı.

lidi. Lenin'le kıyaslanabilecek herhangi bir vasıflı bulunmadığı gibi, Troçki, Kamanev, Zinoviyev, Buharin gibi isimler arasında da Stalin nispeten sıradan bir kişilikti. Ayrıca kişisel zaafları da vardı. Bu nedenle 1923 yılı başlarında Lenin, Stalin'in genel sekreterlik görevinden alıp yerine "daha toleran, daha səmimi, daha terbiyeli, daha saygılı ve daha az kapaklı" bir başkasının getirilmesini tavsiye etmişti. Kısası, Stalin gibi bir kişinin putlaştırılması kuşkusuz bir hayli zordu.

Ancak Stalin zor olamı başardı. Tabii o zamanın şartları onun bu "başarı"ında birinci derecede rol oynadı. Stalin her şeyden önce kendisini Lenin'in en sadık takipçisi olarak göstermeyi besceri. Parti içindeki tartışmalarda muarızlarını hep Lenin'i refere ederek susturma yoluna gitti. Oysa öteki yöneticiler hep "kara kaplı kitap" a başvurmaya ihtiyaç duymayacak ölçüde kendi yeteneklerine ve bilgilerine güvenliydiler. Kaldı ki, emperyalizmin kuşatması altında tek ülkeye sosyalizmin inşası sürecinde yeni yeni ortaya çıkacak problemlerin tümünün çözümünü Lenin'de bulmak imkansızdı. Oysa Stalin, kendi dağarcığı bir hayli boş olduğu için ne söylediyse kendine Lenin'ı şahit göstermek yoluna gitti. Bunu yaparken de hem Lenin'i hem de Marksizmi alabildiğine vügerletti. Önce iç savaşta, daha sonra kolektivizasyon kampanyası sürecinde onde gelen yetişkin işçilerin hızla eksilmesi, bunların yerini köy menşeli, yarı köylü işçilerin alması bu vügerizasyonu hem mümkün kıldı, hem de kolaylaştırdı. Bu geliş dogmatizmin ve sekterizmin yaygınlaşımını gelenmesini de beraberinde getirdi. Bugün "teoride 920'li 930'lu yıllardaki donma" dan söz ediliyorsa bunun menşei Stalin'in "Leninistiği" nde aramak sənirim yanlış olmaz.

Bu yazında Stalin dönemindeki kişi putlaştırmayı siyasi, sosyal, kültürel, tarihi vb. bütün vecheleriyle ele alacak değilim. Hemen işaret edeyim ki kişi tapincı bütünüyle Stalin'e bağlamak yanlısı olur. Dahası bu, Stalin'e hiç de sahip olmadığı üstün nitelikler yakıştırmak anlamına gelir. Toplumsal şartlar elvermiyorsa, değil Stalin'in, Tanrı'nın bile kendini putlaştırmayı söz konusu olamaz. Önce Lenin sevgisi, onun yakın çalışma arkadaşlarına ve partisine duyulan büyük güven, sonra parti yönetiminin partinin bütünü üzerindeki otoritesi, emperyalizmin kuşatması altında, tek ülkeye sosyalizmin kurulması sürecinde proletarya diktatörlüğünün biçim olarak da yoğun şekilde devreye girmesi ve sosyalist demokrasinin giderek eksilmesi gibi bütün bu faktörleri, kişi tapincı için mümbbet bir toprak üzerinde kurnazca istismar eden Stalin, öncelikle kendi sahsinda somutlanan kişili putlaştırmamın yolunu adım adım döşedi. Bu sürece, Stalin'in kendisinden daha vasıflı önderleri sinik bir maharetle tasfiye ederek "tek adam" haline gelmesi ve etrafında mütihi bir çevre oluşturması, basını çektiği bu çevrenin icraatinin halka saldığı korku da eşlik edince kişi tapincının toplumda yer etmesi bir hayli kolaylaştı.

Izliyoruz, geçmişin muhasebesinde Stalin'i günah keçisi yapmak adeta moda oldu. Sosyalizmin karşı karşıya kaldığı zorluklardan "günahkarları" sorumlu tutmak beni hiçbir zaman tatmin etmedi. Bu nedenle bu tür

"anti-Stalinist" kampanyaya katılmaktan huzursuz oluyorum. Böyle demekle Stalin'i akladığım düşünülmüşen. Sosyalizmin kuruluş aşamasında kişinin rolü, öteki toplum düzenlerindeki kiyasla çok daha önem kazanır. Ve onde gelen kişiliklerin de sorumlulukları o ölçüde artar. Ama bu nokta, Stalin Örneğinde olduğu gibi alabildiğine abartıldığını materyalizmden de uzaklaşmak tehlikesi baş gösterir. Kaldı ki bütün olumsuzlukları kişi faktörtüne bağlamak söz konusu kişiyi olumsuzlamaz, aksine böylesi ona olağantılı güç atfedilmesi demektir ve o kişiyi efsaneleştirir.

Bence Stalin'in en büyük "günahı", kişi tapincıda oynadığı roldür. Bu konuda baş sorumlu Stalin'in kendisidir. Çünkü burada meselein doğası gereği, kişinin tutumunun tayin edici rolü olur. Stalin kişi putlaştırmada hem obje, hem de sije olmuştur. Böylece, genel humanist değerlerle dahı bağdaşmayan kişili tapincı, sosyalizm adına toplumun başına sararak bence işlenebilecek günahların en ağırını işlemiştir. Oysa kişi tapincının sosyalizme yabancılığının bilincinde olmak ve bu konuda özen göstermek, yanı kişisel tutum, bu hastalığın önünü almasını büyük ölçüde mümkün kılabildi.

Stalin, yanı "put" oldu, arkasından da acımasızca eleştirildi. Böylece mesafe kapandı mı? Kapansayıd ne iyidi. Ama kapanmadı ve kapanamazdı. Geçmişin mirası bütün ağırlığıyla toplumun omuzlarına çökmüştü. Tek kişiye tapınma dönemi bir ölçüde kapandı ama onun yerini "yönetici kültür" aldı. Bunu çarpıcı kanıtlarından birisi, "Genel Sekreter" den alıntı yapmayan herhangi bir yazının basılma şansının olmayacağıydı.

Kişi tapincının yol açtığı toplumsal tahrifatın başında bence kitlenin pasifize edilmesi geliyor. En üstteki üstün "insanın ve onun çevresinin her şeye kadir" olması sıradan insanları daha da sıradanlaştırıp kendilerine güvenlerini ortsadan kaldırır, yiğinların yaratıcı enerjisini körlestirir, insanları içinde yaşadıkları toplum düzene, sosyalizme, biganeleştirdi, böylece sosyalizmin kapitalizme olan avantajlarının yoğun bir şekilde seferber edilmesi mümkün olamadı. Bugün perestroika ya yılın yaratıcı enerjisinin seferber edilmesinde zorluklarla kargaşaya buna kişi tapincının insan malzemelerinde meydana getirdiği tahrifatın bence azımsanmayacak rolu vardır.

Kişi tapincı konusunun bir ilginç yanı da, Stalin'e özgü bir arızılık olmayı. Hemen her sosyalist uygulamada önderlerin yüceltilmesi olgusuna rastlıyorum. Kişi kültürün yaratmasına yol açan bu yüceltmelerde kantarm topuzunun kaçığı da çok oluyor. Mao Ze Dung, Kim İl Sun, Çavuşesku bu konudaki tipik örneklerdir.

Ülkemizde sosyalist dönemin henüz kurulmadığına ve böyle bir düzene geçilmesi için epey çaba ve zamana ihtiyaç olduğuna bakılarak kişi tapincının bizler için hentüz bir tehlike oluşturmadiği ileri sürülebilir. Ben bu kanıda değilim. Daha simdiinden, sol hareket içinde yer alan çeşitli parti ve çevrelerde, kişi kültürün boy attığının, boy attırıldığına çeşitli örneklerine rastlıyorum. Üstelik de daha kimse cümmeli kadar bile yer yakamazken.

Örneğin Gelenek dergisinde yayınlanan bir yazıyı hatırlıyorum. Stalin'e despot denilme-

sine karşı çıkarıyor ve Stalin'i savunurken arğuman olarak Sovyet halkının Stalin'e "baba" olarak baktığını ileri sürüyordu. Tüylerim diken diken olmuştu. Bir sosyalist, bir tür kişi kültürü olan "baba kültür" nü sosyalist dünyaya görüşü ile, onun estetik ve etik anlayışıyla bağdaştırılabiliyordu!

Bir başka seferinde solcu bir dergide, benim bir toplantıya gönderdiğim mesajın dinleyiciler tarafından "dakikalarca ayakta alkışlandı" yazılmıştı, okuyunca dehşetli utanmıştım.

Vine bazı toplantılarında rastlıyorum, yönetici konumundaki kişiler daha salona girerlerken ayaklara fırlamp bol alkışlı tezahürat yapılıyor, toplantı esnasında olur olmaz yerde ayağa kalkıp alkış tutmalar gırsla gidiyor. Bakıyorum alkışlayanların da alkışlananların isterseniz alkışlatanların da ağızları kulaklarında!

Burada bir parantez açıp begeni ifadesi olarak tezahürata hepten karşı olmadığını belirtmek isterim. Örneğin, seviyeli bir sanat gösterisi sonrasında insanın coşkusunu tezahürata dökmesinden daha doğal ve de insani olabilir? Daha geçenlerde Seoul Olimpiyatları'nın televizyonda yayınında, örneğin Sovyet cimnastikçileri seyreden salondaki tüm seyirciler gibi ben de begenimin ifadesi olarak tezahürat yapmaktan doğrusu kendimi alamamıştım. Gene de parantezi kapatıken işaret ediyim ki ne kadar değerli kişilikler olurlarsa olsunlar, ne ölçüde parlak ve yaratıcı bir politika izlerlerse izlesinler Marksist siyâsilerin tezahürattan alabildiğine sakınmaları gerektiği kanaatindeyim.

İstediğimiz kadar "Batılı" olmaya çalışalım, milletçe Şarkhzır, alaturkayızdır. Ben alaturkallığımızdan yemin ediyorum. Çünkü bu bir yaka. Alaturkallığın meziyetleri de var illetleri de. Tipki alafrangalığın olduğu gibi... önemli olan alaturkallığın illetlerinden kurtulmak. Bu illetlerin bir önemli merasime, gösterise, alayı pohpohanmaya aşırı meraklı olmak. Alışanmamaktan da, alıştırmaktan da dehşetli haz duyarız. Yani Türkiye toprağı kişi putlaştırmak için son derece müsaittir. Öyleyse Marksist dünya görüşünü onun etik anlayışını ve insana bakışını benimseneler sol hareket içinde, kişi, yönetici, parti vb. hangi türden olursa olsun kült yaratılmasına karşı iki kere daha hassas olmak, böylesi gelişmeleri daha baştan kararlılıkla engellemek, tevazuğu vazgeçilmez bir alışkanlık haline getirmekle yükümlüdürler.

■

HAZIRAV

A R A L I K ' T A Ç I K I Y O R

Anlatılan senin hikâyendir!

Sosyalizmin tarhi... Kültür, sanat, felsefe ve bilimle
karşılıklı etkileşimleri... Sosyalist düşünce, siyaset ve
örgütlenme sorunları üzerinde ortaya çıkan teorik ve
pratik farklılıklar... Osmanlıdan günümüze Türkiye'de
sosyalizmin ve toplumsal mücadelelerin örgütlenişi,
teorik gelişmesi, eylem biçimleri... ABD, İngiltere,
Fransa, Almanya, Belçika, Hollanda, Macaristan, Yunanistan,
İsveç, Mısır, Pakistan, Alman Demokratik Cumhuriyeti,
Yugoslavya ve Türkiye'nin özel olarak
bu ansiklopedi için yazan, özgün görüşleriyle tanınmış
seçkin düşünür ve yazarları... Tartışan tarafların
görüş açılarını kendi ağızlarından öğrenmeniz için ha-
zırlanan eklerde polemikler, belgeler, kongre tutanakları,
tüzükler, bildiriler, söylevler, gazete kupürleri...
Türkiye'de bugüne kadar yayımlamamış fotoğraf,
illiüstrasyon, gravür, resim, grafik, afiş, karikatür, şe-
ma, harita ve istatistikler... Her dönemde önemli roller
oynamış düşünce ve eylem adamlarının, siyaset
adamları, asker, sanatçı, bilim adamları, düşünür ve ya-
zar, binden çok insanın yaşamöyküsü...

SOSYALİZM VE TOPLUMSAL MÜCADELELER ANSİKLOPEDİSİ

8 cilt • Her cilt 10 fasikül • Her fasikül 32 sayfa

Her fasikülle birlikte 8 sayfalık ek

15 Aralık - 1988'e kadar abone olun,

indirimden yararlanın

Fiyat artışlarından etkilenmeyin,
ansiklopediniz evinize gelsin

İletişim Yayıncıları

Klodfarer Caddesi İletişim Han Cağaloğlu 34400 İSTANBUL

Tel: 520 14 53 - 54 - 55

Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi'ne cilt abonesi olmak istiyorum. Abone bedelini;

Peşin: 140.000,- TL (Son ödeme tarihi 15 Aralık 1988) ödemek istiyorum.

Taksitle: 190.000,- TL ödemek istiyorum.

1. Ödeme (son ödeme tarihi 15 Aralık 1988)	50.000,- TL
2. Ödeme (son ödeme tarihi 15 Ocak 1989)	35.000,- TL
3. Ödeme (son ödeme tarihi 15 Şubat 1989)	35.000,- TL
4. Ödeme (son ödeme tarihi 15 Mart 1989)	35.000,- TL
5. Ödeme (son ödeme tarihi 15 Nisan 1989)	35.000,- TL

Seçtiğim ödeme planına uygun ilk ödeme tutarını,

İletişim A.Ş. 255661 no'lu Posta Çeki hesabına yatırdım.

Ödemeyi yaptığı gösteren Posta Çeki Alındı Makbuzunun fotokopisi
ektedir.

ADRES:

İSİM:

TARİH:

İMZA:

Abone formunu "İLETİŞİM YAYINLARI OKUR İLİŞKİLERİ KLODFARER CADDESI
İLETİŞİM HAN CAĞALOĞLU 34400 İSTANBUL" adresine gönderiniz.

